

Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

Epistolarvm [epistolarum] D. Philippi Melanchthonis Farrago

Melanchthon, Philipp

Basileae, 1565

VD16 -M3220

Liber secvndvs

[urn:nbn:de:bsz:31-312770](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:bsz:31-312770)

nibus Ecclesiasticis etiam magnum certamen exci-
taturos esse aduersarios. Vale feliciter: pōstridie
Margaretha, 1530.

LIBER SECUNDUS.

SERENISSIMO AC INCLY-
to Principi, Domino ac D. Henrico octa-
uo, regi Angliæ, Franciæ & Hybernæ,
&c. domino, capiti Anglicæ ecclesiæ post
Christum supremo, Domino suo
clementissimo, S. D.

III, 5.

INCLYTE ac serenissime Rex. Non
leui officij ratione adductus sum, ut
huic Ioanni Stratio, Flandro equiti,
homini sacundo, & Vlysea quadam
experientia rerum preedito, literas ad R. M. T. da-
rem. Cum enim mihi & Francisco uicecancellario
ducis Saxonie Electoris ueteri amicitia coniunctus
sit, nobisq; perspecta sit eius integritas & fides: cau-
samq; itineris ad R. M. T. probarem, haud inuitus
tali amico petenti literas dedi. Eminent enim in he-
roibus ac sapiētibus principibus bonitas in primis.
Ideo rogo R. M. T. existimet, me nō impudentia aut
arrogantia, sed fiducia elementie tue permotum
esse, ut hec scriberē. Hic Stratius natus equestri
loco in Flandria, primū eloquentie & studio iu-

l 2 ris

ris operam dedit: postea peruagatus, partim mili-
 tia, partim literarū cupidine, Galliam & Italian,
 tandem se ad principes Poloniae & Hungariae con-
 tulit, qui eius opera in legationibus & multis gra-
 uissimis causis usi sunt. Magna in eo uis ingenij, &
 abhorrens ab ignauiā. Ideo maluit hoc genus ui-
 tae durum, experiensq; laborum amplecti, quā do-
 mi in ocio uiuere. In Italia & alibi potentes Episco-
 pi amplas ei facultates obtulerunt: sed pontificum ty-
 rannides detestatur, ut se cum illis coniungere no-
 lit. Quare incensus admiratione uirtutis tuae ponti-
 ficium, se ad R. M. T. conferre uoluit. Sic instructus
 est eloquentia, linguarū multarū cognitione, experi-
 entia rerum, dexteritate ingenij, fide, fortitudine
 animi, ut in legationibus, in togata administratio-
 ne, & multis rebus existimem cum usui esse posse.
 Et operam R. M. T. offert, ac fidem promittit. Cum
 autem R. M. T. bonis ingenij maxime faueat, ro-
 go ut hunc Stratum clementer complectatur. Sem-
 per magnis regibus honestum fuit, non modò ciues
 doctos & peritos, sed etiam hospites experientia
 magna praeditos complecti: ut apud Ptolemaeum
 fuit Demetrius Peripateticus, apud Scipionem Po-
 lybius. Quare R. M. T. hunc Stratum summa cum
 reuerentia commendo, ac rogo ut meas literas
 scriptas fiducia clementiae tuae, boni consulat R. M.
 T. Deus seruet R. M. T. incolumem, & floren-
 tem

tem quam diutissime, ut gloriam ornet Domini nostri Iesu Christi. Die ultima Maij, anno 1539.

Inclyto & serenissimo regi Angliæ,
Philippus Melanchthon

S. D.

III, 3.

Inclyte & serenissime Rex. Ingens decus est R. M. T. quod his difficilimis temporibus, unus inter reges & intelligis & foues studia literarum, & uere Philosophiæ: quæ cum sint ornamentum uitæ humanæ præcipuum, maximè tuendum est sapientibus & magnis gubernatoribus Reipublicæ. Itaq; hæc diligentia magnam peperit laudem multis summis regibus, Alexandro, Ptolemæo Philadelpho, Augusto, M. Antonio: quibus principibus uirtute & sapientia præstantibus, annumerari etiam R. M. T. admodum gloriosum est. Porro inter Philosophiæ partes plenæ eruditionis est illa, quæ luminum & speculorum uarietatem inquirit, quæ uocatur Optica. Quæ enim res in-natura admirabilior est, quàm lumen? & mens humana quid est nisi speculum, in quo lucet imago diuinitatis? Amanda igitur est doctrina speculorum. in qua cum excellat Michael ciuis Lipsicus in Misnia, constituit adire R. M. T. quod te amare ingeniorum momentum intelligit. Cùm autem de sua fide & probitate testimonium à me flagitaret, ut aditus ei præberetur

beretur ad R. M. T. dedi ei hanc epistolam: ac affirmo, uirum probum & honestum: & nō solum propter artem in qua excellit, sed etiam propter optimos mores, dignum beneuolentia bonorum. Me de ratione luminum in Philosophia multa docuit. Ostendet autem R. M. T. mirifica quaedam opera, digna consideratione ingeniorum. Quod si hoc specimen R. M. T. probabitur, ut non dubito, pollicetur se maiora opera huius generis effecturum esse. Oro igitur R. M. T. per dignitatem Philosophiae, et tuum erga ipsam amorem, ut non grauatim admittas hunc Michaelem ad ostendenda sua opera, cum sit & artifex, & uir bonus & honestus. Bene & feliciter ualeat R. M. T. Data Lipsiæ, die 20 Februarij, anno 1549.

7. H. A. L. V. 64.

Langæus episcopus Parisiensis, Philippo Melanchthoni S. D.

Barnabas Voræus, qui nunc ad te cum literis et mandatis regijs reuertitur, hic est de rebus omnibus, quæ ad susceptam à te pacificationem attinēt, amplissimè edoctus: mihi ut superuacaneum uideatur, aliquid scribere. Itaque te adhortor, atque per Christum obtestor, occasionem rei gerendæ inter mortales: omnium pulcherrimè ne differas.

abs

ex Core bellorum oppido
die 16 Julij anno M. D. XXXV.
Coccejo.

Vale, ex oppido N. die 16. Iunij,

1535.

Regina

Reginæ Navarrae Philippus Melan-
chthon S. D.

III, 9.

Et uideor impudenter facere, quòd homo infir-
mæ sortis, & ignotus, C. T. quenquam ausim com-
mendare: tamen fama tuæ eximiæ pietatis, quæ to-
tum terrarum orbem peruagata est, facit, ut hoc offi-
cium homini bono & docto petenti duxerim non
esse denegandum. Non enim dubitabam, quin C. T.
tanta prædita pietate, mecum hoc officium boni con-
sultura esset: cum Christianæ charitati, præserim in
isto summo loco nihil magis conueniat, quàm adsi-
ci studiosorum miserijs, eosq; respicere atq; suble-
uare: præsertim cum recta studia non possint sine
summorum ordinum ope ac liberalitate conserua-
ri. Exposuit autem mihi hic iuuenis Claudius Ba-
duellus Narbonensis è Nemauso, cum uniuersum
cursum studiorum, tum iniquitatem fortunæ: qua,
nisi C. T. ei opem tulerit, ab optimis artibus ad alias
quasdam operas, à quibus & natura & uoluntate
abhorret, abstrahi se queritur. Etenim cum unice
cupiat eloquentiæ & sacrarum literarum studia, in
quæ quadam cum spe ingressus est, absoluere, pau-
pertas ei quasi manus iniicit, eumq; à pulcherrimo
instituto auocat. Sed prius experiri omnia decre-
uit, quàm hæc studia abiciat. Existimat autem, stu-
diosis uniuersis Gallici nominis, in T. C. uelut in
quodam numine, plurimum esse spei positum. Ideo

ad T. C. confugere decreuit, & orat, ut sua studia li-
beralitate tua uiuatur. Habet C. T. quid petat. Nec
existimo pluribus uerbis in hac tanta pietate opus
esse: nec me decet garrulitas. Hoc tantum adscriben-
dum duxi, hoc ingenium uideri mihi in primis di-
gnum quod foueatur, non solum quia uirtutis stu-
dia tam uehementer amat, sed etiam quia tantos fe-
cit progressus, ut sit indignum, cum quasi noui ope-
ris nunciatione ab hoc instituto abduci. In oratione
eius Latina non solum mundities est, & elegantia
singularis, sed etiam quedam non inuisa copia. Et
mores sunt modestissimi. Hec autem fuerit eleemo-
syna uere regia, ad Christiana Ecclesie utilita-
tem talia ingenia fouere, atque alere. Sanctissimus
propheta Esaias, laudans hoc genus eleemosyna-
rum, inquit: Reginas futuras nutrices studiosorum
Euangelij. In quo munere te iam dudum per totum
orbem terrarum collocat, & recenjet ad posteros
uniuersa Ecclesia. Etenim cum ceteras uirtutes ue-
ra Ecclesia summo semper studio colit, tum prae-
cipue gratitudinem. Postremo peto, ut has me as-
teras C. T. boni consulat: ac me quoque inter studio-
sos bonarum artium commendatum habeat. Be-
ne & feliciter ualeat C. T. Anno Domini

1534. idibus Iunij.

D. Sturmio S. D.

Voreus ipse testis erit, summam me contentio-

nem

J. Ar. 2. L. I, 100.

Kysel I, 223.

nem adhibuisse, ut mihi Princeps concederet abeundi potestatem. Verum impetrare non potui: et causas copiose D. Langæo perscripsi. Præcipua est, quod metuunt præiudicia: et me putant aliquanto minus uehementem aut pertinacem esse, quam sunt alij. Et proficèdò sic est. Non puto cõtendendum esse, nisi de magnis et necessarijs rebus. Non uolo tueri omnes *ἀνεπιστολογίας* et *ψυχολογίας*. Vtinam liceat doctis liberè loqui de magnis rebus. Nunc autem est democratia aut tyrannis indoctorum in utraq; parte, qui rixantur de nonnullis leuiculis rebus, et interdum suis affectibus seruiunt. Vidisti Sa doleti scriptum, qui cum in posteriore parte eadem dicat que nos defendimus, iniuste facit, quod adeò hostiliter in nos inuehitur. In priore parte enarrationis mihi pleraq; satis probantur: sed, ut uides, currit interdum *ἐν τῷ τῦς ὁδῶς*. Budæi etiam Transitiu uidi. Neq; me hæc terrent, quo minus istuc iter suscipiam. Imò incendunt potius, ut ipsis aperiam penitus animum: et uicissim audiam, quid in commune consulant ipsi. Ego quidem à doctis et bonis in Ecclesia nunquam dissentiam. Sed pro tua excellenti doctrina uides, uetera quedã errata opus habere emendatione. Nec dissimulo, euectos etiam esse nostros interdum *ὁπὲρ τὰ ἰσὸνα μὲν εἶνα*. Et multa mitigauit. Itaq; si quid opis possumus adferre Ecclesie, annitatur omnibus uiribus: atq; hoc studiũ nul

la mihi eripiet hominum iniquitas. Magno in periculo propter hanc moderationem uersor: ut solent in ciuilibus discordijs moderati ciues utrinq; malè accipi. Planeq; fatum mihi Theramenis impendere uidetur. Credo enim Xenophonti, hunc fuisse bonū uirū: Lysia nō credo, qui cum uituperat. Sed me uoluntate recte cōscientiæ sustento: & intueus in uetera et honesta exempla, æquiore animo cōmunē fortunam fero. Cætera audies ex Voreo. Bene uale.

Inclyto & potentissimo Principi ac Domiuo D. Gostauo regi Suetiæ & Gotthorum, domino suo clementissimo,
Phil. Mel. S. D.

Inclyte & potentissime rex. Cum sciam imperia & politias in terris munus esse Dei, æterni conditoris nostri: non siccatis officijs, sed uera reuerētia Regium nomen & summos uite gradus ueneror: & sicut multi norunt, hortator sum iuuentuti, ut ad hanc uirtutem animos adsuefaciant. Nam ordo pulcherrimus & à Deo institutus accendere animos, et studium communis tranquillitatis nos mouere debet, ut suum cuiq; gradum in hac societate reuerenter tribuamus. Hanc uerò doctrinam, quæ de omnibus honestis officijs docet homines, tueri, maxime ad regium munus pertinere, R. M. V. optime intelligit. Ideo reuerenter oro, ut me, & similiter mei ordinis homines clementer audiat. Quod cum sperarem,

rem, dedi huic adolescenti nobili Henrico de Luff,
 nato in familia equeſtri gentis Pomeraniae, literas
 ad R. M. V. Cupiebat enim afferre testimonium de
 ſuis ſtudijs & moribus. Scio autem hunc Henricū
 adeo honeſtē in Academia noſtra uixiſſe, ut eius
 placidi et modeſti mores reliquae iuuenti bono exē
 plo eſſent. & cū in ciuili doctrina, tum in Eccle-
 ſiaſtica plurimum profecit: qua eruditione ſe inſtru-
 xit, ut & priuatim mores ſuos regere, & utiliter
 Reipublicae ſeruire poſſit. His uirtutibus fauere R.
 M. V. non dubito. Quare ut hunc Henricum cle-
 menter in aulam ſuam admittat oro: et hominem in
 familia honeſta natum, ad uirtutem incitatū, excul-
 tum doctrina, & ornatum ſacundia, non negligat.
 Nam maxime ſalutare eſt generi humano, & in
 regibus pars iuſticiae diſtributiuae praecipua, quam
 Plato inquit plurimū boni impertire uniuerſe ho-
 minum uitae: bonas, honeſtas, moderatas, rectas, in-
 genuas naturas, & doctrina honeſta confirmatas,
 deligere ad rerum adminiſtrationem. Talium mo-
 deratio, quia non priuatae cupiditati ſeruiat, ſed di-
 rigat ad rerū bonarū conſeruatiōem, in tantis uitae
 tumultib. multa mitigat aulæ R. M. V. Opto igitur
 toto animo, ut Deus aternus, qui dat ſalutem Re-
 gibus, ut inquit Pſalmus, & aulæ R. M. V. & alijs
 det tales ac foelices miniſtros. Certē ingenium bo-
 num in Henrico eſſe, R. M. V. comperiet. Poſtre-

mō reuenter me & hæc nostra studia literarum
 R. M. V. commendo. Num cum imperia ad agnitio-
 nem Dei illustrandam referenda sint: certè inter
 munera regia est, doctrinæ studiosos tueri, e-
 usq; benefacere. Deus æternus pater Domini nostri
 Iesu Christi, gubernet & seruet R. M. V. incolumè,
 ac florètcm. Data 13 die Februarij: quo ante annos
 1705 Machabeus magno prælio uicit Nicanorem,
 qui templo Dei excidium minatus fuerat. Vt igitur
 tunc mirabiliter defendit Ecclesiam suam Deus æ-
 ternus pater Domini nostri Iesu Christi, ita & nūc
 reliquias suas ut protegat oremus. 1538.

Illustrissimo Principi & domino, domi-
 no Ioanni Friderico, Stettini & Pomera-
 niæ duci, &c. Rugiæ principi, & domi-
 no Caycorum, &c. domino suo cle-
 mentissimo S. D.

Illustrissime Princeps: Non dubito celsitudinem
 tuam in his ferijs multa cogitasse de mirando fœde
 re, quod fecit Deus in genere humano, cū filiū r̄p̄
 λόγou misit, ut massam generis nostri indueret.
 Sunt omnino signa prouidentie diuinæ multa: sed
 nullum est illustrius testimonium amoris diuini er-
 ga nos, hæc miranda copulatione diuinæ & huma-
 næ naturæ: ac necessariū officium est de causis piè
 & reuenter cogitare, de quibus non dubito te au-
 dire

dire præceptoris cōmonefactiones, sumptas ex ue-
 ris doctrinæ diuinæ fontibus. Mitto tamen & ego
 pagellas eadem de re scriptas. Et quia rectè institu-
 tum est, ut annum inchoemus ab hac cōmemoratio-
 ne præcipui operis diuini: nos quoq; cogitantes de
 hoc testimonio diuini amoris erga nos, ipsum filiū
 Dei custodē Ecclesiæ precemur, ut faciat, ut sit fe-
 lix anni curriculum nobis omnibus. Oro igitur i-
 psam, ut et hoc anno Celsitudinem tuā & illustrissi-
 mos parentes, fratres & sorores seruet incolumes.
 Munus etiā tuū fuit eo mihi gratius, quia in anni i-
 ninitio exhibitū est: sed symbolo significari noua cer-
 tamina iudico, in quibus nobis opus erit illa anguitā
 circūspeditione, de qua loquitur filius Dei, cū iubet
 prudentiam serpentum in tegendo capite imitari.
 De studijs, ea quæ nuper ad te scripsi, iudicio præ-
 ceptoris permitto. Sed hortari tamen non desinam,
 ut ad lectionē doctrinæ diuinæ adiungas historias:
 quod & auus tuus maternus faciebat. Et fuerunt
 apud Palatinum Philippum, ab auum tuum, princi-
 pem sapientia & uirtute excellentem, eodem tēpo-
 re uiri docti in lingua Latina, Græca, & in doctri-
 nis quæ utraq; lingua traditæ sunt, Rodolfus Agri-
 cola, Ioannes Capnio: & episcopus Vangionū, uir
 nobilis, cancellarius, Ioannes Dalburgius. Hos cūm
 sepe audiret Princeps ordine recitantes seriem re-
 gnorum Chaldaeorum, Persarum, Græcorum et Ro-
 manorum

maiorum res gestas & tempora distribuentes: petiit sibi ab eis componi Epitomen Monarchiarū, & Mundi historiam ordine distribui. Id opus ex Græcis & Latinis scriptoribus collectum, gratissimum fuit abauo tuo. Simile opus in Chronico Carionis institutum est: sed uellem Carionis libellum aliquanto locupletiolem esse. Id fieri à præceptore tuo optimè posset, aut certè à Iacobo Rungio, cuius oratio refert elegantiam & nitorem Iulij Cæsaris. Bene & feliciter uale, illustrissime Princeps. Calendis Ianuarij, Anno 1555.

Francisco Vinariensi, Philippus Melanchthon S. D.

I, 121.

Iucundissima mihi fuit significatio gratitudinis tuæ, quam in proximis literis ad me scripsisti. Etsi enim mea erga te officia minora sunt mea uoluntate (nam & amo ingenium tuum, et ornare semper studeo) tamen hunc animum tibi probari gaudeo. Ac cætera quidem beneficia leuia & uulgaria fuerunt: sed si sermonū, cōsiliorum & sententiæ communicationem de rebus maximis, de religionibus, Rebuspub. literis, denique de omnibus uitæ officijs magni æstimas, fateor me tuo iudicio delectari. Nā & significatio fuit amoris summi ac ueri, consuetudo illa. Et existimo te ex ijs sermonibus et actionibus, cum intentionis uitæ meæ totius & negocio

rum

sum omnium spectator esses, non minus *veræ do-*
ctrinæ hausisse, quàm ex illis ingentibus bibliothe-
 cis Iurisperitorum: præsertim cum me non solum
 libri in umbra erudierint, sed usus etiam: qui inter-
 fui maximis rebus, quæ in meam ætatem inciderunt
 in Germania: Et cum ingeniosissimis hominibus ver-
 sati, cum insidiosissimis conflictati sumus. quoties
 veteres res gestas et euentus ex omni antiquitate
 collectos repetiuimus, non solum ut diuinaremus
 de exitu, sed etiã ut remedia cõquireremus? Quàm
 multa de cæteris Reipublice partibus disputavi-
 mus? Quàm multa presagia nostra meministi? Ac
 spero te ad omnes uitæ partes instructiorem esse
 factum ijs nostris sermonibus: qui non solum ueras
 de religione, deq; artibus sententias audiueris, sed
 etiam formam atq; ædificiũ Reipub. me monstran-
 te contemplatus sis: quæ principum uirorum sint
 uoluntates, quæ consilia, quæ in maximis rebus go-
 bernandis moderatio adhibenda sit, quò præci-
 pue bonis uiris omnia consilia dirigenda sint. In
 hac tanta philosophia etsi me meo pede metior, Et
 intelligo quãtum ab huius generis artificio absim-
 tamen tantum uersari me * tu ipse testis fuisti mi-
 hi, ut ipse sapiens historicus ait, τὰ τὰ θύματα καὶ τὰ
 θύματα. Quare letus fui, te hanc consuetudinem
 nostram magni facere. Spero autem cum in cæteris
 rebus, tum in hoc genere cõstare rationem officio-
 rum.

rum, quæ in amicitia requiri debeat: teq; perspe-
 xisse singularem mecum erga te amorem ac fidem.
 Qua de re interdum mecum exposculant nostri li-
 belli, quos in aulam emisimus. Etsi nos quidem non
 authores huius consilij sumus, sed principi parui-
 mus: sepe tamen mihi peccasse uideor, qui nõ fui in
 te retinendo in schola pertinacior. Quo me animo
 esse putas, cum perspicio in quas te procellas, in
 quæ pericula coniecimus? Etsi enim fortasse de-
 siderio tui fu, ut illa me moueat uehementius: tamẽ
 non difficile est iudicare, quantum præsertim in no-
 stra Repub. sit periculi. Ego uerò cum animo intue-
 or nostri principis aule *ὄρχου*, prouinciam ma-
 le affectam, ualde perturbor. Tum uerò toto corpo-
 re cohorresco, cum ea colligo, quæ impendere ui-
 dentur. Habes principem satis magno & honesto
 ingenio præditum, sed sepe morose & suspiciose iu-
 dicantem, *καὶ ἀνδρῶς reprehέντεμ, καὶ πρῶτα
 τὰ εἰληοντα ἐφ' αὐτὸν ὡς πρὸς ἡ ναυίας νέφη*. Fata
 etiam me terrent, quæ denunciât *μεταβολήματα*.
 Sed orãtus est Deus, ut eum gubernet & defendat.
 Nam me ista cogitantem sepe, delectant diuina o-
 racula, quæ testantur principes Deo curæ esse: si-
 cut ait David, *Qui das salutem regibus*. Desino
 itaq; de principe dicere, quo tamen nihil habet au-
 la humanius aut melius. Reliqui omnes inuident, et
 insidiantur, Nosti illud uetus: *Vigilandum est, mil*

mendes, qui cum imperia constituerit ipse, non est de-
 futurus gubernatoribus. Rerum publicarum, si ab ipso
 opem implorent. Hac me consolatione, una cum sum-
 mis periculis saepe sustentavi. Haec scripsi ad te pro-
 lixius, quadam adductus amoris abundantia, ut scias
 mihi gratam fuisse commemorationem uoluntatis
 tuae, & haberes uicissim meae erga te benevolentiae
 pignus. Scio te natura ad humanitatem institutum,
 & optima disciplina assuetum intelligere quo-
 que, amicitias uirtutis causa constanter colendas es-
 se. Quare non dubito te benevolentiam erga me conser-
 uaturum esse. Ego uicissim amore meum erga te sum-
 ma fide conseruabo. Atque utinam amicitia nostra a-
 liquid operis possit recipere. adferre. Veni Vuiteber-
 gam, Lutheri literis accersitus. Nondum ulla de re
 Britanni cum nostris deliberare coeperunt. Heri mi-
 hi narrarunt, se ordine de singulis articulis doctrinae
 asturos esse: & ualde contendunt, ne discedam.
 Nimum amant doctrinam. Lutherus amater nos
 complectitur, & eorum comitate adhuc quidem de-
 lectatur. Quae te significa mihi, quem teneas lo-
 cum, & qualia uideantur esse auspicia huius aulici
 curriculi: & asperge aliquid de Reip. Bene uale.

D. Pontano Philippus Melan-
 chthon S. D.

Etsi spero te ad nos breui rediturum esse: tamen

cum

cum mihi nuncius oblatuſ eſſet, duxi mei officij eſſe
 ſe, ut aliquid ad te ſcriberem, ut extaret apud te ali-
 quod ſpecimen ſtudiorum meorum. Dei beneficio
 bene ualemus omnes, et rogamus Deum, ut tu quo-
 que ſaluſ & incolumis domum redeas. Nihil no-
 bis tua ſalute prius aut gratius eſſe poteſt. Noui ni-
 hil habeo, niſi quòd audio hic recudi hitoriam Pa-
 pe, qua Papa à Gallo exceptuſ eſt: et aiunt D. Mar-
 tinum addere quaſdam annotationes. Chriſtuſ ſer-
 uet te, optime & chariſſime pater. Bene uale.

Philippo Glueſpies Philippus Me-
 lanchthon S. D.

Vtinam aliquam poſſem afferre leuationē mœ-
 rori ueſtro. Nam exiſtimo te, cum morte honeſtiſſi-
 mæ matrone ſocrus tuæ, tum uerò non minus eſſe
 perturbatum luſtu uiri optimi. Sed note ſunt uo-
 bis conſolationes propoſitæ Chriſtianis. Et quan-
 quam lugere piū eſt: tamē & illud præcipit Deus,
 ut dolorem moderemur. Itaq; te quidem, mi Philip-
 pe, oro, ut animum erigas, & dolori reſiſtas. quòd
 ex eo etiam magis facere debebis, ut ſorori dolorē,
 quibus poteris modis leues. Chriſtuſ aſſit uobis, &
 uos uerbo & ſpiritu ſuo conſoletur: quòd profectò
 faciet, ſi animos ueſtros ad iſtius uerbum
 referetis. Bene ualete.

m 2 Reue-

Reuerendo uiro, egregia pietate & doctrina prædito, D. magistro Ioanni Snegio, pastori Ecclesiæ Heidenfis in Ditmarsia, amico suo,

S. D.

Reuerende domine Pastor. Ex literis ad magistrum Ioannem Turstenium misis intelleximus, eum ad docendam Ecclesiam istuc accersi. Cum autem Turstenius promiserit se seruiturum Ecclesie in hac urbe, & studia eius iuuentur stipendio à Duce Saxonie: nos comperimus, Turstenium nõ posse hoc tempore hinc migrare. Quia uerò cupiebamus Ecclesie uestræ consulere hoc nostro iudicio, sumus hortatores magistro Ioãni Anglo, ut ad uos proficisceretur. Vir est eruditus hic magister Ioannes Angelus, & rectè sentiens de doctrina Ecclesie Christi, nec ullis prauis opinionibus infectus. Etsi mus cum magna ingenij dexteritate præditũ esse, quam ornate honestissimis moribus. & cum sit pacis publicæ studiosissimus, erit in collegarum concordia diligens. Propter has egregias uirtutes, speramus eum utiliter seruiturum Ecclesie Dei, ubicunq; concionabitur. Hoc ipso tempore in hac uicinia inuitabatur ad cuiusdam Ecclesie gubernationem. Sed tranquillitatis causa ad uos proficisci maluit. Pronunciationi aliquid condonabitis inuito, quam tamè cõsuetudo cum uestris hominibus emendabit.

dabit. Nostro et N. cōsilio perpulsus est, ut hoc iter susciperet. Et nos bono & simplici studio propter utilitatem uestræ Ecclesiæ ad hoc iter eum hortati sumus. Anglus est, sed inter Germanos diu uixit, & iusticia & fide & constantia in omni officio tanta præditus, ut dignus sit, quem omnes boni ament & adiuuent. Quare te etiam atq; etiam oramus propter Christum filium Dei, ut hunc hospitum amanter complecti, & tuis ciuibus commẽdare uelis, ut ei functionem Ecclesiasticam commendent. Plurimum prodest in Ecclesijs, concordese esse collegas. Id cum optimè intelligat hic Ioannes, & cum ipse natura sit amans pacis, summo studio tecum communem tranquillitatem tuebitur. Maxime igitur tibi optandum est, ut talem collegam habeas. Bene uale: die 18 Septembris, 1543.

D. Valentino pastori Ecclesiæ Dei in Dobbell, Philippus Melanchthon

S. D.

Venerande uir: Deum æternum patrem Domini nostri Iesu Christi, conditorem generis humani & Ecclesiæ suæ, oro, ut idoneos ministros in messem suam extrudat: sicut nos petere filius Dei iussit. Nos etiam conferamus cōsilia in querendis idoneis uiris, qui & doctrinam reeclẽ teneant, & modesti sint. Quare cum ad me scripsisset uir ueneran

no 3 dus

aus pastor Ecclesie Dei in oppido Oschitz, in Ecclesia tua diaconum desiderari: ac petiisset indicari talem uirum, cuius eruditionem et mores probarem: nisi ad uos hunc Philippū Salzungensem, auditorem nostrum, quem sepe audiui in scholis. Doctrinam Ecclesie rectè didicit, & mores eius sunt modesti. Sed tamen uestro iudicio & arbitrio de eo statuetis. Nam ego nō plus mihi sumo quàm decet. Tantum indicare aliquos rogatus soleo, & addere testimonia. Ac Deum oro, ut ubiq; Ecclesias protegat, seruet ac regat. Bene uale, Anno 1547.

Viro optimo ex equestri ordine, D. Ioanni Iordano Hertzheimero, in aula principis Moguntini degenti, patrono suo,
Philippus Melanchthon
S. D.

Non existimo parum uideri gratum aut memoriam, qui serò gratias agit: cum in animis perpetua gratitudo esse debeat: tamen si mox decreueram rescribere, postquam accepi unà cum tuis literis munus illustrissimi Principis. Sed fortè accidit, ut hic meus nuncius tunc, ignorante me, nescio quò profectus sit. Itaque primùm hoc te oro propter tuam humanitatem, ut hanc meam moram boni consulas: deinde, ut eam apud illustrissimum Principem excuses. Valde enim præstare cupio, ne me hominem ingratum

ingratum esse iudicet. Quamquam enim libellum
 non nisi hoc consilio, ut flagitarem adridwgor: *cf. 17r. 2. L. 764.*
 men hoc nomine præcipue mihi gratum est Prin-
 cipis munus, quod inde cõiecturam facio, neq; eum
 hostili aduersus me animo esse: neq; ei ualde inscrip-
 tionem, aut illam meam in Præfatione commemo-
 rationem, in qua studium pacis in eo prædico, dis-
 pliuisse. Meministi autem me tibi permittere iu-
 dicium, utrum putares libellum exhibendum esse.
 Nunc postquam beneficio tuo ad Principem perue-
 nit, peto abs te, ut inchoatum beneficiũ perficias:
 ac Principi illustrissimo meis uerbis reuerenter a-
 gas gratias, primum quod meum officium nõ sit a-
 spernatus: deinde etiam pro amplissimo munere mi-
 hi misso, quod quidem ego ita accipio, tanquam sin-
 gularis erga me beneuolentiæ ipsius testimonium.
 Utinam uerò & scriptũ ipsam sapientissimo Prin-
 cipi placeat, aut certe uoluntas mea. nam res ipsæ
 non sunt perpolita, & pro dignitate satis ornata.
 Etsi hoc spero me consecuturum esse, ut causam ad
 pietatem maxime necessariam melius intellectu-
 sint lectores. Hoc enim profectò egi, ut ambigentes
 ac dubitantes animos sanarem, non ut accenderem
 ac magis inflammarem discordias. Vetus hæc Ec-
 clesiæ consuetudo est, subijcere scripta iudicio Epi-
 scoporum. Neque ego quicquam edidi unquam, de
 quo non uoluerim permittere iudiciũ doctis ac bo-

nis. Nullius uerò iudicium malim subire, quàm tui Principis, cuius prudentia in omni genere perspecta est uniuersæ Germaniæ. Sed trisli ac seruo quodam temporum fato accidit, ut criticos habeamus non ipsos Episcopos, sed alios quosdam ex vulgo homines indoctos, stultos, crudeles, qui religiones omnes suauius irrident: eamq; ob causam magna ui obsistunt, ne perferantur atq; cognoscantur ea quæ diuinitus tradita sunt de religione. Utinam remotis illis pestibus, Principes ipsi iudicium de nobis facerent. Sed omitto in presentia hanc querelam. Tuum iudicium expecto de meo scripto. Spero te interim aliquando inspexisse. Mitto tibi Lutheri argumenta in Psalmos, quæ spero tibi summa uoluptati futura esse. Nullus enim extat ullius ætatis quamlibet magnus commentarius, qui plus lucis afferat Psalmis. Et pro talibus beneficijs, quæ reddatur auctori gratia ab his qui non desunt Principes ad seuitiam hortari, non ignoras. Sed ferendum est, & sperandū, ut ille sapientissimus rex apud Poetam inquit, οἰσέομαι ἢ ἐδαιτίζέομαι. De Pomerani scripto nimis acerbè iudicant, qui interpretantur eum abolere baptismum. Cùm autem constet ex alijs ipsius libris, et perpetua consuetudine, nihil eum de baptismo alienū docere à pietate, aut communi Ecclesiæ consuetudine: inciuile est, exagitare unum atq; alterum uerbum obscure scriptū.

Pollicetur

Pollicetur tamen se uelle huic offensioni mederi in altera editione, quam nunc adornat, & tollere uerba quæ aliquid uisa sunt habere incommodi. Ego ut eius sententiam penitus cognoscerem, quæstiones propemodum ut sit in foro ei præscripti: ad quas disertè respondit. Bene uale, & rescribe. Pridie Epi-
phaniæ, Anno 1533.

Leonhardo N. confiliario ducis Bauariæ, Philippus Melancthon
S. D.

Eccio.

I, 116.

Es si non dubitabam, uir clarissime, quin cum ad excellentem sapientiam & doctrinam adiunxisses summam humanitatem, meæ literas non grauatis accepturus eses: tamen in tantis occupationibus non existimabam te ipsum rescripturum esse: præsertim cum meæ literæ uerecundiores esent, quam ut id officium flagitare auderent. Cum igitur opinionem meam uiceris, facile perspicio non solum humanitatem tuam, sed etiam singularem quandam erga me beneuolentiam. Itaque literæ tuæ mihi gratissimæ fuerunt, in quibus cum iudicium de studijs Philosophiæ, tum optimam uoluntatem de mitigandis disidijs Ecclesiasticis coniunxisti: quibus de rebus ad me non solum pro tua excellenti prudentia grauisimè, sed etiam ornatè scripsisti. Dicam enim uerè quod sentio. Fuit hoc nomine iucun-

116 5 dior

dior epistola tua, quod animaduerti literas abste
 ex umbra et palestra in mediam Reipub. lucem
 educi, easq; ad administrationem Reipublicæ adhi
 beri, quod nō solum tibi, sed ipsis literis gloriosum
 est. Respondērem autem cum ad reliquas epistola
 tue partes copiosius, tum uerò precipuè de Ari
 stotele, nisi habenda mihi esset ratio tuarum occu
 pationum: et erit huic argumēto aptior locus in pu
 blico scripto. Verè enim iudicas plurimū inter
 esse Reipublicæ, ut Aristoteles conseruetur in ma
 nibus discēntium. Nam profectò sine hoc authore,
 non solum retineri pura Philosophia, sed ne qui
 dem dicendi aut discēdi ratio iusta poterit. Per
 tinet autem etiam ad uestrum ordinem, prouidere
 ut simplex et utilis discēdi ratio cōseruetur. Quod
 uerò non desinis me ad illustrandum Aristotelem
 hortari: etsi antea scripsi me non satis ad rem tan
 tam instructum esse, et impedire quosdam, molien
 tes hoc opus, perturbatione temporum: tamen ut
 intelligas me uoluntate atq; animo non abhorre
 re ab hoc studio, edam auspicio nominis diuini repur
 gatum Quintum Ethicorum, in quo uidebis quan
 tum habitura sit res difficultatis, si quis uelit lumē
 adferre exilibus Aristotelis sententijs, easq; ad u
 sum in una Republica transferre. Audi enim quid
 mihi acciderit. Consilium Aristotelis de distribu
 tione Iusticiæ nunquam intellexi: ac multa mihi ob
 strepebant,

strepebant, donec totum illum locum animadu-
 erunt ex quinto de Legibus Platonis sumptum esse.
 Hic primum uidi, quid spectauerit Aristoteles: qui
 quidem solet lectissimas sententias ex Platone decer-
 pere, & in methodum conferre. Nam cum alij ine-
 pte hunc locum de poenis intellexerint, hic longe
 aliud agit. Omnia personarum discrimina in uita
 publica et priuata, in imperijs, in magistratibus le-
 gendis, in familijs, constitui uult geometrica propor-
 tione, ut efficiatur inter tyrannidem & democri-
 tia salutaris generi humano mediocritas: hoc est,
 ut plurimum ualeat optimorum autoritas. Hanc
 mediocritatem utinam synodus in Ecclesia efficere
 possit, ut uidelicet sapientum & honorum consi-
 lio & uulgi temeritas & aliorum crudelitas co-
 herceretur. Sed quod delabor, uelut oblitus in-
 stituit & breuitatis? Etsi adscripsi liberè, ac tanquam
 familiariter tecum confabulans: quod statuebam, tibi
 homini doctissimo non ingratham esse hanc ex
 schola sumptam orationem. Cum autem intelligas, horum
 studiorum conseruationem eos qui ad gubernacu-
 la sedent in Republica complecti debere: te oro, &
 propter ipsum decus literarum, & propter Reipub-
 licæ salutem, ut tua consilia, tuam authoritatem
 ad hoc conferas, ut studijs tranquillitas moderatis
 consilij restituitur. Qua in re præclare de uniuersa
 Ecclesia, deq; omni posteritate mereberis. Est
 etiam

etiam magno uiro digna uirtus, homines doctos pe-
riculo liberare: qui cum coelestia dona conserua-
runt in terris, sintq; (ut ait Plato) τῶν θεῶν ἐπι-
μελησῶνται, recte existimantur Deo curæ esse. Be-
ne uale. *Pr. Luce 3, 5, 35.*

*Ne y dom m
colligros a
studii pau
neguaz ab
horroni*

Viro optimo D. Ioanni Reineck, ciui
Mansfeldensi, patrono suo, Philip-
pus Melancthon S. D.

Cum uos propter eximiam uirtutem uestram
plerique hic amemus plurimum, magnum dolorem
concepimus ex interitu honestissimæ matronæ con-
iugis uestræ: præsertim cum cogitaremus eam ta-
li tempore extinctam esse, cum uobis in his publi-
cis miserijs aliud nullum esset solatium, quam dul-
cissima consuetudo cum coniuge & liberis. Itaque
& morte ipsius, & luctu uestro ualde perturbati
sumus. Quare D. Martinus, pro suo sermone erga
uos amore, statim duxit ad uos scribendum esse. Ego
uerò etsi sciebam in me non esse tantum authorita-
tis, quanta opus esse ad uos cōsolandos iudicabam:
tamē addidi meas literas, ut studium meum & opti-
mam uoluntatem uobis declararē. Scio autem uos
& prudentia & grauitate præditos esse. Deinde
ita instructos doctrina Christiana, ut quibus ex fon-
tibus consolationes petendæ sint optimè perspicias-
tis ipsi. Etsi enim piū & honestū est dolere mor-
tem

tem honestissima coniugis (nam & Deo placet
 hæc charitas erga nostros, ut inuiti ab illis diuellamur,
 et eorum incōmodis afficiamur) tamen etiam illud Deo placet,
 ut moderemur dolorē. Sicut Paulus non uetat nos lugere:
 sed uetat sic lugere, ut gentes lugent. Non colligam,
 quantæ sint huius uitæ miserie, quantum præsertim
 in his temporibus impendeat calamitatum: ut mors
 etiam optanda uideatur, uelut portus aliquis in quo
 acquiescamus. Illud tamen rogo ut consideretis, quod
 Christus ait: Ne passeret sine Dei uoluntate uitam amittere.
 Debemus autem obedientiam Deo. Quare cum certum sit,
 Dei consilio et uoluntate exempta esse ex his ærumnis
 coniugem uestram: non deceat uos uehementius Dei
 uoluntati repugnare. Deinde nos qui Christum agnouimus,
 meminerimus nos omnibus afflictionibus obnoxios,
 & ueluti uictimas morti destinatos esse. Non competit
 nobis sanctissimus uictimæ titulus, si recusamus subire
 afflictiones. Scitis & illud, nos oportere similes fieri
 imagini filij Dei. Quare cum ipse tam horribiles
 afflictiones nostra causa pertulerit, præstemus ei
 uicissim hoc officium, quod requirit, ut moderate
 seramus ipsius exemplo eas calamitates, quibus
 ecclesiam suam exercere uoluit. Iam hoc uobis
 magnam consolationem adferre debet, quod in agnitione
 Dei & erecta fide hinc discessit, ut uere

189-4. Janus
 ad 1809

rè sperare possimus eam consecutam esse eterna
 gaudia cum Christo, ubi iterum unà uicturi estis,
 & inter sanctos fruemini illa æterna et uerè iucun-
 da consuetudine. Postremò Christianos scire de-
 cet, & peccatum esse, frangi dolore, & irasci iudi-
 cio Dei, & repugnare uoluntati eius. Has ego mihi
 consolationes in multis meis casibus proponere so-
 leo, quas scio uobis notas esse omnes. Quare non
 scribere uolui prolixius. Collegi autem eas bre-
 uiter, ut meum uobis studium ostenderem. Iubet e-
 nim Paulus, ut doleamus cum dolentibus. Et uale-
 re aliquid in Ecclesia, mutua fratrum cōsolatio de-
 bet. Ideo rogo ut meas literas boni cōsulatis, uosq̄
 pro uestra sapientia & pietate erigatis, & dolo-
 ri resistatis; & cogitetis nos Christianos non ad hu-
 ius uitæ delicias, sed ad acerrima certamina uoca-
 tos esse. neq; tamen defuturum nobis Christum, qui
 ait: Non relinquam uos orphanos. Aderit & ipse
 nobis, cum uerbo ipsius nos sustentabit, & eriget.

V. m. b. 4. p. p. Pascha. Bene & feliciter ualete. Anno 36.

Illustrissimo & fortissimo uiro, Tarno-
 uio, capitaneo Cracouiensi, &c. Phi-
 lippus Melanchthon
 S. D.

Pergratum mihi fecit Ioannes uetus amicus,
 quod in conuentu Ratisbonensi, quo me fato for-
 tassis

tatis aliquo in certamine de doctrina Christiana
 cum non leuibus conflitantem curis adiit. Senti enim
 ipse congressu, et dulcissimis sermonibus, me
 diecriter animum defessum recreari. Cum autem
 de patria, et de hac sua militia, in qua nunc uersa-
 tur, ea mihi narraret, quæ fortè requirebam: sepe
 eum rerum series ad tuas res gestas ac uirtutum ha-
 rum prædicationem deducebat. Qua oratione cum
 delectari me animaduertisset, hortator mihi fuit, ut
 ad te scriberem. Gessi morem homini amico, præ-
 sertim cum affirmare literas nostras non ingratas
 tibi fore. Ego cum de naturæ humanæ imbecilli-
 tate et inconstantia cogito, sepe omnium in Euro-
 pa gentium historias animo reputo, ac collapsa im-
 peria, fractam uirtutem plurimorum deploro. Græ-
 cia, quæ olim domicilium erat uirtutis et liberta-
 tis, nunc barbarica seruitute oppressa est. Italia
 non solum uetus imperij decus, sed etiam militiæ
 studia amisit. In Germania, extincta ueteri discipli-
 na et grauitate, qui nunc sunt clari duces? Hec
 cum cogito, mirari soleo gentem Henetam, quæ et-
 si antiquitate cæteris antecedit omnes, nondum effœta
 tot seculis, gloriam rei militaris et regni decus in-
 ter florentissimas nationes tuetur, ac perpetuò cla-
 rissimos duces gignit. Quam longa series esset, si
 inde usque ab Antenore, aut Telepho, aut Stilico-
 ne, gentis Henetæ duces usque ad Casimiri regis ata-
 tem

tem recensere uelim? Gratulor igitur perpetuā felicitatem genti uestræ, quæ nunc quoq; uirtute & ducum gloria ceteras nationes antecellit. Neminē enim hoc tempore duci Tarnouio anteferre possumus. Huius uictoria celebratur, & propter magnitudinem rerum gestarum, & propter utilitatē. Nam hic unus custos esse huius partis Europæ aduersus Scythicam barbariem existimatur. Hoc decus & reipublicæ Christianæ & tibi gratulor: & opto, ut Deus rerum conditor te seruet, & uocet aliquando ad res gerendas maiores, ac liberandam à Turcica barbarie & tyrannide uniuersam Europam. Ad hanc rem cum opus sit regum opibus & concordia, ei omnes uota faciāt, ut Deus regum animos excitet, ut tot gentiū Ecclesias tegere armis, consilio, & iunctis uiribus tandem uelint. Hæc ad te scripsi, ut meum studium tibi declarāre. Nam cum arma uestra bonarum rerum doctrinam defendere debeant, uicissim decet ordinem nostrū uiros fortes amare & colere. Ego uerò in primis uestræ gentis præstantes uiros amo. Quare me uicissim ut complectaris, te etiam atq; etiam oro. Bene & feliciter uale: Ratisbonæ, 9 Iulij. 1541.

Episcopo Cantuariensi S. D.

Reuerendissime præsul, Ex Osiandro, uiro optimo, & mihi ueteri amicitia coniuncto, & ex mul-

ti

tis alijs bonis et doctis uiris intellexi, te præclarâ
 doctrinæ laudem cum eximia pietate coniunxisse.
 Itaq; sæpe gratulor Britannicæ uestræ talem Episco-
 pum: quales si haberet Ecclesia aliquanto plures,
 non difficulter & concordia orbis terrarum consti-
 tui, & seruari Ecclesia posset. Cum autem non du-
 bitarem, quin ad cæteras uirtutes humanitatē sum-
 mam adiūxisses: duxi tibi cōmendandum esse hunc
 bonum uirum, Alexandrū Alesium Scotum. Is pro-
 ficiscitur in Britannia, ut exhibeat R. P. T. quod-
 dam meum scriptum. Scripsi & R. P. T. me conatū
 esse ut & diligenter & utiliter explicarē, & quā-
 tum possem mitigarem plerasq; controuersias. Sed
 iudicium de toto scripto libenter & R. P. T. & si-
 milibus uiris doctis & pijs permitto, à quorum iu-
 dicio nunquam in Ecclesia Christi dissentiam. Ita-
 que si uel studium meum, uel scriptū probabis, ro-
 go ut R. P. T. adiuuet hunc Alexandrum, ut Regiæ
 maiestati libellū exhibere possit. Ceterum ipsius
 Alexandri tanta est doctrina, probitas, & in omni
 officij genere diligentia, ut nullam possit ad uirum
 sapientē commendationē maiorem quàm suam uir-
 tutem adferre. Proinde licet uerè sperem te pro tuâ
 prudentia & potestate libenter amplexurum ho-
 minem: rogo tamen, si quid literæ nostræ apud R.
 P. T. ualeat, aliquid mea causa studij addat ad ea of-
 ficia quæ tua uoluntate in eum collaturus es. Iudi-
 cium

cium uerò tuum de meo scripto, poteris mihi R. P. T. per hunc Alexandrum significare. Commendo me R. P. T. summo studio. Bene ualeat R. P. T. ad illustrandam gloriam Christi. Mense Augusto, Anno 1535.

Reuerendo uiro, eruditione, uirtute, & pietate uera præstanti, D. N. patrono suo cum obseruantia colendo.

*N. à Amstdorf
III, 104.*

Reuerēde Domine: Vt Ecclesia Dei uera tantquam orphana, inter hæc imperia mundi intucturptos pastores, & ueros episcopos, & ab eis consolationē petit: ita puella nunc domini Pauli filia orphana necessario suo tempore, à quo imploraret auxiliū potius quàm à paterno amico, & uerè Episcopo? Quare cum liberalitatem erga eam exercuistis, pietas uestra Deo grata erit: & pro ea uicissim Deus his Ecclesijs et politijs bene faciet. Nos quidem & puellæ nomine, & sponsi, et nostro gratiam habemus: & Deum æternum patrem Domini nostri Iesu Christi precamur, ut Ecclesias quæ constant ex puellis & pueris orphanis, defendat, ac regat: & seruet nos & alios pios doctores, tanquam oleas feraces in domo Dei: nec sinat extingui lucē Euangelij & noticiam Domini nostri Iesu Christi: sed multorum pectora uerè accendat, ac pia studia
do Arins

doctrinae ac morū disciplinam tueatur, ut ueris laudibus inter nos hac mundi senectia celebretur Deus aeternus pater Domini nostri Iesu Christi, cum filio suo & spiritu sancto. Has optimas res Deus impertire solet per ueros Episcopos, quos quidem uocat *εὐνοῦχος*, laboris socios. Quod nam potest in auius praconium excogitari, quam diuina uoce dici socium diuini laboris? Veneremur igitur pios doctores, in quorum numero longo iam tempore uos quoque; R. D. V. seruire diuinitus uidentur: et diutius seruiat in domo Dei, optamus. Bene & feliciter R. D. V. ualeat.

Dies nuptiarū filiae domini Pauli Reualt, ut sint faustae & felices, faciat Deus aeternus pater Domini nostri Iesu Christi.

Clarissimo uiro, eruditione, & uirtute praestanti N. N. amico suo charissimo *καλεσθῶ φίλτατῶ καὶ συμφοιτησώφῳ*, Philippus Melanchthon

S. D.

De Cosuiga erraui. Erat enim iter faciendum in Goten, ubi Ascanium de magnis rebus loquentem, uel potius querentem liberè & sine aulicis inuolucris audiui. Dixi etiam de pace & bello, quae iudico esse dicenda, coram uobis hos sermones exponam. Ibi etiam audiui à pastore Ecclesiae, hunc an-

¶ 2 ¶ num

10. Eber.

II, 140.

num pariter fuisse fatalem apibus & scholasticis. Itaque tibi mitto cellulas, in quibus uidebis iacere mortuas apiculas. Vt enim è tauro nascuntur apes: ita nobis ex uictima Christi nostra examina renascantur. Apud Aristotelem est, ἢ ἡγοῦ ἐπιτολίη πλάσσει γινέσθαι μέλι. Ergo ἐπιτολίη est cosmicus ortus, quo tempore mella è fauis quoq; eximuntur. Atq; utinam etiam habeamus ἐπιτολίη πλάσσει nos tranquillâ. De uersibus nostris statue quod uidebitur. Non prohibeo adscribi nomen meum.

Menij epistola sanè tragicè scripta fuit: sed quòd se in suo scripto cum Pontifice dimicasse ait; optarim alijs armis præliatum esse.

Senatus Norimbergensis Camerario & mihi hospitium offert. Viti & D. Hieronymi Bomgartneri literas mitto. Ego non minus de te & de collegis aliquot alijs, quàm de me ipso cogito. Sed hæc coram. Chartas operis Meniani mihi mittas. Bene uale. Date Serueste, 19 Februarij, 1547.

Reuerendo uiro, eruditione & uirtute præstanti, D. Casparo Crucigero, Doctori Theologiæ, amico & fratri suo charissimo, Philippus Melanchthon

S. D.

Et dilexi filiam σοφῶν διuinitus insita humane naturæ: & sensum amoris acuit misericordia, postquam

I, 88.

quam in tristissimam seruitutem uenit, praesertim
 cum uiderem multas in ea uirtutes adumbratas es-
 se. Quare postquam ad caeteras calamitates mors
 immatura accessit, non possum non dolere. Auget
 etiam moestitiam recordatio mei errati. Non enim
 sua culpa, sed mea negligentia in tantas miseras in-
 ciderat. Cum autem quotidie eam ueris gemitibus
 Deo commendauerim annos decem: & mihi per-
 spicuo testimonio significatū sit, curae Deo futurā
 esse: iudico diuinitus ex hac uita euocatam esse, ut
 ijs calamitatibus, in quibus fuit: liberaretur. Haec co-
 gitatio paternum dolorem quasi hebetiorem effe-
 cit. Itaq; & Deo eterno patri Domini nostri Iesu
 Christi gratias ago, quod ostendit se gemitus no-
 stros exaudire, & istam miseram in tranquillio-
 rem uitam euocauit. De morbo & sermone morituae
 fortassis scribet aliquis, qui planē nōdum oblitus
 est nostrorum officiorū: ac mittere tabellarium ad
 N. meo sumptu decreui. Tibi uerò gratias ago,
 quod & nostro dolore afficeris, & lenire eum stu-
 deas: à quo tamē me etiam cogitatio publicorū ma-
 lorum abducit. Nec me tantum excruciant propria
 belli mala, quae sunt innumerabilia: sed etiam do-
 ctrinae conclusiones, & interitus literarum. Syno-
 dus telam exorsa est ad stabilienda impia dogma-
 ta, & habebit applausores principes & theologos
 ἰσαμφοτε εἰς fortas. In his tantis periculis cum sit

Ecclesia, & manifestum sit sine ope diuina nõ posse doctrinæ lucẽ retineri: hac me spe suscitato, quod nunc cum destituitur Ecclesia omnibus humanis auxilijs, Deus præsentiam suam ostendit mirandis liberationibus: quod ut nunc faciat, toto cum peccatore oro. De refutatione Synodi ualde prodesset nos amanter colloqui. Bene uale. Die 29 Martij, 1547. Seruestæ.

Clarissimo uiro, eruditione, & uirtute, & fide præstanti, M. N. N. amico & fratri suo charissimo, Philippus Melancthon S. D.

Ebur.
 Vi initium fuit Ecclesie Dei de semine salutari edito post Adæ lapsum: ita ob quatuordecim annuum orditur nobis tempus, quo semen illud salutare ex uirgine natum, & nobis exhibitum est: quod quidem oro ut faciat, ut hic ueniens annus tranquillus sit, & Ecclesie & eius hospitij & nobis salutis & felix. Sed magnū bellum paratur, quod nisi caput serpentis conculcabitur à semine salutari filio Dei, magnam uastitatem faciet in tota Germania, quæ sola in terris retinet mediocre decus doctrinæ & disciplinæ. Itaque magno in dolore sum, quem in hac solitudine minus etiam ferre possam. Georgius uocatur Norimbergam, & datur Hieronymo Besoldo stipendium. Ibi etiam collectæ sunt aliquæ nostræ schedæ reliquæ. Aliquot enim pauperibus

peribus scholasticis nostris hospitium & uictus da-
tur in xenodochio. Et Vitus enarrat Esalam. Ita cō-
fugient literæ in urbes honestas, desertis regioni-
bus, qui perniciosis tumultibus & Ecclesias concu-
niunt, & sua fastigia euertunt. Scriptum Menij ab-
solui: addidi etiam *ωγολεγόμενα* nescio qualia.
Quid enim hoc tempore scribi potest, cum non tan-
tum supplicia nobis metuēda sunt, ut olim Timæus
ab Agathocle in crucem actus dicitur, & pulsus in
exilium Theopōpus. Sed hoc quoq; formidandum,
ne irritati scriptis, uel incensi Principes magis in
Rempublicam sæuiant. Scis quā sepe doluerim
incendi eos ab ijs, quos oportuerat frenum iniicere
eorum cupiditatibus. Pagellas adferet meus cur-
sor, dandas typographo. Bene uale. In ferijs natali-
tjjs, 1547.

Illud quoq; adscribendum esse duxi, quod peti-
turus eras, ne ligna in ædibus meis absument mili-
tes: ne petito, sine ut lignorum usu frigus arceant,
& cibos coquant. Frumentum & uinum tibi com-
mendo, quibus te & focerum uti uolo.

Reuerendo D. Pastori, & Crucigero, & collec-
gis salutem opto.

Clarissimo uiro, et uirtute & uirtute
præstanti, D. N. N. amico & fratri
suo, &c. Phil. Mel. S. D.

Hunc Pancratium Bauarum, honestum & do-

Clar.
II, 125.

Etum uirum, præferunt principes Ascanie in loco uicino Serueste. Quare ad uos mittitur, ut ueteri & diuinitus tradito ritu commēdetur ei ministerium Ecclesiasticum. Ut uictimis manus imponebantur: ita & Ecclesiæ ministri simili ritu uocantur, ut meminerint se esse uictimas. Simus igitur paratis animis ad ærumnas ferendas: & tamen speremus, cum diuinitus nobis impositæ sint manus, nos sustentari auxilio diuino, et regi manibus Dei. Reliqui in adibus tuis candelabrum & pixidem, quam usus in spargenda arena madentibus charis. Hec asserues nobis, aut huic Pancratio adferenda tradas. Bene & feliciter uale.

Asidebat hæc scribenti D. I. C. qui heri aduenit cum principe Georgio. Coniugem & familiam suam misit Arnstadium, ut inde mittat Norimbergam. Fortè enim Daschium inuenit Mersburgum, cui familiam adiunxit. Hodie dicitur huc uenturus Marchio Elector.

Nostræ filiolæ Catharinæ emito *Saxinæ* plantulas in myrpolio.

Clarissimo uiro, eruditione & uirtute præstati, P. Ebero, amico & fratri suo charis. Philipp. Melanchthon
S. D.

Sentio acriores dolores in hoc tristi spectaculo
partus

II, 149.

partus coniugis Erasmi: quàm sentiebam, cum nunciari mortem filie audirem, quæ mihi fuit charior uita mea. Nondum liberata est periculis Erasmi cõiunx. Et mulieres aiunt foetum in aluo extinctum esse: qui si eximi non potest, matri mors certa & atrox impendet. Deum æternũ patrem Domini nostri Iesu Christi oro, ut mitiget priuatas et publicas miseras. Non est extrema malorum mors: sed hoc genus mortis multo tristius est ipsa morte. Coniungite uota uestra cum nostris. Bene & feliciter uale. Die quo Lazarus in uitam reuocatus est, ut nunc Paschatis tempora numeremus 1547. Serueste.

Optimo uiro Georgio Spalatino, amico plurimũ colẽdo, Philippus Melanchthon S. D.

Scis hæc tempora, Spalatine optime, in primis ferrea esse pauperibus scholasticis, quos oportebat foueri à Principibus & à Rebus publicis. Sed cum à potentioribus negligantur, nos, sicubi possumus, eos iuuemus. Hic Coburgensis adolescens N. N. bono ingenio præditus est, & in Academia quadriennum iam uersatus, ac in literis bene promouit. Audivi nescio à quibus, in uicinia uestra desiderari alicubi scholarum moderatores, aut hypodidascaulos. Si alicubi potest ei nidus inueniri, rogo ut eum adiuues. Bene uale, 3 Decembris, Anno 43.

11 5 D. Geor-

D. Georgio Spalatino M. Ioannes
Marcellus S. D.

Hic adolescens aliquandiu usus est disciplina mea, ubi cognoui eum singulari diligentia uersari in studijs literarum, & moribus optimis fr. editum esse. Neque uidetur ei deesse ingenium ad grauiora, quibus olim Reipublicæ uel Ecclesiæ presidio esse possit. Nam postquam à me discessit, egregiam accessionem suis studijs fecisse uidetur, et pietatem et doctrinam religionis Christianæ colit ex animo. Sed quoniam præ egestate diutius hic ægrè potest herere, rogauit me, ut se tibi commendarem. Nam au diuit apud uos interdum uacare conditiones scholasticas: in quibus se cupit exercere, si daretur occasio. Et nouit ipse, eximiam esse de tua doctrina & pietate opinionem, non tantum apud me, sed etiam apud magnos uiros. Itaque mallet, si fortè locus daretur, apud uos in schola seruire, quam alibi. Peto igitur illius adolescentis causa, ut, si potes ei esse adiuuamento, ut consequatur scholasticam conditionem alicubi apud uos, commendatum esse sinas. Ac omnino confido, te rectissimè collocaturum in eo beneficium tua. Spero enim eius ingenium & modestiam usui fore aliquando Reipublicæ uel Ecclesiæ. Et quoniam tanti te facit, ut debet & solet, spero te ex eius erga te obseruantia & gratitudine olim dignum fructum percepturum. Ego certè, si cum inueneris,

iuueris, magnum cumulum accepisse putabo ad ea beneficia, quibus iam olim abs te sum affectus. Et ego fretus tua erga me humanitate, cum adhuc essem apud Mutianum Gotthæ, libentius nunc ad te scripsi. Bene uale. Pridie Augusti. Anno 1542.

D. Leonhardo Fuchio medico, Philippo Melanchthon S. D.

Philh. Am. XII, 636

Et propter ipsam rerum noticiam, et propter posteritatem, gaudeo crescere tuos hortos, longè a-macniores et utiliores Hesperidum hortis. Quis enim non lætetur rerum naturam fieri notiore, cuius consideratio mentes ad uirtutem et philosophiam fleclit, et multa uitæ presidia ostendit. Erudient autem et posteritatem hi tui hortus, quia plantarum nomenclaturas et figuras optima fide tradis. Quare gratiam et tibi Respublica debet, et passim boni et prudentes hunc tuum honestissimum laborem laudant. Eisi autem optatim eum candorem esse ingeniorum, ut bene meritis honos haberetur, et *αἰσίου μὴ ἄνευ* sine liuore et sine maledictis emendantur: tamen uetus est illud,

ἔχ' ὄντα γοῦν ἐλὼνδ' βέλτερον ἀλλόλοισ.

Vidi libellos contra te editos, et ingenui, ut puelle flosculos in hortis decerpunt, et sine odio certant inter se, ut quælibet sua coronæ thoros uenustissime distinguat et ornct: ita nos in collatio-

ne herbarum decuit. Ego diu iam, etsi multi aduersus me scripserunt, tamen respondi nemini. De re dixi, quantum uel necesse fuit, uel potui in ijs locis, ubi explicatio instituta fuit, sine mentione ullius antagoniste. Et hac philosophia perpetuo utar, ac iudicium prudentibus relinquam. Te etiam adhortor, ut cum iudicijs multorum intelligentium tuum opus quibus probetur, acquiescas: neque moueas, si qui Momi pagellam unam atq; alteram taxat, nec cum eis certos uerborum contumelijs. Valerium Cordum, Cordi filium, ingeniosum iuuenem, & in inquisitione totius naturae mirè diligentem amissimus. Nam Romae scribunt mense Octobri mortuum esse. is de tuo opere sepe honestissimè loquebatur. Mortem eius uerioribus lachrymis deploramus, quam Bionis interitum deplorat Theocritus. De Cordo enim uerius illa dici possunt:

ἄρ' ἠόκινθε τελέα τὰ σα γράμματα, ἐν πλείον ἄν.

Multas naturae partes adhuc ignotas, si uixisset, erutas ostēdisset. Tu nequaquā in Italiā te attrahi sinas. Ne quidē si, ut ad Artaxerxē Hippocrates uocabatur, amplissimis promissionibus inuitare. Ioachimus Lypsiae feliciter instaurauit Academiam ἑὲς βουδύτρος. Cum autem difficile sit patriam milās sepe mutare sedem, non arbitror nunc quidem ad uos rediturum esse. Sed de suo consilio scribet ipse. Bene & feliciter uale. Die natali filij Dei, qui

qui dies cum annum ordiatur, ex animo Ecclesiæ
Dei et eius hospitij, et tibi et tuæ domesticæ Eccle
siæ, annum tranquillum, faustum & felicem opto.

Reuerendo uiro, eruditione & pietate præ
stanti, domino Georgio Buchholtzero,
docenti Euangeliū in Ecclesia Dei in ur
be Berlina, amico suo charissimo,
Phil. Mel. S. D.

Reuerende uir & amice charissime: Venit huc
tabellarius ducis Vuirtebergēsis Caspar Schubart
Cygneus, modestus homo, qui attulit Brentianam
declarationem, in qua ostendit Brentius nomina
tim, quas corruptelas Osiandri improbet. Mittam
uobis exempla, ubi descripserimus. Idem nūcius e
pistolam habet scriptam ab illustrissima cōiuge du
cis Vuirtebergensis, ad illustrissimam sororem, ut
mibi quidem uidebatur foris aspicienti inscriptio
nem. Iussi igitur nunciū ipsum istuc proficisci: quia
hoc genus literarū singulari diligentia et fide exhi
bendum est. Petetis etiam responsonem: omnino
gratificandum est mutue pietati sororum. Me ha
tenuis impediuit editio Locorū doctrine Christia
næ Germanicæ, quò minus Stancaricā responsonē
absoluerim. Sed nunc rursus eam in manib. habeo.
Exempla Locorū uobis mittam, cum typographus
absoluerit. Nunc mitto alium libellum, non uestra
lection

lectione dignum, sed tamen ostendentem nostros labores in hac scholastica gubernatione: quam ut Deus adiuuet, toto eum pectore oro. Snepius copiose mihi de Mediatore scripsit: et defendit idem, Mediatoris et intercessoris officium non esse unius tantum naturæ proprietatem, sed personæ, secundum utranq; naturā. Sed hæc aliàs copiosius. Quo ut per hunc tabellarium respondeas. Bene & feliciter uale. Die æ quinoctij uerni, Anno 1553.

Venerādo uiro, eruditione & uirtute præstanti, domino Georgio Buchholtzer, præposito Ecclesiæ Dei in urbe Arctoa, amico suo charissimo, Phil. Mel.

S. D.

Venerande domine Georgi, hunc nuncium mihi ad uirum clarissimum dominum doctorem Hieronymū: qui an sit Berolini, aut Francosordie, nuncio meo indicabitis. Literas autem, si quas mihi uolueritis mittere, huic tabellario tradite. Nos nihil noui habemus, nisi rediisse Ducem Saxonie Mauritium Electorē, et adducere Magistrū Theutonicū, ut uocant, ut cōducantur equites. Sermones hominum nō obscuri sunt de bello Heluetico, et de bello Saxonico. Deus reddat miseræ Germaniæ pacē. Bene ualete, et rescribite. Salutem reuerenter opto uiro clarissimo, domino Cancellario. Die Nicolai.

Eidem.

Eidem.

Venerande domine Præposite, & amice charissime: Spero ingenium magistri Ioannis Birnstil utiliter seruiturum esse Ecclesie Dei. Ideo cum duci Megalburgensi commendavi: ac Deum oro, ut ministerium eius gubernet. De tempore autem professionis magistri Ioannis, quid scribat Dux, intelligetis ex ipsius Ducis literis: quas unâ cum meis, ut exhiberi ei curetis, uos etiam atq; etiam oro. Nam ad uos ideo misi, quod nesciebam ubi ipse magister Ioannes Birnstil in urbe uestra querendus esset. Nec quæquam in ciuitate uestra chariorem habeo, quam uos: & uicissim me à uobis diligi existimo.

Quæso igitur, ut hoc negotiû, quod quidem ad Ecclesiam pertinet, curetis, & mihi rescribatis. Si iam iter ingressus est magister Ioanes, uxori literæ Ducis tamen legendæ erunt, ac deinde ad ipsum mittendæ. Quæso etiam ut mihi significetis, an Sabinus exhibuerit illustrissimo principi Friderico & uobis meos libellos. Pro uestro munere uobis ago gratias. Principi Friderico et uestris filijs mitto pagellas de Ecclipsi. Bene ualete, die 3 Nouembris.

Eidem.

Reuerende uir, & charissime frater: Scio te hominem officiosum libenter amicis gratificari. Ideo ad te mitto literas Sabino inscriptas, & libellû: & te

te oro, ut ad Sabinum per nunciū fidelem fortè oblatum, sine tuo sumptu mittas. Hæc scripsi in urbe Brandeburga, quò filias Sabini ad uisendā auiam adduxi. Spero autem uos accepisse exempla nostri libelli: in quo si cætera non placuerunt, spero tamen placuisse Latinam adhortationem de cōcordia. Quamquam & de cæteris iudicia uestra cognoſcere cupio. Et admonitiones uestras libenter audio. Utinam in Ecclesia amanter alij alios moneant, sicut scriptum est: Docete & emendate uos mutuò. Bene uale. Die septimo Decembris, in arce Brenni.

Eidem.

Reuerende uir, & amice charissime, Illustrissimo principi Electori Marchioni respōſionē meam mitto de controuersia Stancari: & oro, ut uos ipsi exhibeatis illustrissimo Principi, uel exhiberi curetis per magnificum dominum Cancellarium, aut ornatissimum uirum dominum Thomam. Orabit etiam, ut mihi uenia detur, quòd tardius mitto. Legerunt alij, & comprobarūt, sed subscriptiones nō petiui: quia nolui alijs attrahere certamina cū Stancaro, homine ualde maledico. Scripsit de me epistolas plenas arrogatiæ & crudelitatis, cum nunquam à me lesus sit. Sed mei labores Deo & multis bonis uiris noti sunt. Non moui dissidia: sed cū esset magna opinionum confusio, quasiui explanationes ue

tas & simplices, quæ intelligi possent, de toto corpore doctrinæ. Stancarus quid sentiat in uniuersa doctrina, nondum scimus. Bene & feliciter ualete, & curate mihi rescribi tantum hoc, ut sciam an sint exhibitæ meæ pagine. Iterum ualete. Die primo Augusti.

Eidem.

Venerande & charissime domine Georgi. Mitto illustrissimo principi Electori, Marchioni Iodachimo, quasdam nostras deliberationes, quas oro ut ei mox exhibeatis: & mihi significetis, an sint exhibitæ. Potestis eas & uos legere, & spero uobis & omnibus pijs, qui legent, placituras esse. Bene ualete, et rescribite. Die Dominico, 13 Decembris, Anno 45.

Venerâdo uiro, eruditione et uirtute præstanti N.N. pastori Ecclesiæ in Tangermunda, fratri suo charissimo,

S. D. Venerâde domine, & charissime frater, intelligo senatum Brandeburgensem de te uocando ad gubernationem suæ Ecclesiæ deliberare: ac à me petiuit, ut tibi hortator sim, ut ad ipsos commigres. Nihil mihi potentie sumo, sed opto ut uicina Ecclesia feliciter regatur. Et spero te in urbe Brandeburgæ utilius Ecclesiæ seruiturum esse. Nobis quoque propiorem te esse opto. scriberem plura, nisi nuncius

Solanus of. p.
377.

cuis festinaret: & meas occupationes nosti. Bene
& feliciter uale. 22 Ianuarij.

Magnifico D. Rectori, magistris ac docto-
ribus Academiae Francofordianae ad O-
deram, &c. Philippus Melanch-
thon S. D.

III, 60.

Apud Xenophontem Cyrus cum proponit edi-
ctum, ut agricolis parcatur, addit causam: Quia in
ipso etiam belli incendio perficiendum sit, ut quam
minimum sit belli. Id suo quoenq; loco imitari decet.
Etiam si concutuntur imperia, cuius rei multae sunt
causae: tamen interim quaedam foedera religionis et
naturae seruari oportere sciamus. Diligamus Ecce-
siam, ubicunque est: diligamus cognatos ubicunque
sunt, & eis leniamus aerumnas. Ita in ipso bello mi-
nus erit belli. Id cum ab illustrissimo Electore
Marchione factum sit in hoc bello, qui et lenire mala
publica studuit, et tanquam Nestor inter duces paci-
ficator fuit, et priuatim multis opem tulit, uirtus eius
praecipua laude digna est. Ego quoque & publi-
co & meo nomine ei gratias ago. Deinde quod &
Academia uestra exemplum sui Principis imitatur,
ac mihi in hoc exilio desert hospitium: uobis etiam
pro ista erga me beneuolentia gratias ago. ac leua-
tionem mearum miseriarum magnam fore ducere,
si contingeret in illa frequentia doctissimorum ui-
rorum,

rorum, qui omnium artium cognitionem comple-
xi sunt, uiuere. Cumq; nondum certam sedem ha-
beam, aliquāto post de mea uoluntate ad illustris-
simum Electorem Marchionem & ad uos copio-
sius scribam. Nunc accersitus sum Vitebergam, ut
de tabulis nostri naufragij deliberemus, & ratio-
nes quaedam referendæ sunt. Adsum etiam editionē
quarundam lucubrationum, quas multo antè pro-
pter utilitatem adolescentiæ institui. His absolutis,
fortassis peregrinatio in aliq̄ loca suscipienda erit,
quam ut Deus gubernet oro, ne studia doctrinæ ex-
tingui sinat. Sed seruet tum alias Academias, in quib-
us resē inuocatur: tum uerò uestram, quæ in his
regionibus nunc unica domicilium est coelestis do-
ctrinæ & integræ philosophiæ. Bene ualete. Calen-
dis Augusti, Anno 1547.

Reuerendo uiro & uirtute præstanti, do-
mino NN. pastori Ecclesiæ Dei in incly-
ta urbe Breui, fratri suo chariss-
imo, S. D.

Reuerende uir & charissime frater, & debeo
& habeo gratias Senatui uestro, pro beneuolentiâ
erga me: tum uerò etiam pro uino misso: teq; oro,
ut meis uerbis reuerenter Senatui gratias agas. Mit-
to tibi duo exemplaria disputationis, etsi nuper u-
num ad te misi, quorum alterum dabis Secretario

o 2 Senatui

Senatus uestri. Nunc adest illustrissimus princeps archiepiscopus Meideburgensis. Aulici narrat, du-
cem Henricum Brunsvicensem duxisse exercitum
ad N. urbem. Bene uale, & rescribe. Quarto Maij.

J. Boticher.

Cuidam amico.

Sæpe audiuisti, gratitudinem esse uirtutē com-
positam ex duabus præcipuis uirtutibus, ueritate
& iusticia. Veritas agnoscit & fatetur, unde sit
acceptum beneficium: iusticia reddit aliqua offi-
cia. Quòd igitur prædicas beneficia, quæ in te con-
tulit Sabinus, uideo te amare & præstare gratitu-
dinem, quam uult Deus intelligi & coli, ut ipsius
beneficia agnoscamus, & ipsum celebremus. Sabi-
no ego tuo nomine hic gratias egi, & tuas literas
ipsi monstraui. Ei te charum esse, ex ipso intellexi.
Is tibi nulla in re defuturus erit. Vale, & rescribe
an has literas acceperis. Id officium pro meo offi-
cio reddito. Patri tuo, uiro optimo, mitto pagellas,
quas cures ipsi exhiberi. Die Marci.

Viro optimo, domino Iohanni Span-
genbergio, amico suo,
S. D.

Si Leonardus uester expectasset nostrum redi-
tum, & de ipso & de negotio matrimoniali ei lite-
ras dedissem, Nam ipsi Leonardo opus est tua ad-
monitione,

monitione, ut diligentius discat doctrinam Christianam. Mira est iuuentutis negligentia, in his tantis rebus cognoscendis. Sed nos, ut si quos possumus, excitemus, de causa matrimoniali respondimus. Ambrosio gubernati scholam, mittam hypodidascolas. Bene Vale, 14 Septembris.

Præstantissimo domino Ioanni Span-
genbergio, docenti Euangelium in
Northusa, amico suo,
S. D.

Doleo exortum esse disidium inter te & unum collegam. Neque dubito quin ea res magnopere te exerceat, intelligentem quantum officiat gloriæ Euangelij fama disidij, et quos ludos præbeat aduersarijs. Colligerem autem omnia quæ arbitrarer ad te consolandum prodesse, nisi ea tibi nota esse statuerem. Multum in huiusmodi scandalis me cõsolatur, quod scio esse ἀναρχία λυαὴ, quæ diabolus excitat odio Euangelij, ut deterreat homines à doctrinæ genere: & ut nos quoq; frangat, ne doceamus. Itaq; te contra has diaboli insidias erigere debes, & ingenti animo despicere has offensiones: et tamen ratione etiam atq; arte mederi. Facile uinces aduersarium, si dissimulatis iniurijs pergas docere ea quæ & utilia sunt conscientijs, & ornant gloriã Christi. Hoc enim doctrinæ genere retinentur au-
ditoria.

ditoria. Tuus aduersarius rixabitur de puerilibus illis spectaculis conseruandis, aut ulciscetur suos affectus. In concionibus, rem facit indignam isto loco. Non diu habebit populi studia. Ac si qui ei applaudunt, uidentur abuti eius impudētia. Incitant enim, non quia eius causam probent: sed quia iuuat eos, quod Euangelium malē audiat propter hanc dissensionē. Christus te gubernet, ut fortiter feras has offensiones. Bene uale, 1533.

Clariss. uiro, egregia eruditione & pietate præstanti, D. Ioanni Spangenbergio, pastori Ecclesiæ Northulanæ, domino ac amico suo uenerando, S. D.

Mitto tibi epistolam illustrissimi Ducis Prusiæ, in qua te ad gubernationem scholæ recens constituere inuiat. Arbitror enim doctoris medici prædicatione te ei commendatum esse. Et profe ad tua uirtus digna est fauore bonorum principum. Etsi arbitror te istic ab Ecclesia retineri, quæ antea etiã migrationem breuiorem deprecata est: tamen literas misi, ut deliberes, quid ex re tua esse deas: ac mihi per fortuitum tabellarium quam primum poteris, respondeas. Princeps uult me hortatorem esse suscipiendi huius muneris, et optarim ei scholæ bene consultum. Sed tua ætas et familia quid ferre que-

at, confidero. Tibi igitur deliberationem integram
relinquo: teq; oro ut rescribas Principi, ac mihi li-
teras mittas, simulq; tuam sententiam significes. Sa-
lutem opto collegæ tuo Antonio, cuius silentium
perpetuum miror. Bene ualete, & Nouembris. 1544.

Reuerendis uiris, eruditione & uirtute
præstantibus, Ioâni Spangebergio & col-
legis ministerij Euangelici in Isle-
ben, amicis suis charissimis,

S. D.

Non p. 157.
Ess. rna 5.
pl. 157.

Reuerendi uiri, & amici charissimi. Optarim
ad nos missum esse aliquem ex collegio uestro, qui
coràm exponere totam seriem actionū illarum po-
tuissim, de quib. scribitis: sed ipsa aulâ nobis testis
esse potest, nobis non probantibus inferum esse ar-
ticulum de oleo & unktionibus. Et scimus conse-
crationes olcorum, quæ extant in libris Episcopo-
rum, impias, & magicis similes esse. Id semper in de-
liberationibus à nobis dictum est, & constanter di-
ctum est. Illi autem qui articulum de oleo inserue-
runt, corrigi hæc dicebant: quia addiderunt, Re-
motis omnibus superstitionibus. Et in fine diser-
tè dicitur, Reliquos esse aliquos articulos nõ conci-
liatos, de quibus cum Episcopis deliberandum sit,
si has Ecclesias uelint regere. In his nondum conci-
liatis articulis numerari necesse est & illas conse-

o 4 cratio-

erationum & unktionum absurditates. Intelligan-
tur ergo non comprobatae, sed ad illam deliberatio-
nem reiectae. Sed decebat esse magis ingenuam ora-
tionem * diceris: stylus indicat, non esse illa scripta
ab uno. Nos, Deo iuuante, uocem Euangelij incor-
ruptam docebimus, & in nostra confessione sem-
per sonabimus. Pagellas uestras uobis remitto. Be-
ne ualete. Die 13. Ianuarij. 1549.

Reuerendis uiris, eruditione & uirtute
praestantibus dominis, Ioanni Spange-
bergio gubernanti ecclesias Dei in comi-
tatu Mansfeldensi, & pastoribus, & caeteris
eorum collegis, amicis suis,

S. D.

Reuerendi uiri, & amici charissimi: Orat filium
Dei in agone suo, ut aeternus Pater Ecclesiae cōsen-
sum tueatur, ut unum simus in ipso: ut uerba, quae
extant in ea narratione, recitem. Nec est irrita illa fi-
lij Dei precatio. Semper erit aliquis coetus custos,
uerae doctrinae consentiens. Legi uestram delibera-
tionem, quam iudico & piam, & cum nostris sen-
tentijs congruere. Etsi autem multi Ecclesijs nostris
minitantur, et profectò horribilis crudelitas in Sue-
uia exercetur: tamen nec uerae doctrinae corrupte-
las unquam recipiemus, nec uitiosos cultus appro-
babit. In alijs rebus adiaphoris, seruitutē quālibet
duram tolerabimus. Nec propter leues causas
occafio-

fol. 159

occasione præbendam censemus ijs, qui pellerè pa-
stores conantur. Quæ de re cum à multis interroga-
ti simus, scripsi quid mihi uideatur. Quanquam
autem scio, quibusdam horridiores sententias ma-
gis placere: hæc magna causa est cur seruitutem to-
leremus, ne fiat in Ecclesijs solitudo, qualis iam in
multis locis est ad Rhenum et in Suecia. Nulli sunt
congressus, templa muta sunt, nec baptismus qui-
dem in templis: trucidantur, rapiuntur aliqui, &
coniuges aut filie. Nec magistratus ulli opem fe-
runt suis pastoribus. Quidam etiam gaudēt eos ex-
cuti. Cum igitur uideamus quo in periculo sint non
tantum docētes, sed etiam ipse Ecclesiæ, hoc est pij
cœtus, tantisper donec piè possumus, manere apud
Ecclesias studeamus, etiamsi tolerāda est aliqua ser-
uitus, quæ tamē sit sine impietate. Oremus autē fi-
liū Dei, ut ipse nos gubernet, et pœnas mitiget. Nō
humanis cōsilijs aut uirib. retineri lux Euāgelij in
genere humano potest. Sed Dei opus & beneficiū
est, tanti boni cōseruatio. Ab ipso igitur petamus et
expectemus auxiliū. Bene ualete. Die 23 Ianuarij. 1549.

Reuerēdo uiro, eruditione & uirtutē præ-
stanti, domino Ioanni Spangebergio, pa-
stori Ecclesiæ Dei in oppido Eisleben, &
gubernanti uicinas Ecclesias, ami-
co suo, S. D.

Reuerende uir, & amice charissime: Meministi
o s conso-

Rever
158. fol.

consolationem, quæ extat in Esaie concionibus ubi
 inquit Deus: Ego Ecclesiam condidi, ego gestabo
 eam, etiam in senecta, & canescetem. Et quo maior
 senectæ infirmitas, eo magis ipsam curæ esse Deo
 speremus. Talibus consolationibus, ut te in hoc tan-
 to dolore tuo erigas, ualde te adhortor. Etsi au-
 tem uideo qui terrores nobis proponantur: ta-
 men spero filium Dei, Dominum nostrum Iesum
 Christum nobis adfuturum esse, inuocantibus ipsum,
 & moderatè necessaria faciētibus. Vestram delibe-
 rationem cum nostris sententijs congruere iudico,
 qua de re in altera Epistola scripsi prolixius. Be-
 ne & feliciter uale. Die 22 Ianuarij. 1549.

Venerando uiro, eruditione & uirtute præ-
 stanti, D. Cyriaco Spangebergio,
 amico suo, S. D.

Reuerendum uirum, eruditione, pietate & om-
 nibus uirtutibus præstantem, patrem tuum, domi-
 num Ioannē Spangebergiū, & propter ipsius mul-
 ta ornāmēta, et quia fidelis et salutaris doctor fuit,
 dilexi, & ueneratus sum: & amicitia nostra spero
 in æternæ Ecclesiæ consuetudine fruemur. Etsi au-
 tem extant eius monumenta, & memoriam ipsius
 posteritas in Ecclesia retinebit: tamen gratitudi-
 nis est nostræ, talia de ipso scripta inuentuti pro-
 ponere, qualia & antè de bene meritis edidimus.
 quorum

quorum studia, mores, labores recensuimus ut honesta exempla. Puto te legisse epicedion & orationem de Crucigero. Itaq; uellem isthic à D. Mencilio conscribi Epicedion, & à uobis narrari ei domesticam consuetudinem in studijs, precatione, & similibus exercitijs: quæ si sciremus, curassem multo antè hic aliquid scribi. Publicos labores nouimus: sed ego libenter & quædam domestica exemplâ adspargo. Bene uale, et salutem dicito meis uerbis fratri & Mencilio. Die 16 Augusti, Anno 1550.

Reuerendo uiro, eruditione & pietate præstati, domino Ioanni Spangebergio, Episcopo & pastori Ecclesiæ Dei in Isleben fideli, amico suo colendo,

S. D.

Reuerende uir, et amice charissime: Magna consolatio pijs proposita est in dicto Psalmi: Generationi rectorum benedicetur. Hanc nocem dulcissimam in hac tua senectâ intuens, filios tuos honestos et eruditos, sæpe cogitatio: ac Deo gratias ago, qui tuæ senectuti tales filios donauit. Nos libenter ei doctrinæ testimonium tribuimus, & loco ornauimus natu maiorum, ut uirtus etiam ipsius meretur. Nec depones beneuolentiâ erga nos etiam, propter falsos clamores quorûdam, qui calumnias contra nos spargunt. Ipsi filij tui testes erunt, nec doctrinæ uo-

SPANG.

eam, nec ritus in hac Ecclesia mutatos esse. Vicini libertate urbis contra nostras Ecclesias, & contra ueteres amicos immodicè abutuntur. Vos oro, ut conunctionem nostram non sinatis distrahi. Die 15 Februarij.

Reuerèdo uiro, eruditione & uirtute præstanti D. Ioanni Aepino, episcopo Ecclesie Dei in inclyta Hamburga, Philippus Melanchthon
S. D.

T. 96.

Reuerende uir, & amice charissime. Quanquã publica moesticia facit, ut sensus in priuatis doloribus sit hebetior: tamen in omnibus bonis ingenijs natua *σφοδρὰ* minimè lentos motus ciet. Quare nõ dubitamus, te propter mortem honestissime coniu-
gis tue magno in dolore esse. Nos quoq; cum ex literis uenerandi uiri Magistri Ioannis Garcei intellexissemus, eam superatam doloribus partus extinctam esse, ualde augeri moesticiam nostram propter tantum charissimi amici uulnus sensimus. Cum enim et uirtutib; omnibus quæ pie matrone cõueniunt excelluerit, et cõcordia inter nos perpetua, et cõsuetudo plena pietatis et suauitatis fuerit: et iam communi cura & amore liberi educandi essent, & tua etas et ualetudo iam hanc uitæ sociã necessariò requireret, magnas doloris & desiderij causas te habere

habere cogitabamus. Miserabilior etiam hic inter-
 tus eo uidetur, quod partus laboribus oppressa est.
 Itaque etsi coniugis tuæ causa etiam dolemus, eam à
 te & à liberis auulsam esse: tamen uulnus tuum in-
 tuentes, singulari dolore adficiamur. Cumque absen-
 tes non possimus alijs officijs tibi mederi, decurri-
 mus ad hoc remedium, quod omnium efficacissi-
 mum est. Dominum nostrum Iesum Christum, for-
 tem & instauratorem uite oramus, ut te spiritus
 suo sancto consoletur, & seruet incolumem Eccle-
 siæ tuæ, domesticæ & publicæ. Oramus etiam, ut ti-
 bi liberos seruet incolumes. Scimus autem te non so-
 lum nosse omnia quæ diuinitus ad consolandam Ec-
 clesiam tradita sunt, sed etiam uera fide amplecti.
 Cum igitur certissimò statuas, nec nasci nec extin-
 gui nos casu: & tuam coniugem iam frui coelestis
 Ecclesiæ consuetudine, in qua rursus eam comple-
 ctèris, & cum ea de sapientia Dei colloquèris, cu-
 ius elementa à te didicisti: habes mœsticiæ uera reme-
 dia. Vult Deus ut & doleamus, & ut desiderio no-
 strorum adficiamur. Sed uult simul, ut moderemur
 dolorem, & flectamus animos ad obedientiam ipsi
 debitam, præsertim cum letissimos exitus Ecclesiæ
 proposuerit. Meminimus quendam amicum mor-
 tuo filio, cum in magno dolore esset, fortè in uine-
 re, in recenti luctu incidit in psalmi locum: ipse se-
 cit nos, & non ipsi nos. Hæc ipsa commonestatio
 de

de prouidentia ita penetravit in animū, ut diceret,
 fuisse in corde suo diuinam quandam flammam sub-
 bito, cum hoc dictū legeret: ac postea mediocriter
 quieuit. Nec uerò dubitamus, quin tibi exercitia fi-
 dei talia & nota et usitata sint. Quare speramus, te
 intuētem in uniuersam doctrinam cœlestem, repu-
 gnare dolori: et tecum et cum tuis liberis Deum o-
 ramus, ut tibi adsit, & te regat et seruet incolumē.
 De alijs disputationibus nihil nunc scribendum es-
 se duximus: & quidam inclementius nobiscum a-
 gunt, cum quidem iniuriam nostris Ecclesijs faciāt,
 & non ignorent nos de rebus magnis certamina su-
 sinere acerrima. Bene uale. Die 10 Iulij, Anno Do-
 mini 1549.

Clarissimo & integerrimo uiro, pruden-
 tia & uirtute præstanti, domino Michae-
 li Meyenburg, amico suo charissimo,
 Philippus Melanchthon

S. D.

Hanc epistolam scripsi die festo, quo memoria
 publicè ascensionis filij Dei, quam multitudo ma-
 gna eius temporis spectauit oculis, celebratur. Co-
 gitabam igitur de dulcissimis consolationibus, quæ
 eo die leguntur. Sed et filius Dei ad dextram æterni
 Patris, dans dona hominibus. Dabit igitur & no-
 bis dona, inuocantibus eum: descendet, & seruabit Ec-
 clesiam

clesiam suam. Mitto igitur partem mea supellecti-
lis, quam queso ut in ædibus uestris reponi sinatis:
uel si quod mihi cōducium est tuguriolū, eō trans-
ferri mandate. Bene & feliciter ualete. Die ascen-
sionis filij Dei in cœlum, Anno 1547.

Venerunt huc duo boni & docti uiri ex Flan-
dria, qui narrabant se propter pietatem & studiū
doctrinæ Euangelicæ deseruisse uitam monasticā,
cum fuissent Franciscani. Erant autē nudi & egeni:
quare eis aliena liberalitate opus est. Si lingua su-
periore utcumq; loqui possent, amobus hic condi-
tiones in aliquibus Ecclesijs curassemus. Sed quia
eorum linguam populus nō intelligit, alterum tan-
tum retinuimus, cui uictum in Academia curabi-
mus. Alterum ad uos mittimus: teq; propter Chri-
stum rogo, ut eum excipias, & ei aliquē nidum cu-
res: poteris, opinor, in uestris Ecclesijs eius indu-
stria & labore uti. 15 Septembris, Anno 1548.

D. Philippo Gluēspies, de studijs optimè
merito, Philippus Melanchthon
S. D.

Tanta fuit uirtus, tanta prudentia, & in omni
officio moderatio, ac temperata humanitate graui-
tus in socero tuo, ut suspicerent & amarent eum
omnes boni, quibus notus fuit. Ego itaq; etsi pro-
pter beneficia quæ in me cōtulit, plurimum de-
bebam:

I, 127.
De morte Jo.
annis Reimick
cuius Mansfeld
domus.

bebam: tamen ad eum inuit adum multo magis ad-
 miratione uirtutis ipsius rapiebar, quæ erat ex-
 cellens in omni genere. Pectus erat plenû pietatis,
 & ardebat studio Euangelij Christi. Deinde inge-
 nuitas summa erat: cumq; omnes longè uinceret
 prudentia & diligentia, tamen à telis & sophisti-
 ca longè aberat, & ueritatem in omni sermone &
 actione lucere uolebat: nec morum æquitatem in a-
 lijs maiorem uidi, et illam mediocritatè, in qua col-
 loco Aristotelis decus. eminebat in eo singularis
 grauitas, quæ tamen sine morositate erat: iram at-
 que odia moderabatur ita, ut quanquam acer, mi-
 nimeq; leuis esset, tamen affectibus suis nunquã la-
 xaret frenum. At mihi non rarò uenit in mentem,
 cogitanti de ipso, tales fuisse Lælium & Atticum,
 quorû hoc genere moderatio maxime prædicatur.
 Quid cetera? Rempublicam norat optimè, & or-
 nabat & defendebat magno suo cum periculo. Pa-
 miliam gubernabat singulari comitate, ac patrio
 animo suos omnes amplectebatur. Quare uicissim
 ab omnibus ut pater amabatur. Liberalitatè exer-
 cuit erga Rempublicam, ciues inopes, et præcipuè
 scholasticos egentes. Et ut uita erat castissima, ita
 sermo planè nihil habebat obscenitatis: nec in se-
 cundis rebus insolescebat, aut exultabat, nec frange-
 batur aduersis. Etsi cum uidisset in Republica no-
 uas tyrannides institui, prospiceretq; magnam re-
 rum

rum mutationem, non leuiter angebatur eius ani-
 mus: sed tamen ipse erigebat sese, & non incumbe-
 bat dolori, occurrebatq; illis malis singulari pru-
 dentia. Talem uirum quis non doleat extinctum es-
 se? hoc est, quis non lugeret eius interitum, tanquā
 publicum damnum? Quare, mi Philippe, magnū
 dolorem soceri tui mors mihi præcipue attulit.

Cumq; ad ceteras meas miseras, quib. hoc tempo-
 re duriter exerceor, etiam hic luctus accesserit, qui
 nobis diuinitus & in eruditorum disputationibus
 proponitur: cumq; de morte soceri tui cogito, tuā
 etiam uicem doleo: uenitq; in mentem, quantū one-
 ris accedat ad ceteras tuas curas & ærumnas. Est
 autem consolari te debebam: tamen plura scribere
 hoc tempore nō poteram. Et tibi nota sunt ea quæ
 in Sacris literis tradūtur, et in Philosophia. Illa au-
 tem una sententia maxime consolari debet, quod
 scimus homines nō casu nasci, aut extingui: Deoq;
 euocati ex hac statione parendum esse. Deinde spe-
 rare debemus, socerū tuum iam uersari in illa æter-
 na sede, cum Christo, bonis angelis & sanctis. Cete-
 rum quorum consuetudine & sermonibus * de-
 scessi ex hac uita, magis delectatur quam ullis re-
 bus humanis, nec lōgo interuallo nos præcedit. Bre-
 uiter iterum eo fruemur, & fruemur iucun-
 dius quam antea. Vale, 20 Iulij,

Anno 1538.

P Egregia

Egregia pietate & uirtute prædito, D.
Hieronymo Vuellero, Doctore Theolo-
giæ, amico suo, Philippus Melanch-
thon S. D.

II, 280.

Et si Ecclesiæ causa longissimam uitam bonis do-
ctoribus optare debemus: tamen obtemperandū est
uoluntati Dei, si quem hinc tanquam ex statione e-
uocet, atq; abducatur: præsertim cum illos sciamus uo-
cari ad immortalitatem, qui sustinent curam & la-
borem docēdi Euangelij. Ego quidem cogitans de
morte Nicolai, sic sum affectus, ut si quando in pa-
triam dimitto amicos. Horum enim discessus & de
charitate patriæ me admonet, & cupiditate quādā
accendit me proficiscendi in loca iucundiora. Sic
mors honorum & piorum admonet me de expe-
ctanda immortalitate: ac desiderium in me exusci-
tat, unā cum illis in illam æternam sedem ac lucem,
in qua sine peccatis, sine errorib. sine caligine Dei
sapientia fruamur, proficiscendi. Quare te quoque
adhortor, ut animum à luctu abducas, et iam de ad-
iuuanda Ecclesiæ uestra cogites. Ut in acie milites su-
persites non decet frangi animo, si quos uident an-
te se extinctos esse, sed ut in eorum succedant uesti-
gia: sic nos non deseramus traditam functionem: et
preceamur Deum, ut nobis adsit. Scis Christum Do-
minum nostrum resurrexisse, ut nos qui ipsum in-
uocamus gubernet: ascendit in cœlum, ut dona det
homini-

hominibus. His cogitationibus ut animum erigas, te etiam atq; etiã obtestor. D. Martinus aberat, cùm tuæ literæ adferrentur: postea non potui occupatum ad scribendum hortari. Saluta Dominum Paulum. Bene uale.

D. Vuenceslao Lynco, Doctori Theologiae, Philipus Melanchthon
S. D.

Misit huc ad Principem nostrum dux Georgius, exemplum cuiusdam epistolæ à te scriptæ, ac uidetur uehementer iracundus auctori. Id tibi significandum duxi, ut cautor esses in posterum in * aduersandis literis huius generis. Plena sunt omnia fucatis amicis, quorũ simulatione uide ne alijs in rebus decipiaris. Miror quis sit, qui hanc epistolam nõ ueritus est ad Georgium perferre. Tu suscipi cari facile poteris. Neq; enim ignoras, cui ad transscribendũ dederis. Inde ratiocinari cætera poteris. Quæso te significes mihi, per quos tam late propagatam esse hanc epistolam existimes. Vale, ex Buciano.

D. Ioanni Pomerano Philippus Melanchthon S. D.

Valde gratam rem mihi fecisti, quòd ad me tam diligenter de rebus tuis scripsisti. Ego uicissim scriberem,

berem, si quid haberem, quod magnopere te scire
 arbitrarer. Primum redij ab inspectione Ecclesiasti-
 ca. Fermisit enim nobis Princeps, ut paucis tantum
 praefecturis in Thuringia perlustratis, domum re-
 diremus. Ego malle[m] recta[m] ad uos: sed retinent hic
 me negocia scholae. Vltimam locum propior Viteber-
 ga electus esset, in quem recessissent adolescentes.
 Nunc enim cum iam procul peregrinandum est, fit
 ut dilabantur scholastici, & multis ex praecptori-
 bus non fuit commodum tam longinquam peregri-
 nationem suscipere. Commenda[m] tibi quendam
 adolescentem: is tibi curae erit. non desunt occa-
 siones prospiciendi bonis uiris. Sed ego deinceps ne-
 minem mittam quoquam, nisi auditum a me. Non e-
 nim credis quam inepta multi doceant: tam male i-
 mitantur optima scripta a Lutero & alijs bonis
 uiris edita. Ego cum primum potero, rebus hic ali-
 quo modo constitutis, proficiscar ad uos: neq; enim
 meos liberos tam uiuat uidere, quam uos. Vale.

Reuerendo uiro D. Vuenceslao Linco, ui-
 cario Augustanae professionis, suo patro-
 no, Philippus Melanchthon
 S. D.

Reuerende Pater: Temere accidit, cur plura non
 potuerim scribere. Pater noster charissimus uiuit.
 Ex priore audies, quae mihi comperta sunt. Tu ui-
 de,

de, ne tui sis unquã dissimilis. Dicitur paravi pro-
scriptio horrenda: sed hoc ipso fortasse nervus rum-
petur, ut solet. Ante quadrantem horæ accepi lite-
ras ex Norico: dicuntur signatæ chartæ proscriptio-
nis circiter bis mille, missæq; ad Oenipontem: sed
senatum Caesarianum ibi nolle publicare, ne vulgus
irrideat. Tu confortare, & esto robustus. Orabis
pro me, qui certò tuus sum ex animo. Vale.

Iacobo Micyllo Philippus Melan-
chthon S. D.

Index 353.

Cum polliceretur se Princeps scholam confir-
maturum esse, ui debam nobis in primis opus esse a-
liquo, qui non infelicitè carmen conderet, ut ad il-
lius imitationem se comparent adolescentes elo-
quentiæ candidati. Nam mihi quidem de nullo disci-
plinarũ genere rectè iudicaturus uidetur, qui Poe-
ticen non attigit: uideoq; in soluta oratione frigere
eos, qui non degustarunt poeticen. Porro genus
uersum tuorum semper amaui. Quare de te accer-
sendo diligenter agebam, cupiebamq; ea in re pu-
blicas literarum studijs consulere, quibus in hac fre-
quentia scholæ nonnihil opis adferri posse arbi-
tror. Nam scholæ tuæ Francfordianæ suffecerit ali-
quis plebeius lector. Verè iurare possum, hoc unũ
in consilio esse, cur te in Saxoniam redire tanto pe-
re non cupiam. Vides autem, optime Micylle, quo

p a in

in discrimine fuerint nostræ literæ, nisi summa ope
 à tui similibus defendantur. Quare te iterum, quic-
 quid possum, per hoc rei literariæ studium rogo, ut
 si honestè queas, commigres ad nos. Nam quod ex-
 cusas, uereri te, ut sit ad prælegendum satis tempo-
 ris * magna facultas, uerundè tu quidem. Sed nos
 iam non tam prælectionis causa te accersuimus,
 quàm ut tua consuetudine formarentur hi, qui ad
 poeticon idonei sunt. Nam satis prospicis consilium
 nostrum. Si quæri iubeas professorè, qui sophisti-
 co more uulgo suam garrulitatem ostendet, ἢ
 μέλας τῶν τοιάτων. Et quanquam uideam istud
 tuum genus solutæ orationis propter subtilitatem
 ad docendum, & Scholas appositum esse: tamè hoc
 agimus, ut habeat iuuētus, ad cuius exemplum uer-
 sus adsuefaciat facere. Eobanus Norimbergā acer-
 situr, satis honesta conditione: alioqui huc inuita-
 semus. Cæteræ disciplinæ habet tolerabiles profes-
 sores in hac urbe: sed mihi tota Schola sordebit,
 nisi tui copia cōtigerit. Sine igitur abs te Remp. im-
 petrare, ut operam nobis tuam addicas: & cum te
 Reipublicæ nomine uocamus, puta cœlesti aliqua
 uoce uocari ad honestissimam prouinciam. Vale.

Ioanni Riuiio Philippus Melan-
 chthon S. D.

Accepi literas tuas ad 16 Calēdas Martias, quas
 legi

Erant ²³¹ ~~231~~ ²³¹ plenae amoris erga me tui c. Mehu.

legi libentissimè, plenisimas amoris, humanitatis
& officij. itaq; me plurimùm tibi debere iudico,
quòd in tantis occupationib. tuis, tamen etiam ami-
citiæ nostræ rationem habendam ducis, mihiq; tans
amanter respòdes. Feceris mihi autem gratissimùm,
si crebrò ad me scripseris. Sentio enim me pluri-
mum ex literis tuis proficere: quarùm elegantia tan-
ta est, atq; puritas, ut exemplum earum mihi imi-
tandum maxime putem: & facilius uideor mihi hu-
iusmodi exempla quàm uetera effingere. Neq; uerò
tantum ad orationem prosunt, sed moribus etiam
conducunt. Prescribis enim mihi præcepta de om-
nibus officijs huiusæ tatis honestissimis, in qua pro-
fectò incumbam omni animi cogitatione et studio.
Nam autoritas tua plurimum apud me ualet meri-
tò. Quare te quantum possum oro, ut institutã scri-
bendi consuetudinem conserues. Etsi autem in hoc
genere non ^{parum c. Me} paruum tibi possum referre gratiam,
seu, ut Poeta scribit, * *ἄρω τῷ μέγιστον*: tamen polli-
ceor, me si quo officij genere potero, olim declara-
turum esse, hoc tuum beneficiũ mihi fuisse gratissi-
mum. Neq; committam interea, ut in scribendo desi-
derari in me officium possit. Vidi hic Bembi quos-
dam Dialogos de Terentio: qui si tibi ignoti sunt,
significes uel mihi, describã tibi ^{exemplum c. Me} exemplum, pro-
pterea quòd, cum optimum authorem in delicijs
habeas, arbitrer te omnes omnium eruditorum si-

c. AOT plenissime

Te se c. Me
T. quasi Domestica
c. Me

T. meae c. Me
honestissimae c. AOT

parum c. AOT
et tu c. AOT
tuum c. AOT.

rescribendo c. Me

T. enim c. Me

arbitraber c. Me
arbitror c. AOT

requiritur c. 12

hactenus c. 207

ue annotationes siue disputationes de eo et studio
se inquirere, & legere libenter. Quantū aut Bem-
bo tribuant hoc tempore studiosi Latine linguæ,
non ignoras. Præter huius Bembi ^{1605 & 1607} libellum hic nihil
habemus nouorum scriptorū, quod quidem aut nō
uideris, aut non sine molestia uidere possis. Vale.

Guilielmo Reiffenstein Philippus

Melanchthon S. D.

Nepotes uti cupiebant ad te proficisci, quia hic
formidabatur Anglica pestis, quæ peruagata est se-
rè totam Saxoniam. Dimisi itaq; eos non inuitus.
Tuum erit, efficere, ne studia prorsus intermit-
tant. Scio patris fuisse consilium, ut Theodoricum
ablegaret in aliquam decuriam scribarū, ubi disce-
ret usum, qui nunc in admiratione magis est, quàm
doctrina. Ego tamen putauī meum consilium tibi
etiam indicandum esse. Talia fundamenta iecit in li-
teris, sic etiam ingressus est in Iuris studium, ut spe-
rem eum cōsecuturum solidam in ea re doctrinam,
si non abstraxeritis eum ab eo studio. Melius est di-
gnitati et uilitati cōsuleret, si præferret perfectam
doctrinam illiterato usui scribarum. Vide quanta
sit discipulorum paucitas: mihi crede, magno erunt in
precio post solidè eruditi. Hæc scripsi admonendi
tui causa, non docendi. Nihil malo, quàm ut hæc stu-
dia retineantur: quibus amissis, nulla erit legitima
forma Rerum publicarum. Vale feliciter.

Guiliel-

Guilielmo Reiffenstein Philippus
Melanchthon S. D.

Accepi tuas literas à uobis, de missione Erhardi. Quæsiui igitur uobis alium pædagogum, non omnino (ut spero) deteriorem Erhardo: est ei nomen Marcellus, & Fracus ex oppido Königberg, ac uobis iam diu optimè notus. Mores sunt castissimi & honestissimi, & minus habent Saxonice ferocitatis. Doctrina in his artibus iuuenilibus, & in philosophia aliquanto, ut ego existimo, maior quàm in Erhardo: fortasse minus cõposita est ad ostentationem. Sed hoc non requiritur. Spero itaque uobis placiturum esse hominem, quem quidem inuitus ex schola dimitto. Nondum aliquid promisi Marcello, sed tibi: cum uideritis hominem, liberum erit uobis hominem aut recipere, aut remittere. Bene ualete.

Eidem.

Martinus obtulit mihi tuum munus: quod cum sit amplissimum, nescio quibus uerbis tibi gratias agam. Sic autem effusa erga me liberalitate es usus, ut si me tibi Atticum in nexum obligem, satisfacere pro tot beneficijs nõ possim. Nunc aureum hoc munus, me magis etiam obligat. Dabo tamen operam ut intelligas, hæc in hominem gratum & merorem collocata esse. Rhetorici libelli iam exi-

p s bunt,

bunt, dedicati tuo nomini: ac spero, si qua est futura posteritas, hos Dialecticos libellos & Rhetoricos in manibus hominum futuros esse. Nam ego nō desinam eos expolire: qui qualescunq; sunt, tamen omnium in hoc genere scripta aliorum uincunt: quod simplici animo, & apud amicum. Nam alioqui nolum de laudibus aliorum detrabere quicquā. Audio te deliberare de schola tua huc transferenda. Scis autem meum cōsiliū semper fuisse, ut diutius domi retineres imbecilem, etatem: & in hac sententiā adhuc sum, tamen metus pestilentie aliud suadet. Apud nos Ambrosius plurimū ornauit suas aedes. Quae tibi commodissimae uidentur fore: si tamen eos huc mittere constitueris, de quo tibi etiam atq; etiam deliberandum censeo. Ex Sarmatia scribitur mihi, Turcam tyrannum rediisse Constantinopolim. De Caesare nihil habemus quod tibi sit ignotum. Aduentus eius in expectatione est. Macedo dicitur dimittere milites, & mutasse consiliū apparandi belli: de quo si quid habes, quaeso mihi significes. Mito tibi dispositionē Epistolae ad Romanos, exiguum opus in specie, sed nō sine magno labore scriptum. Si posses per occasionem mittere exemplum Comiti Nouae aquilae, gratam mihi rem faceres, si ei mitteres. Vale feliciter.

Philippo

Philippo Eberbaccho Philippus Me
lancthon S. D.

*Schlegel vita
Langeri p. 210.*

Gratulor tibi mi Philippe, cōiugium, optoq; ut
incepto faueat Christus. Es enim uitæ genus labo-
riofum fortasse, at sanctū ac piū ingressus. Scis es-
se quoddam nouum Monachorū genus, *μισανθρῶ-
πας τινὲς θεολόγους*, qui sibi mirificè religiosi ui-
dentur, dum impudentissimè insectantur et execrā-
tur cōiugium: ego uerò cum cogito, uitæ sociam ui-
ro diuinitus, & uiri partem mulierem esse factam:
non possum non uehementer irasci his, qui non om-
ni officiorum genere muliebrem sexum prosequun-
tur. Me quidem in communibus huius uitæ neces-
sitatibus non leuiter consolatur hæc cogitatio, quòd
sentio quiduis uiro perferèdum esse, dum illi sociæ
uitæ, dum liberis, quorum causa uidemur in coniu-
gium ingressi, consulat. Nec mediocre beneficium
me diuinitus accepisse statuo, quòd materiam de-
dit, de muliere bene merendi: quòd sobolem etiam
ex illa donauit. Proinde opto, ut cōiugium sit tran-
quillum, foelix & fortunatum: & ut alacri animo
sanctissimā sarcinam, si quid fortasse uidebatur o-
neris, perferas: et illam uxorem tuam, putes esse nō
modò tuam, sed etiam eiusdē gratiæ (ut Petrus dicit)
tecum participem. Ego in subito huius tabellarij a-
bitu nō habebam quod mittere muneri, uerum cu-
rabitur. Interea habeto hanc epistolam, pignus uo-
luntatis

luntatis meae: quam spero gratam fore propter amicitiam nostram. Nondum enim memoriam ex animo effluxisse arbitror. Nihil facies religiosius, quam si summa fide & cura puero primas literas doceas, quæ certè & uirtutis & religionis sunt incunabula, & elementa. Mittimus ad te adolescentem nõ leuiter doctũ, ut petijsti per literas à Reiffenstein. Is tecum philosophari Græcè & Latine poterit. Mores sunt candidissimi, & non contemnenda facultate docendi præditus est. Vale.

Chiliano Reiffenstein Philippus
Melanchthon S. D.

Cum Martinus noster profecturus esset isthuc, dedi ei duo exemplaria Rhetorices, exhibēda tibi, & filijs tuis, quibus dedicaui: teq; rogo, ut exiguum munus boni consulas. Nondum perpoliui hos libellos Dialecticos & Rhetoricos. Impedior enim maximis & miseris negocijs, ut scis. Si quid tamē contigerit ocij, breui uirosq; recudi curabo, ita ut non multũ desideraturi sint homines docti. Certè ad iudicandum spero hos libellos nunc quoq; parimum conducere. Sed iudicium tibi uiro doctissimo et prudentissimo relinquo. Scripsissem filijs, nisi cum hæc scriberē, miserrimis & acerbissimis doloribus suissem oppressus. Amabò te, si quid afferes de Francofordia, aut alijs rebus, quarum me cupidũ esse scis,

per

per Martinum significes. Nam etsi Lipsiam profici-
cisci cupio: tamen uereor ut id mihi permittat $\chi\alpha\lambda\lambda\iota\gamma\epsilon\alpha\phi\omicron\iota$,
qui adhuc cudunt Germanicam Apolo-
giam, in qua emendanda nonnihil habeo negocij.
Vale. 1531.

Clarissimo uiro, eruditione & uirtute
prestati, domino Ioachimo von der Hei-
den, secretario in clyti Electoris Du-
cis Saxoniae, & c. patrono
suo, S. D.

Clarissime uir, dulcissimi sunt uersiculi Euripi-
dis, de misericordia erga calamitosos:
 $\epsilon\iota\ \mu\eta\ \gamma\alpha\rho\ \omega\upsilon\ \alpha\upsilon\theta\epsilon\omega\pi\omicron\varsigma\ \epsilon\iota\ \pi\epsilon\pi\upsilon\chi\alpha\iota\varsigma$
 $\epsilon\iota\ \pi\alpha\rho\epsilon\tau\eta\omega\varsigma\ \delta\ \phi\alpha\nu\eta\sigma\omicron\mu\iota\ \phi\epsilon\iota\nu\omega\upsilon.$

Nec uerò hos uersus ideo recito, ut de ipso offi-
cio, de quo loquuntur, te admeam: sed quia te ui-
rum doctum, commemoratione talium dictorū de-
lectari scio. Ut quisq; maximè intelligit uirtutē, ita
maximè amat tales descriptiones, et quasi $\epsilon\iota\kappa\omega\alpha\varsigma$
uirtutum. Est omnino, ut uersus illi dicunt, conue-
niens hominum natura, lenire miseris calamitates:
quod cum facias, agnosco uirtutē tuam, & tibi gra-
tiam habeo: & opto, ut uicissim tibi Deus benefa-
ciat. Oraui nuper, ut si defatigatum animum auli-
cis occupationibus nostri congressus nonnihil exhi-
larare possent, ut quoties libet, ad me uenias. Idem
rursus

rursus significo: ac nunc te D. Paulus ad philosophicam coenam uocat, daturus nobis lepuscum, quem ipsius lepos condiet. Bene uale.

Guilielmo Reiffenstein S. D.

Quæso te mi Domine Guilielme, ut pro tua summa humanitate, ac singulari erga me beneuolentia ignoscas, si tibi hoc tempore, quo alioqui multis negotijs districtus esse soles, meis quoq; literis molestiâ exhibere uidear. Nā profectò me res ad scribendum impulit, quæ nisi sit honestissima, patiar ut me summæ temeritatis accuses. Sin uerò satis ad scribendum cause tibi quoq; esse uidebitur, oro & obtestor, ut pro tua humanitate tum æquo animo has literas accipias, tum nõnullo officio iuues, q; hac à te epistola petere cõstitui. Hic q; tibi has reddidit literas, cuius tenentis optimus uir est, quantum ex aliorum prædicatione intellexi: et ipse hoc tempore quo lenis sumus, expertus sum. Quia uerò mediocres habet facultates, easq; tum cõseruare, tum et augere nõnihil cupit: Francofordiã ad mercatum proficisci statuit, ut ibi pannum, aliasq; necessarias merces coemat. Cùm igitur nunc primum eõ proficiscatur, à me petijt ut se alicui amico meo cõmendarẽ, à quo pãdisceret rationẽ Frãcofordiẽsis mercatus. Audiuit enim maximas esse imposturas quorundã mercatorum, q; isthic uersantur, ut uix quisquã sine iactura inde redire, præsertim si q; ignarus fraudum istarum, & tanq; tyro eõ ueniat, possit. Iam uerò, mi D. Guilielme, cùm me

moria

moria teneā, te antea plurimū officij ac beneuolen-
 tie in simili causa Ambrosio nostro, fratris tui com-
 mendato literis, praestitisse: et persuasissimū habeā,
 te tanq̄ singularē meū fautorē in huiusmodi peti-
 tione, nō defuturū mihi: uide qd̄ in animū in duxerim.
 Hunc bonū uirū, me umq; populārē tibi cōmē-
 dare decreui: oroq; ut si qua in re me uelis adiutū,
 si ipse in tali negotio ibi uersarer, huic q̄ meū cōsi-
 lium opemq; implorauit, praestes. Primum, ut nō ni-
 hil de ratione Francofordiēsis mercatus informe-
 tur: deinde, ut iuues eū in cōtrahenda noticia cum
 mercatoribus. Hoc enim in primis scis ei necessariū
 esse. quantā enim ad ueritatis mercib. comparādis,
 dum homines nō satis nouit, iacturā faciet. Postre-
 mō, ut et (quod uel maximē oro) si res ita postula-
 ret, sp̄dēas pro illo ad proximas usq; nūdinas. E-
 go uicissim me tibi pro eo obstringā fideiussorem.
 Neq; enim dubites, ne sit soluēdo. Nam et habet uia-
 de det: et bonus uir est, cui ab omnibus fides habe-
 tur: multiq; hīc ciues suos fundos, uineasq; nō du-
 bitāt pro eo pignori exponere. Quamobrē mi Gui-
 lielme, p̄ tuā humanitatē, quā summā in te cogno-
 ui, oro, ut hūc uirū, nobis omnib. q̄ hīc hospites uer-
 samur, beneficiū, cuiq; ego prolixē de tua uolūtate
 et studio erga omnes bonos pollicitus sum, iuues, et
 quacunq; re possis necessario suo tēpore subleues.
 Ego omnia ea officia, quae huic praestiteris, eo loco
 habebo, ut aliquādo tibi tuisq; si qua in re queam,
 gratias referam. Vale.

Reue-

Reuerēdo uiro, eruditione & uirtute præstanti, domino Ioanni Bugenhagio Pomerano, doctōri Theologiæ, pastori Ecclesię Dei in oppido Viteberga, patri suo colendo, Philippus Melanchthon

S. D.

Ingentem dolorem annos totos decem circumtulisti, in quo de paterno adfectu erga natos cogitanti sepe in mentem uenit, has & oporēt naturæ hominū insitas esse, ut sint cōmonefactiones de amore Dei patris erga filium, & deinde erga nos. Remoueamus igitur à Deo Stoicam toruitatem, & uerè nos diligī statuamus: cum condita & oporēt in natura hominum testetur, in sese etiam uerum & flagrantem amorem esse. Etsi autem de filiæ morte eas consolationes propono, quas scribilis: tamen cum et sensus aliquis maneat paterni desiderij ac doloris, & ad domesticum uulnus accedant publici dolores multo acriores, hīc me concursus miseriarum duriter excruciat. Sed Deum oro, ut publicas & priuatas calamitates nobis mitiget. Ago etiam ei gratias, quòd filiam meam in tranquilliozem uitam euocauit. Vobis etiam gratias ago, quòd in meo morore tam patrio animo mecum doletis. Et Deum oro, ut uos uestrę Ecclesię domesticę & publicę seruet incolumes: & uobis Ecclesiam domesticam & publicā seruet. Scriptum Boiemicum ad uos intra paucos

paucos dies adferam: & de refutatione synodi uobiscum deliberabo. Reuerendissimo D. Episcopo Nauburgensi salutē opto. Bene & feliciter ualete. Die 29 Martij, Seruest.æ. 1547.

Guilielmo Reiffenstein Philippus
Melanchthon S. D.

Remitto tibi alterum ex numismatis aureis: id uidelicet, quod recens factum est. Quod si alterum propter uetustatem tibi magis placet, libet̄ illud restituā. Non enim mihi tanti est ullū numisma, ut pluris quā amicitiam tuam faciam: alterū si mihi reliqueris, erit apud me inter multa alia hoc quoque tuæ erga me beneuolentiæ pignus. Nuper tibi per Northusanum quendam misimus literas: si accepisti, intellexisti quæ causæ fuerint, cur tam serō fidem meam liberem, tibiq; tuam restituam. Mirificè cupiebā propter multas causas te in his nundinis uisere. Sed hic me quædā publica negocia obligant. D. Michaeli dicas meis uerbis multam salutem: quem quidem ego, si ad nundinas uenissem, nō dimisissē, nisi empto murrhino uase, quo genere supellectilis mirè delectatus sum aliquandiu. Sed ignosceas mihi iocanti. Vale.

Indole & uirtute præstanti C. M. Philippus Melanchthon S. D.

Charissime Christophore: Angeli in his ferijs

q præci-

precinunt nobis hymnū, ut Deo gloriam cum ipsis tribuamus uero pectore, & uera uoce: quod sine agnitione et doctrina fieri nō potest. Quare, ut tu quoq; cum angelis idem carmen sones, discito doctrinam cœlestem, quæ uerissimè & uerè testatur, nos Deo curæ esse. Bene uale. Salutem opto dulcissimis fratribus tuis.

Egregia indole & uirtute prædito Christophoro M. amico suo, Philippus Melanchthon S. D.

Epistolam tuam non tantum libenter legi, quia amicitiam nostram perpetuam esse uolo: sed etiam, quia te in literis proficere animaduerto, quarum studia nequaquaquā abijcito. Misto autem tibi orationem, in qua multarum uirtutum laudatio est: quas intelligere iam discas, & amare, ut cogitatione earum te ad decus exuscites, ut mores tui et Deo placeant, & sint patri et matri uoluptati. Breui, ut spero, ad uos expaciabor. Bene & feliciter uale. Die 13 Februarij.

Iusto Vualhausen Philippus Melächthon, S. D.

Non solum ex alumnorum literis, sed etiam ex tuis, coniecturam facio de tua fide, & tua sedulitate. Video enim te operam dare, ut ipse docendo

Ad discas, teq; ipsum meliorem reddas. Nam e-
 pistola tua ita est scripta, ut superiores tuas epi-
 stolas facilitate atque elegantia uincat. Ita autem
 quisq; studiosissime docet, si se quoq; meliorem red-
 dere conetur. Cum autem uideam te tali natura at-
 que ingenio esse, ut consequi genus orationis pro-
 babile possis: non dimittam te quum adhorter, ut om-
 nibus uiribus in hanc rem incumbas, ut in ratio-
 ne dicendi elaborares. Itaq; te uelim conferas summo
 studio ad imitationem Ciceronis. Interdum tamen
 te epistolas Erasmi legere uelim: & de ipsa ratione
 imitandi scribam ad te plura, si cognouero te hoc
 studio delectari. Eodem autem uocandus erit alum-
 nus tuus, cuius natura ad eloquentiam uidetur ido-
 nea. Vale.

D. Hieronymo Beitnero Philippus *Bairngarten*
 Melanchthon S. D.

Quod rariius ad te scribo, uir optime, quiduis
 putes in causa esse, quam obliuionem tue beneuo-
 lentie. Ego enim te propter excellens ingenium tuum
 feci plurimum: & cum me semper omni officij genere
 coli senserim, ingratus sim, si disimulè me tibi non
 debere plurimum. Sed hæc tempora, quæ te quoq;
 (ut uideo) non leuiter exercent, non solum hæc nô-
 stra officia, sed etiam planè euertunt omnia. Legi e-
 pistolam tuam non sine magno dolore, in qua & si
 q 2 gnificas

gnificas, quæ te causæ moueât, ut de deserenda Republica cogites. Eſſet illud quidem his temporibus optadum nobis, ut latere liceret: neq; ego tibi quicquam præcipio. Sed tamẽ uides mi Hieronyme, in qua quaſi ſtatione collocatus ſis: quam, niſi Republica prorsus oppreſſa eſſet tyrannide, nolim te deſerere. Sed nõ uacat nunc multa ſcribere. Spero te conſilia tua ad publicam utilitatem accommodaturum eſſe.

Hic iuuenis ſatis literatus eſt, petit unum ex ſtipendijs minoribus: qua in re ut eum adiuuus, te etiam atq; etiam oro. Vale.

Egria eruditione & uirtute prædito uiro, D. Bernhardo Baumgartnero, magiſtro Philoſophiæ, docenti optimas artes in oppido Vlceſi, amico ſuo chariſſimo, Philippus Melanchthon

S. D.

Chariſſime Bernharde: Eſt tantum eſt miſeriarum publicarum, ut bene agi cum ijs exiſtimadum ſit, qui ex hac uita euocantur, præſertim cognita doctirina filij Dei: tamen magnum nobis dolorem & luctum attulit mors Chriſtophori Coſmãni Vlceſis, diſcipuli tui. Nullum in tota Academia ingenium ipſi prætulit, ſiue ſcriberet ſolutam orationẽ, ſiue uerſus: ita ut ueterum laudatorum ſcriptorum nitorem

nitorem referret: in Philosophia uera & doctrina
 Christiana ita promoueret, ut docti differētem ma-
 gna cum admiratione audirent. Et has dotes orna-
 bat modestia, & pietate morum eximia. Gratula-
 bamur Reipublicæ & Ecclesiæ, quod tibi ingeniū,
 paulo post doctrinæ etiam salutaris defensio pro-
 pugnatrice commendata sperabatur. Sed o spes ho-
 minum fallax. In hoc cursu optimorum studiorum
 adolescēs febri oppressus cum decubisset, dies qua-
 tuordecim inter uotum & inuocationem Dei, na-
 turam Deo reddidit: nec enim dubito, cum iam in
 alia longè eruditore & tranquilliore Schola esse,
 ac ipsum audire & uidere Christum, Prophetas &
 Apostolos. Quare etsi ipsi nihil mali accidit: tamē
 Ecclesiæ causa doleo: & propter ipsius matrē, cui
 te, & si quem uoles adhibere alium, quā fieri po-
 test mollissimē mortem filij significare uolumus, et
 adhibere consolationes ueras ex cœlesti doctrina
 sumptas: Deo euocanti nos parendum esse. Et filio
 etsi optanda longior uita fuit: tamen iam fuisse ade-
 ptū ea bona, quæ præcipuē homini expetēda sunt:
 & propter quæ ætas grandior optanda est, ueram
 doctrinam cœlestem. Hanc iam didicerat, norat
 Deum, & filium eius: et sciebat uerē inuocantes spi-
 ritu sancto renasci ad uitam æternam. Ardebat eius
 mens fiducia filij Dei, quem uerē inuocabat: & sæ-
 pe alios docebat. Hic uitæ cursus uerē dignus est

q 3 laude:

laude: & prius discessit, quàm implicitus est negocijs, ut nos, in quibus non possunt nõ accidere scandala. De morbo, audio similem febriam fuisse, qualis anno superiore Lutheri filiam extinxit. Tantis in eo pudor fuit, tanta me reuerentia, ut mihi indicare noluerit, se ægotare. Sed tamen medicos consuluit, qui (ut audio) statim iudicarunt lethale malum esse. Noui hoc genus febrium. nam biennio aliquot sic mortui sunt: his ardet pectus, & arseunt & inflammantur fauces & lingua. Ceterum nec dolor magnus sentitur, nec mentis error accedit. Lutheri filia, ut Christophorus, placidissime de Deo & immortalitate ac Christi beneficijs disseruerat, penè usq; ad extremam spirationem. Talis cum fuerit Christophori morbus, temporis aut fati deploremus casum: nec queramus alias causas. Plea sunt humana miseriarum omnia, & in Ecclesia nouimus causas ueras: Philosophia ignorat. Deus enim proponit, & placide iubet ferre ærumnas: et pollicetur se nobis adfuturum esse, idq; in tribulatione, inquit. Bene uale, charissime Bernharde. Pri die Nicolai, Anno Domini 1543.

Adolescenti nobili & optimè indolis, Ioanni Rittefel, Philippus Melancthon S. D.

Mirror te, mi Ioannes, nihil literarum ad me disse

disse pro nostra amicitia, cum quidem scires huc ab optimo viro patre tuo nuncium esse missum. Decebat autem te tum exercendi styli, tum etiam humanitatis causa, libenter ad amicos scribere. Quare te adhortor, ut ad me & ceteros amicos tuos aliquando aliquid literarum mittas. Deinde ualde te oro, ut cum Deus dederit tibi ualde præclaram indolem, et ingenium aptum honestis rebus: cures, ut bonam naturam doctrina expolias, nec studia literarum abiicienda esse putes. Ad laudem et decus uiam tibi doctrina factura est. Bene uale.

Venerabili uiro, eximia eruditione & pietate prædito, domino Georgio Buchholtzer, præposito Ecclesiæ Berlingensis, amico suo,

S. D. Fui his diebus Torgæ in aula, ubi diligenter inquisiui de negotio ad finis tui. Narrarunt igitur mihi, scriptum esse ad præfectum, & exemplum epistolæ Principis protulerunt, quod iussi tibi describi, sed nõ sciebant, an literæ Principis peruenissent ad præfectum. Quare me iusserunt exemplum ad præfectum mittere: qui si non accepit literas Principis, ut est nunciorum magna negligetia, polliciti sunt se rursus perituros à Principe obligationem. Cras igitur mittam nuncium ad præfectum Slichssem. Res mihi curæ erit, ut perficiatur,

Deo iuuante. Nam mihi probabilis causa uidetur,
leniendæ seueritatis in hac re. Consulendum est ani-
marum saluti, quod scio etiam Principem libenter
facere. Reuerendus D. Doctor Martinus iussit amā-
ter tibi salutem optare suo nomine. Bene uale. Die
22 Maij. Anno 45.

Clarissimo uiro D.N.N. ami-
co suo,

S. D. Aliquanto minus deformis est Ecclesia,
cum multi nostri ordinis pium consensum tuentur,
& coniunctionē amant. Quare cum uideo aut au-
dio bonos & doctos uiros, & iudicijs & uoluntati
his nobiscum cōgruere, & Ecclesie & nostra cau-
sa gaudeo. Sum igitur et honestissimi uiri patris tui
congressu, & tuis literis ualde delectatus: et utrius-
que gratiam habeo, quod beneuolentiam mihi uestram
ostendistis. Fratris studia inspiciā, & cum N. de eo
colloquar, ac meum iudicium tibi significabo. Pro-
fecto enim maximè opto, ut iuuentus rectè & or-
dine discat: quod te quoque iam sepe cogitare non
dubito, considerantem quantum onus sustineat is,
qui format tenerum ingenium Principis: quo in labo-
re Deus et tua cōsilia, et mentē discipuli regat oro.
Quantum bonum sit bonus & salutaris princeps,
non obscurum est. Nec dubium est, singulare Dei
donum & opus esse talem principem: sed tamē do-
ctrima

strina preparari mentes Deus iussit. Ad eam militiam cum te uocauerit, spero etiam tibi affuturum esse: & ut tuos labores adiuuet, cum oro. Vale. Die secundo Ianuarij, anno 1557.

Mitto pagellas, quarum tibi lectionem nõ in suam uem fore arbitror.

Amico cuidam S. D.

J. Botichur

Τέτις μὲν τέτις φίλος, ἀρχαῖοι δὲ μὲν μαξ, inquit Theocritus. Ita & nos consociationem nostri agminis amemus, & quantum possumus tuamur. Prodest etiam Ecclesie & Reipublice, docentes sententia & beneuolentia cõiunctos esse: ac in his qui sunt sine ambitione, durabiliores sunt amicitie.

Pie igitur facis, quòd interdum de beneuolentia tua ad nos scribis. Mitto tibi pagellas non in suauem lectu.

Bene uale: & significa, an has literas & libellum acceperis. Die 6 Iunij, quo ante annos 1909 Alexander Macedo natus est, qui est exemplum humane infirmitatis: quia cum ingentes uirtutes & dona Dei cõtaminasset magnis uitijs, ciuò et uitam & regnum amisit. *Te scrias in genere uitae meliori esse.*

Reuerendo uiro, & c. D. Georgio, pastori Ecclesie Dei in urbe Arctoa, fratri suo charissimo.

Reuerende uir, & charissime frater: Scitis scriptum esse, Beatus qui intelligit super egenum et pauperem, in die mala liberabit eum Dominus. Cum igitur

q s tur

tur eximia sit beneficētia illustrissimi Principis Electoris Marchionis & uestra erga Sabinum, qui hoc tempore sine sua culpa in calamitatem incidit: uicissim Deus illustrissimo Principi & uobis benefaciet. Et ut clemēter seruet incolumem illustrissimum Principem, et cum gubernet, Deum toto pe-ctore oro. Sabinus recens mihi scripsit, se prorsus expectare exilium. Ad nos nuper missæ sunt delibe-rationes Prusiæ, de quibus responsones nostras uobis mittam. Commendo uobis hunc Paulum Vr-sinum, uirum honestum, doctum & candidum. Mit-to pagellas, meo more. Bene ualete, Calend. Ian. 14-rii, 1555.

Clarissimo uiro, prudētia, eruditione & uirtute præstanti, domino Thomæ Mat-thiæ, consiliario in clyti Principis Electro-ris Marchionis, &c. fratri suo cha-rissimo, S. D.

Clarissime uir, et charissime frater: Extat dulcissi-ma uirtus apud Clementem Alexandrinum, quam citat ille scriptor ex Sophocle: quanquam in his tra-gædijs quas habemus, non legitur. Sed tibi & alijs bonis non dubito sententiam, uelut insignem gem-mam, placere, ἀπαρ τὸ χενεῖν τῆν ἰσον ἐχει φύ-σις: id est, Boni retinent similes naturas & uolun-tates, nec fortuna mutantur. Est igitur specimen bo-nitatis

nitatis in tua natura, quod in hac confusione temporum, & in tot distractionibus, tamen benevolentiam erga me & meos perpetuam retines: id mihi gratius est, quod etiam iudicio te moueri statuo, ne à me alienari animū tuum patiaris. Cumq; sciam meos labores tibi notos esse, & uoluntate erga Ecclesiam perspectam, hanc commemorationē omitto: ac potius gratias ago, quod in nostra amicitia constantiam præstas, & meis beneficere studes. Nā D. Sabinus summo candore tua erga se officia prædicat: quæ quidem cum ad me quoq; pertinere statuum, tibi & debeo & habeo gratiam: teq; oro ut deinceps nos quoq; tuearis, memor dulcissime uirtutis, quæ citauit: ἀπὸ τοῦ χριστοῦ τὸ ἐν ἡμῶν εἶναι φέρεται. Mitto pagellus. Sed post paucos dies rursus edetur enarratio Epistolæ ad Romanos, cuius exemplum tibi mittam, quod uolo te quoq; ut censorē legere. Fuit enim hoc meū studium, ut simpliciter recitarem doctrinam Ecclesiæ necessariā: & quæstiones omitterem nō necessarias, in quibus ostentant aliqui acumen, qui absurda mirantur, & despicunt usitata: sicut de suis ciuibus dicit Thucydides, esse eos contemptores usitatarum, & applausores nouarum. quales nunc multi sunt. Sed oro Deum, ut nos gubernet. Bene uale, 13 Aprilis, 1556.

Clarif-

252

Clarissimo uiro, eruditione & uirtute
præstanti, D. N. N. docenti illustrissimū
Principem Marchionem N. N. &c.
charissimo fratri suo.

Clarissime uir: Nosti Musarum cantilenam, ἔστι
λαλῶν φίλον ἔστι. Quod cum ita sit, ne fieri quidem
potest, quin te ualde amē, cum orationis tuæ suauitatis
eximia sit. & character est animi orationis forma.
Quare cum nature tuæ bonitas & orationis
splendor inuicent me ad te diligendum, scias me tuæ
amicitiæ ualde cupidum esse: tibiq; gratiam habeo,
quod beneuolentiā mihi tuam, que mihi gratissima
est, prior significasti. In tantis disidijs generis
humani optandum est, ut plurimi boni, eruditi,
amantes publicæ concordie, sese coniungant, ut mi-
nus deformis sit Ecclesiæ species. Vides quod tendat
petulantia multorum, qui taxatione disciplina &
literarū uituperatione uulgi plausus captant. Sed
interpellat tabellarius. Te oro, ut sepius ad me scri-
bas. Et si autem uincor abs te orationis nitore: tamen
amore & officio scribendi uinci me non sinam. Be-
ne uale. Quarto Ianuarij, anno 1558. qui utinam no-
bis omnibus faustus & felix sit.

Clarissimo uiro, eruditione, &c. D. Chri-
stophoro Pannonio, professori Fran-
cfordiæ cis Oderam.

Doctissime uir, & charissime frater. Quod de
mea

mea uita solliciti estis, agnosco tuam & aliorum beneuolentiam: ac debere me uobis gratitudinem factor. Utinam uerò possem illustribus officijs uicissim meam beneuolentiam uobis ostendere. Sed uerè sum *omnis* *svap*, ut Pindarica descriptione utar. Verùm donec Deus in hac statione me uult seruire, iustum est me obtemperare: ac ipsum oro, ut me gubernet. *Amicitie uerò nostræ semper memorem ero. & in hac uita milita, & illa eterna Academia, in qua fruemur nostra cõiunctione dulcius, & habebimus doctores et collegas cum quibus suauius philosophari potuerimus, quàm habet hæc uita.* Scribo breuiter: quia subito luctu animus meus occupatus est. Hæc enim ancilla generi mei, modeste puella, in horto, cum nos in templo essemus, fulmine iccta periit. Moueor non solum hoc tristi casu, sed etiã omine. Sed oro filiũ Dei, ut publicas & priuatas pœnas nobis leniat. Bene uale. Die 8 Iulij.

Clarissimo uiro, eruditione & uirtute præstanti, D. Paulo Ebero, amico suo
& fratri charissimo.

Windsor p. 327.

I, 122.

Et uos liberatos esse miserijs obsidionis, & opidum utcumq; seruari gaudeo. Ac utrumq; assiduus & ueris gemitibus & uotis à Deo petiui. Nec in hoc meo exilio magis de meis miserijs, quàm de Pastore, de Crucigero, de te, deq; cæteris inuocantibus

bus

bus Deū in illa dulcissima patria nostra, in qua nā
nere summo cum periculo uoluistis, cogitauī. Nec
procul discedere potui: familiam tantum in oppi-
dum Northausen duxi. Ego in iugis Hercinijs non
interferas erro: sed inter homines honestissimos, so-
cios nostri luctus & doloris uersor. ibi exitum ob-
sidionis expectare uolui. Nam quadam coniectura
ducebar de tempore, ut coram narrabo. Cursorem
meum ad uos misi, ut de statu oppidi, deq; uestris
consilijs scribatis. Etiam si autem longius exilium
erit suscipiendum: tamen colloqui antea uobiscum
decreui. Optarem nos in eadem Academia uiuere
posse, ubicunq; Deus sedem aliquam nobis attri-
buet. Si istic manebit Pastor & Cruciger, de reditu
& ipse cogitabo. Sed prius audiam, quid tu statueris,
& quid mihi faciendum iudices. Omnino mihi
morte acerbior est hæc distractio nostri cætus: &
tamē ferendum est, quod mutari non potest. Quæ-
so rescribite copiose. Vale, 26 Maij.

Reuerendis uiris, pietate, eruditione &
fide præstantibus, D.D.N.N. & N.N. arti-
tū M. & pastoribus Ecclesiæ N. pie con-
cordibus & constantibus, suis fra-
tribus charissimis.

Reuerendi uiri, nota uobis uox est filij Dei, Do-
mini nostri Iesu Christi, in ultimo precantis, *uobis*

τῶν πικρῶν λόγων διὰ τὸν λόγον αὐτῶν εἰς ἐμὴ,
 ἵνα πάντες εὖ ᾖσιν ἐν ἡμῖν. Cuius precationis effi-
 cacia haud dubiè, quicquid est piè concordie in:er-
 docentes, reliquum manet in Ecclesia in his diabo-
 li furoribus, conantis ita tetris dilacerationibus di-
 uellere consensum docentium. Gratias autem Deo
 agimus, quòd inter aliquos tamen coniunctionem
 animorum esse uoluit, quæ incorruptam Euange-
 lij doctrinam in his regionibus huc usq; conseru-
 uit: & precamur eundem Deum, qui est ipsa dile-
 ctio, ut piam consociationem alat & confirmet, &
 discordiam ex harum Ecclesiarum nidulis procul
 pellat. Cùm autem uos à multis annis sepe testati se-
 tis, nobiscum in Deo còcordes esse: petimus, ut hoc
 nunc quoq; manifestum faciatis, cùm N.N.N.N.N.
 N. & mihi publico ritu conferretur titulus docto-
 rum in Theologia, quòd Deo adiuuante, fuit septi-
 mo die Decembris, postridie Nicolai. Ad eam re-
 nunciationē publicam ut uos quoq; adsitis, & pre-
 ces uestras nostris adiūgatis, orātes ut Deus clemē-
 tissimus pater hoc nostrū institutū fortunet & gu-
 bernet, ut cedat ad gloriā nominis sui, & Ecclesia
 aliquam utilitatem, quanto possūmus studio et dili-
 gentiā à uobis cõtendimus. Eo quo officio promit-
 timus uobis perpetuam gratitudinem, studium, &
 animum paratū ad quaecunq; obsequia, quæ in hac
 tenuitate nostra à uobis præstari poterunt. Deo

uos commendamus. Data Viteberga, pridie An-
drea, 1559.

Reueredo uiro, eruditione & uirtute pre-
stanti, Domino N. N. pastori Ecclesie Dei
in inclyta arce Bremi, suo cha-
rissimo.

Reuerende uir, & charissime frater: Mitto tibi
& reuerendo uiro Kitelio propositiones Eberi, et
aliorum quorundam. Cumq; existimem uos ad pu-
blicam testimonij renunciationem & ad precatio-
nem communẽ uocari, queso ut huc ueniat: quod
eò facietis, quia quædam de publicis audietis, qua
scire uos refert. Vrbs Treuerica circumfessa est ab
Episcopo. Nunc audio deliberari de ea liberanda:
quod si fiet, metuo hoc bellum fore enitæ uis tra-
gædiæ annorum triginta. Oro autem filium Dei,
ut poenas leniat, & seruet Ecclesias, quarum uide-
mus in hac delira mundi senecta ingentes ærumnas
esse. Sed confugiamus ad Deum, qui dixit: Etiam in
senecta gestabo uos. Bene uale, & ueni. Die 19 No-
uembris: quo, hodie mane, filiulus, Dei beneficio,
meo genero natus est.

Reuerendo uiro, & c. D. Georgio Buch-
holtzer S. D.

Reuerende uir, & amice colende: Scio uobis nõ
desse consilium: & habere istic fideles homines,
qui

qui utilia suadere possunt: tamen pro nostra sincerâ amicitia ego uobis suadeo, ut si inspectores offerunt pensiones annorum quinq; sitis contenti hoc munere, nec pugnetis de summo iure. Videtis quàm turbulenta instent tempora. Quare Deo commendemus nos, & nunc de institutione iuniorũ pia cogitemus, quibus qualem Deus Republicã post aliquot annos daturus sit, nunc scire non possumus. Sed habeant uaticum, scilicet pietatem & eruditionẽ, ut possint usui esse Ecclesiæ, qualiscunq; forma erit imperiorum, quorum timeo ruinas non leues. De Prusiaco negotio quaeso ut hoc agatis, ut communis responsio mittatur à nobis & à uobis, & Marchionis Ioannis concionatoribus: ne maiora disidia orientur. Die Octobris 27.

Turcicus exercitus profligatus est. Oremus filium Dei, ut nobis adsit. Bene ualete, die Andrea.

Reuerendo uiro, D.N.N. pastori Ecclesiæ Dei in inclyta urbe Bremi, fratris suo charissimo, S. D.

Reuerẽde uir, et charissime frater: Præterita uirtuperari possunt, mutari non possunt. Ideo nec de clade, nec de causis disputo: sed doleo extinctũ esse Principem, cuius excellens uirtus fuit: ut in hac potestissima pugna etiam ostendit, in qua proditus et desertus, Deo inuante uicit tamen. & oro filiũ Dei,

ut

ut Ecclesias harum regionum protegat & gubernet. Magna mutatio totius Germanici imperij impendet. Rege Angliæ mortuo, iam regnum Anglicum Imperatori commendatum est: & ipse occupatus noui regni constitutione, sinet Germanos inter sese tumultuari. Sed Deo cura erit Ecclesia, sanguine Filij redempta. Nos uerò tot exemplis horum annorum commonesacti, sumus ardentiores in inuocatione. Te oro, ut quoties erit occasio, ad nos scribas. Stoltius ex Prussia cum reliquo comitatu redijt. Menius propter febrem iter facere non potuit. Vtinam redeat saluus & incolumis. Sed nihil responsum est, nisi principem curaturum, ut synodus in Germania habeatur: hæc responsio est $\alpha\upsilon\mu\alpha\ \pi\omega\lambda\epsilon\tau\iota\kappa\omicron\upsilon\ \tau\tilde{\epsilon}\ \lambda\omicron\gamma\omicron\upsilon$, ut Thucydides nominat. Bene uale, die 20 Julij. Salutem opto D. Kitelio collega, & alijs amicis.

Clariss. uiro, D. Christophoro Pannonio, fratri suo charissimo

Saubertij 314.

S. D. Clarissime uir, et charissime frater: Multa exēpla humane infirmitatis intra octo annos uidi-mus, quæ mihi ingentē dolorē attulerūt. Sed profecto ualde anxietas me interitus uiri præstantis sapientia & uirtute, doctoris Hieronymi Schurpffij, & propter alia, et quia priuatim cum uerè dilexi. Ad-iunxerat

iunxerat, ut seis, ad illam perfectam cognitionem suæ doctrinæ, etiam Ecclesiæ doctrinā. Et uox eius in grauiſſimis deliberationibus profuit, & deinceps profutura erat. Memini, nos de præcipuis doctrinæ Christianæ articulis sæpe familiarissimè colloqui: atq; utinam in hac nostra senectâ diutius mutua inter nos familiaritate frui potuissemus. Sed hoc quoq; trisitia fata impediunt. Deo nos commēdemus, & petamus ut nos gubernet. Tuam Præfationem his diebus scribā. Bene uale, die Petri & Pauli apostolorum, Anno 1554.

Consolatoria ad D. Ioannem Pfeffingerum, de morte filij, Licentiati Theologix.

I, 97.

Ideo Deus humano generi *egyptis* indidit, ut sint commonefactiones de ingenti amore suo erga filium, & erga nos: & ut sint uincula societatis humane. Vult igitur adfici nos desiderio nostrorum, et in luctu pietatem probat. Sunt autem in optimis naturis *egyptis* expressiores. Quare non dubito te, amisso filio (tali præsertim uiro, in quo non tantum indoles laudabatur, sed qui & omnium artium doctrina excultus erat: & non solum natura ad uirtutem incitabatur, sed etiam diuino spiritu regebatur: & iam in hoc studium ingressus erat, ubi ingenium eius ad artium propagationem profuturum

r z erat)

erat) magno in dolore esse. Qua in re non equidē
 accuso molliciem animi tui, ac pietatem potius a-
 gnosco & probō: & tecum ipse ualde doleo, cūm
 tua, tum Reipublicæ causa: presertim cūm uideam
 in hac paucitate rectē discantium, Ecclesiæ defutu-
 ra esse seminaria doctorum. Sed tamen pro sapien-
 tia tua scis utrunq; à Deo præcipi, et ut lugeamus,
 & ut sit modus moestitiæ. Ac primūm statuamus,
 cūm hos euentus regi diuino cōsilio certum sit, sic
 extendos esse animos ad obedientiam Deo debitam,
 ut etiam in aduersis rebus ei placidē obtēperemus.

Non iam de Physicis causis mortis dicam. Et si
 natura sui obnoxia multis morbis, tamen & uo-
 luntatem Dei intueamur: & non quid nobis acci-
 derit incommodi, sed & quæ bona, quòd ex hac mi-
 sera uita, & quidem tristissimis temporibus euoca-
 tus sit, cōsideremus. Nam si ipsum uerē dileximus,
 fauendum est eius bonis. Imò si sentimus ueram es-
 se Ecclesiæ doctrinā, gratulari ipsi cœlestis Acade-
 miæ consuetudinem debemus, in qua non iam dilu-
 tos riuulos sapiētiae, ut in hac uita, bibit: sed corā
 fruitur immenso ac purissimo fonte sapientiæ, au-
 dit filium Dei, Prophetas & Apostolos: & inenar-
 rabili leticia Deo gratias agit, quòd citò in hunc
 cœtū & in hanc pulcherrimā Academiā abductus
 sit: de qua cogitantes nos quoq;, mox euola-
 re ex hoc carcere malleamus.

Auget

Auget fortasse dolorē tuum, cogitatio de ipsius ingenio, eruditione, uirtute: & dulcissimam talis filij cōsuetudinē desideras. Sed hoc ipsum decus minuere luctum debet. Quia et his uirtutibus scis eum in hoc breui curriculo multis profuisse, nec fuisse inutile onus terrae: uidisti testimonia pietatis lucens in uita, & in hoc agone, quae ostenderunt initia caelestis uitae in eo accensa fuisse, & hanc eius migrationem fuisse iter ad caelestis Ecclesiae consuetudinem. Imò quoties hae filij ornamenta cogitabis, gratias ages Deo, qui declarauit se & tibi et ipsi fauere, cum hae in eum contulit munera, quae sunt omnium summa. Est enim gratiae mentis, non tantum aduersa, sed etiam beneficia recordari.

Cum igitur scias, & uoluntati Dei obtemperandū esse, qui iubet moderari dolores: & filio nihil mali accidisse iudicandū sit: harum causarū cogitatione paulatim te erigito, & mœrori repugnato. Mouentur etiam animi hominū exemplis. Quia iustum uideatur, non defugere communia onera, quae quasi cōmuni lege generi humano imposita sunt. Quāto tristius spectaculum fuit primis parentibus interitus Abel: quo interfecto, simul uiderunt Ecclesiam uirilem in sua familia extinctam esse. Quanto hi grauiores dolendi causas habuerunt in illa prima solitudine generis humani, quā uos, qui reliquam habetis familiā, in qua signa sunt pietatis nō obscu-

ra? Et in illis gemina uulnera fuerunt. Nam scelere impij fratris magis excruciantur, quàm alterius morte.

Innumera exempla ex omnium temporum historijs repeti possent. Sed senem Babylam episcopum Antiochenum intueamur, cui tres filij a tyranno Decio trucidati sunt, cum quidem astarent pater & mater nec tantum oculis crudelitatem aspicerent, sed etiam adolescentes sua uoce confirmarent. Postea mater spectatrix fuit necis coniugis, et complexa filiorum & mariti corpora, pio ritu ea in terram condidit.

Meministi et Imperatoris Mauricij historiam, qui tacitus spectator fuit necis filij & filia: cumq; ad conjugem uentum esset, luctans cum dolore, inquit: Iustus es Domine, & rectum iudicium tuum.

Semper sapientes mirati sunt, cur tanta mole eorum onerata sit imbecilla hominum natura. Sed nos, qui scimus causas diuinitus patefactas, obtemperemus diuino consilio, & remedia diuinitus monstrata teneamus. Hæc autem cum colliges, & hoc domesticum exemplum tibi proponito.

Si quando euocatus, menses aliquot peregrè à familia abes apud insuaues homines, leniuntur molestia & desiderium spe reditus ad tuos. Ita nunc desiderium feras modestius, quia aliquanto post in illa pulcherrima acadentia cœlesti filium rursum complecteris,

plectōris, & quidem ornatum honore splendidio-
re, quā sunt hi gradus, uidelicet luce diuina: et col-
locatum in agmen Prophetarum, Apostolorum &
ceterorum, qui laude doctrinæ floruerunt. Ibi unā
uiuētis in omni eternitate, fruētes conspectu Dei,
& dulcissimis sermonibus Christi, Prophetarum
& Apostolorum. Hanc eternitatem intueamur in
hac ærumnosa peregrinatione, tanquam metam, et
fortius has miseras feramus: quia et breue curricu-
lum est: & ad illam eternitatem, in qua sapientia
& iusticia Dei fruēmur, non ad fugacia huius ui-
te bona conditi sumus.

Que cū tibi uiro docto & bono nota sint, bre-
uius ad te scripsit: ac Deum oro, ut et animi et cor-
poris uires tibi augeat. meministi enim dictum: In
ipso sumus, uiuimus & mouemur. Vale.

Reuerendo uiro, D. Georgio Buchhöl-
tzer, præposito Ecclesię Dei in urbe
Arctoa, amico suo co-
lendo.

Reuerende uir: Cū Dux Prusię ad multos eo-
dem argumento scripserit, utile esset ab his uicinis
principibus ita institui deliberationē, ut unā com-
munis responsio mitteretur, ne postea ex his ini-
tjis maiora disidia orientur. Et hoc meum consi-
rium uelīm indicari insclyto principi Electori Mar-

r 4 chioni,

chioni. Ego hactenus non uolui accendere discor-
dias. Ideo multas multorum iniurias pertuli, meq;
hac uoce consolari soleo: Quod est ex Deo, non
dissoluetur. Simplici & pio animo quæsiui & reci-
taui summam doctrinæ Ecclesiæ. Et mihi nec poten-
tiam, nec opes quæsiui. Et oro filium Dei Domi-
num nostrum Iesum Christum, ut me regat, & ser-
uet harum regionū Ecclesias. Quæso ut mihi scri-
batis, an uelit illustrissimus Princeps Elector Mar-
chio, ut unā communis responsio mittatur. Bene et
feliciter ualete. Die 26 Nouembris, anno 1551.

Cogitauī de forma pia, & quam sperarem con-
cordiæ profuturam esse: & nō grauatiū ueniā ad
colloquiū, de re tanta cum alijs conferendi.

Eidem.

S. D. Venerāde domine Georgi: Videtis hunc
annum fatalem esse & multis principibus, & mul-
tis doctis & bonis uiris. Si igitur exēpla aliquo mo-
do mouēt animos ut feramus æquabilius talia, qua
lia alij mediocres & non mali ferunt: hanc etiam
consolationem cogitate. Sed habemus alias conso-
lationes potiores, quarū præcipua est, quod Deus
adfirmat sese habitare inter adstrictos, inuocantes
ipsum. Scripsi ad uirum clarissimū, dominum Can-
cellarium: sed quantum mea intercessio hoc tem-
pore uobis prodesse possit, uos ipsi iudicare pote-
stis.

stis. Si irasci uolet uictor omnibus, quorum reperiuntur literæ significantes uoluntatem non alienã à nostris Ecclesijs, aut principibus: nimis durus erit in uictoria. Iulius totos literarum fascēs, priusquàm legerentur, iussit cremari. Idem uictoris clementiam deceret. Bene ualete, in Pentecoste 3056.

ANNO 47.

Eidem.

S. D. Reuerende uir, & amice charissime: Et si gratulari debemus ijs qui in inuocatione filij Dei ex his miserijs ad cœlestis Ecclesiæ consuetudinem euocantur: tamen Reipublicæ causa dolendum est, bonos & utiles uiros à gubernatione abduci. Gregorium dilexi propter multas eius uirtutes, & doleo Rempubicam eius ingenio orbatam esse. De uestris decretis quid scribã? Opto Ecclesiæ piã tranquillitatem, & spero Illustrissimũ Principem quædam mitigaturum esse. Nondum scripsi de Canone, impeditus alijs negocijs. Adolescentẽ filium consulis commendaui uiro docto Franco. Illyrici libellum mitto. Mitto et filio uestro orationes, quarum ei lectio non inutilis est. Bene ualete, idibus Martijs, quibus ante annos 1592 Iulius interfectus est: quo exemplo Deus nos monuit, ut in secundis rebus moderati simus, & petamus nos diuinitis regi. Serua ò Deus miseram Ecclesiæ tuæ reliquias, inuocantes te, & gementes propter superbiam pontificum,

r s ficum,

ficum, qui ueritatem delere conantur. Opitulare o
Deus, ueritati tuae. 1548.

Eidem.

S. D. Venerãde domine Georgi: Non sum Stoi-
cus, nec fatali necessitate tantum iudico nos in has
miserias incidisse, in quibus sumus: sed accersi poe-
nas nostræ culpa, multo antè & uidi, & dolui. Se-
pe optaui, ut & doctores & principes Ecclesie et
sibi melius cõsulerent: idq; adhuc opto. Etsi autem
nunc in tam calamitosa euentu necesse est me mul-
to maiore dolore adfici: tamen me ijs consolationi-
bus, quas Deus nobis tradidit, utcumq; sustento. Eo
etiam minor est animi mei consternatio & con-
fustio, quòd mihi conscius sum, me in his publicis di-
scordijs nihil quæsiuisse, nisi ut rectè explicata ex-
taret doctrina. Illustrissimo Principi Electori Mar-
chioni reuerenter meis uerbis gratias agite, quòd
hospitiũ mihi clementer offert, quo usurum me esse
spero, postquam Lutheri uiduam & liberos alicu-
bi collocauero. Illa me secuta est Brunswigã, ac la-
chrymans petijt sibi nidum aliquẽ queri. Moueor
pietate, & debere nos gratitudinem Lutherò iudi-
co: quare eam Regi Danico commendari cupio. Be-
ne ualete: die sexto Maij, Brunswigæ.

Eidem.

S. D. Scio in hoc tanto tumultu diuersa iudi-
cia

cia esse de belli causis, & spes dissimilimas multorū
de exitu. Sed nos Deum eternum patrem Domini
nostrī Iesu Christi oremus, ut exitus sit Ecclesijs sa-
lutaris, & ne deleatur uera doctrina. Quòd uerò
praetextus fingitur, non queri ueritatis oppressio-
nem: oremus etiam Deum, ut ipse, qui est inspector
cordium, ostendat etiam in aduersarijs illum fucitū
sibi displicere. et ostensurū esse non dubito. Etiam-
si multa his uiginti annis dicta & facta sunt minus
moderate: tamen non propterea ueram doctrinam
abijciam, ne laudabo parricidarum consilia. Spe-
ro etiam mediocre exitum. Gratiam uobis habeo
pro pagella, quam misistis: & eam per proprium
tabellarium, cui ego mercedem dedi, remitto. Bene
ualete. Pridie calendas Augusti, 1546.

Eidem.

S. D. Reuerende uir, & amice charissime: Ideo
Deus miseruit humano generi & opus, id est amo-
rem erga sobolem, ut sint commonesactiones de a-
more in ipso erga filium, & erga nos. Ac saepe ma-
gnam mihi cōsolationem attulit hęc cogitatio, con-
sideranti: sic nos à Deo diligi, sicut nos ipsi sobolem
diligimus. Quòd igitur paterno dolore lugetis fi-
liū, praesertim ingeniosum, pietas est. Sed uult Deus
utrūq;: & adfici nos dolore ac desiderio nostro-
rum, & tamen moderari hunc dolorem: praesertim
cum

eum pij non moriantur casu, & uocentur ad cele-
 stem Ecclesiam. Obtemperate igitur Deo, & cogi-
 tate filium iam frui uera beatitudine coram sapien-
 tia Dei. Scio fuisse mentem in eo ardentem fide &
 luce agnoscente filium Dei Dominum nostrum Ie-
 sum Christum, & mores erant sine turpitudine.
 Quòd autem uisus est minus obsequens, etatis &
 nature hæc erant, quæ dedita poeticis studijs, nole-
 bat hæc impediri alijs negocijs. Sed mihi sæpe di-
 xit, se Deo in scholis aut in ministerio Euangelij
 seruiturum esse. Et ut uidetis, ante mortem et in scho-
 lis, & in Ecclesia docuit. Rursus igitur eum com-
 plectemur in caelo, aliquanto post: & ipse uicissim
 tibi patri gratias aget, quòd ad agnitionem & in-
 uocationem ueri Dei, teneram ipsius mentem insti-
 tuiſti. Hac spe futuræ cõsuetudinis leniamus dolo-
 rem. Amisi & ego hoc anno amicos aliquot, & di-
 scipulos, quorum fuit excellens uirtus. Nec dispu-
 tate uobiscum de commoratione filij, cum manserit
 ut Ecclesiam desertam doceret: manerẽ & ipse
 tali loco & tempore. In Abrahamo uidetur mihi
 indoles mitior esse: hunc curate in studijs philoso-
 phicis et doctrina Ecclesie diutius exerceri: quem
 spero uobis uoluptati, & Ecclesie usui fore. Et fi-
 lium Dei oro, ut ipsum & totam uestrã domesticã
 Ecclesiam seruet incolumem. Trado iam in pre-
 electionibus considerationem de Mediatore, propter
 Stancari

Stancari disputationem. De N. etiam ex Vratisla-
uia ad me scriptum est: utinam hoc breui curricu-
lo in littore Baltico feliciter usus esset. Quid enim
illustrauit? Ac potius mentes abduxit à conspectu
meriti ac obedientiæ filij Dei, & fidem noluit esse
fiduciam misericordiæ. Sed hæc aliàs.

Historica de bellis, notiora sunt uobis quam mi-
hi. Ante triduum literas accepi, in quibus mihi si-
gnificabatur, Marchionem Albertum reconcilia-
tum esse Imperatori Carolo, & ducere exercitus
partem contra Gallos.

In Vngaria Turci propter pestilentiam iam quie-
scunt, quæ inter ipsos etiã grassatur. Oremus Deum,
ut ipse pro Ecclesijs Pannonicis & nostris pugnet:
quia uidetis qualia gerant bella nostri bellatores.
Seruabit filius Dei reliquias Ecclesiæ suæ: & ut ser-
uet, toto eum pectore oro. Bene & feliciter uale-
te, Die Elizabethæ, matronæ Pannonicæ, 1552.

Eidem.

S. D. Reuerende & charissime frater: Cer-
tissimum est, à Deo, qui miranda sapientia & boni-
tate genus humanum condidit, insitas esse storgas
erga cognatos: & uelle eum, ut sint cõmonefaciri-
ces de suo amore erga filium & erga nos. Vult nos
adfici desiderio nostrorum. Ideo pietas est, quod
in morte sororis, honestæ matronæ, non sine mœ-
sticia

sticia estis: sed sit modus. Et cogitandum est, nos debere acquirere in cogitatione uoluntatis Dei. Sit & hæc consolatio in cōspectu, quod accessit ad dulcissimam consuetudinem Ecclesiæ coelestis, iuxta dictum: Beati mortui, qui in Domino moriuntur. Cogito & ego quotidie de hoc itinere, & auidè expecto illā lucē, in qua Deus erit omnia in omnibus, & procul aberūt sophistica et sycophatica.

Quod longiorem enarrationem dictorum Pauli scribi uis: est in re manifesta non opus est longa disputatione, tamen in præfatione de illis Pauli dictis, propter iuniores, aliquid intertexam. De conuicijs nihil respondebo: sed sequar Psalmi uocem: Illi maledicebant, ego autem orabam. Scio me, Deo iuuante, uera docuisse et docere, et iudicio Ecclesiæ me & mea semper subieci: fugi absurda & hyperbolica, quæ sunt perniciofa iunioribus, etiamsi in uulgo plausus cient. Te etiam adhortor, ne petas institui colloquium cum aduersario nostro, sed tuo loco dicas necessaria: ut Ioannes apostolus cum Cerintho rixari noluit. Vincet ueritas, quantumuis premere eam maledici conātur. Mitto uobis exemplam orationis proximæ. Bene uale. Deus confirmet illustrissimo Principi & uobis animæ & corporis uires. Historica recētissima hæc habeo: quod Romani pontifex regi Gallico Henrico, qui ante paucos die mortuus est, tribuit ante mortē ius occupandi

expandi Angliam: quia armari eum uoluit ad de-
 lendas & Anglicas & nostras Ecclesias. Filius Dei
 protegat & gubernet nos. 10 Augusti, Anno 1559.

Reuerendo uiro, N. N. pastori Ecclesie
 Dei in arce Bremi ueteri, fratri suo
 charissimo.

S. D. Reuerende uir, et charissime frater: Non
 solum alij multi, sed etiam *ὁ θεὸς* ad me scripsit
ὡς ἐπὶ βωμοδοξίας N. & quidem consolationem ad-
 didit. Delectatus sum ipsius iudicio & beneuolentia.
 Consolationes uero mihi in hac senectate multo ante
 cogitatae sunt. Scio Deum uelle, ut recte docentes,
 & recte facientes, placide serant se uicium tyranno-
 rum & prestigiatorum. & sero alios magis ra-
 biosos. Scripsi *τῷ θεῷ* me opponere omnium
inimicorum clamoribus bonam conscientiam, & iu-
dicia piorum & doctorum in Ecclesia. Adiunxi &
 hanc consolationem, cum sciam Deum ueritatis de-
 fensorem esse, non passurum esse spero, ut ueritate
 extinguant isti sophistae, etiam me pulso aut inter-
 fecto. Vetus uersiculus est,

ἀγὲν δ' ἐς φῶς τὸ ἐν ἀληθείᾳ χεῖρον:

quod rectius diceretur,

ἀγὲν δ' ἐς φῶς τὸ ἐν ἀληθείᾳ βίον. Recito-

mics & hanc Tertulliani uocem: Si apud Deum *Ne.*
 deposueris iniuriam, ipse uultor est: si damnum, re-
 stitutor

stitutor est: si dolorem, medicus est: si mortem, resuscitator est. Hanc sententiam adscripsi, quia tibi iucundam fore sciebam.

Clariss. uiro, D. Conrado Cordato, doctori Theologiæ N. compatri suo charissimo,

S. D. Vt igitur Loth erat in Sodomis, & uicinus erat Sem, egressus iam annum quadringentesimum, & Abraham: ita tu Euangelij uocem sonas, & colligis Ecclesiam aliquam Dei inter hostes: ac oro Dominum nostrum Iesum Christum, ut te seruet incolumem, & confortet. Vbiq; multæ & magnæ sunt difficultates. Doleo uicem N. regionis in qua degis: quæ non solum premitur tributis, sed etiam alijs miserijs. Vbicunq; ero, donec uiuo, si ullo genere officij possum tibi seruire, summa fide seruiam: & uolo te forti animo esse. Christophorum spero tibi fore obsequentem: & delaturum honorem, qui seni & bene merito in Ecclesia debetur. Bene uale. Die 27 Septembris, quo primum coepit quiescere arca Nohe, ante annos 3840. Deus quoque nunc det quietem Ecclesie.

D. D. Medlero superintendenti Braun-
suiicensi, amico suo charissimo,

S. D.

Clarissime domine Doctor, et amice charissime.

Els

III, 88.

Etsi scio tibi non deesse consilium: tamē propter amicitiam scribendum esse duxi, de contentione inter te & Morum orta. Naturam alterius noui: ideo cōsulo tibi prorsus, ut nihil scribas contra eū. Si res cognosceretur præsente D. Crucigero, moderatē dicas, quæ necesse est dici. Ceterum cum illo homine nihil contendas. Nostram epistolam ad Morum tibi mitto, etiam de Rectoris sententia. Sed Mori epistolam nolimus cuiquam ostēdere, quæ quidē magis ipsi Moro nocere possit apud prudētes, quā tibi. Scis me non rudem tyronem esse in hac re tolerandarum iniuriarum: nec me pariter simulasse & obruisse silentio insulsiſsimas calumnias: et omnibus amicis idem do consilium. Quia Deus tandem profert uera, & defendet eos qui propter publicam utilitatē priuatæ iracundiæ frenos iniiciūt. Bene uale, & rescribe. Datā die letissimi congressus Mariæ & Elisabethæ, Anno 1547.

Honestissimo uiro, sapientia & uirtute præstanti, Ioanni Botifero seniori, S. D. / ch.

Honestissime uir, & amice charissime, conſolemur nos uoce diuina: Generationi rectorum benedicetur. Nam in tantis confusionibus generis humani, nulla familia conseruari potest solis humanis consilijs & præſidijs. Sed Deus protegit aliquas
s
piorum

piorum familias: ut protexit Israelitas in Aegypto, cum iussisset limina conspergi sanguine. Ita et nostras familias Deo curæ esse credamus, & petamus ut ipse nos gubernet & seruet. Mea officia filio uestro non deerunt, præsertim cum eius integritas mihi nota sit. Bene ualete. Die Paschatos, quod est ab exitu ex Aegypto Pascha 3067. 1558.

M. Sinapio, Philippus Melancthon S. D.

Deum æternū patrem Domini nostri Iesu Christi, crucifixi pro nobis, & resuscitati, conditorem humani generis, & uerum authorē coniugij ac dulcissimæ societatis maris & foeminae, unde Ecclesiā sibi perpetuam propagare uoluit, oro, ut tuis nuptijs faueat, & tibi et sponsæ tuæ det tranquillū & felix coniugiū: sicut promisit Ecclesiæ, se hæc uite genera diuinitus instituta, ad Ecclesiæ conseruationem seruaturum esse. Ego si possem hinc expiari, istuc uenirē. Sed nunc, ut scit Clemēs, me multe causæ publicæ & priuatim detinēt. Expecto cōuentus Spirensis decreta, quæ tamē spero tranquilla fore. Nam adhuc quidem spes est, imperatorem edicti Augustani auctoritatem mitigaturū esse: hoc est, doctrinā confessionis nostræ, quæ Augustæ exhibitæ est, non esse persecuturum. Clementi consiliū dedimus D. Pastor & ego, ut mox ad te proficiscatur.

scatur. Nam subito ordinari publicis ceremoniis non potuit, postea uerò remittes eum: sed Ecclesiam decet largiri ei uiaticum. Bene uale, Die 20 Iulij, Anno 1544.

Amico cuidam Pastori s.

Credas mihi hoc, reuerēde domine Pastor, uerē affirmāti, me summa uoluptate fuisse ad uos accessurum, ut & nostrae non fucatae coniunctionis testimonium publicē ederem: & quod collegae tuo officium, id etiam tibi aequaliter deberi à me, & promptissime ac merito tuo praestari, ostenderem: & simul auulsus ab occupationibus, respirandi aliquantulum pauculos dies, & recreandi me uestris dulcissimis sermonibus, mihi sumerē. Sed simul ingruunt hisce paucis diebus tot negotiorū fluctus, uel estus potius, praesertim post aduentum ducum Pomeranicorum, ut mihi nulla ratione sit integrum hoc tempore abscedere: imò ne quidem tantum mihi nunc uacui temporis conceditur, ut illa ipsa impedimenta occupationum recēseam, atq; me de absentia satis purgare queam. Fretus autem candore tuo, quem noui, sicut scio tibi aduentum meum gratum futurum fuisse, ita non dubito te etiam non uenienti daturum esse ueniam, & nihil inde mali suspicaturū. Quod igitur solum nunc absens possum, & tuae pietati debeo, praestabo scđulo, ut ardentibus

bus uotis, uobis in auspicijs istius coniugij filie honestissime tue assistam: & Deum orem, ut illud largiatur reorū & uos faustum, felix, letum, fecundum & salutare. Addo etiam exiguum munusculū, quod filie sponse meo nomine & filie mee, cum pia satisfactione offeres: & me amplissimo Senatui quoque uestro excusabis, & gratias ages pro testificatione suae erga me benignitatis. Deus pater, & Dominus noster Iesus Christus, cum spiritu suo sancto adsit uobis, ac nobis omnibus. Date raptim idibus Maij. Cupio reuerenter saluari collegam tuum, do minum N. N. & consules utriusque oppidi.

Clarissimo uiro, D. Thomae Matthiae, consiliario inclyti Principis Electoris Marchionis, &c. amico suo ueteri & charissimo,

S. D. Existimo te sepe audiuisse me recitantē epistolā Nazanzeni, in qua se excusat, cur non accedat ad synodum: Quia, inquit, magis accendunt synodi dissidia, quā tollunt. Et ita sepe fit. Vnde miror, quare conuocaueritis dissidentes Stancarum & Musculum, tanquam ad certamen institūdum. Multo utilius esset, diligenter lectis eorum scriptis, & re pie & grauius iudicata, mandari silentium de falsis opinionibus. Ego uerò non defugio congressum: sed hoc tempore senatus Augustanus nuncium

cium ad me misit, ac significant Carolum Imperatorem concessisse, ut ciuitas constituat Ecclesias ad normam Augustanae confessionis: sic nostram nominat. Petunt igitur idoneos doctores iudicari. Hac de re Lipsiæ me cum Sarcerio & alijs colloqui oportet. Quare oro ut Illustrissimus Princeps mihi ueniam det, nunc non accedenti. Miror Lipsici mercatus tempore nos uocari, quo aurigas etiam diffaculter inuenire possumus. Ac si controuersia est de propositione, An Christus sit mediator tantum secundum humanam naturam: iam dico meam sententiam planè, errorem esse, dicere Christum tantum secundum naturam humanam mediatorem esse.

Quia ad Mediatoris proprietatem pertinent, non tantum mors, sed ut sit æquiualens precium, & sit uictor mortis, item, ut sit sacerdos, ingrediens in sancta sanctorum: id est, in arcanum consiliū diuinitatis, item, ut sanctificet dato spiritu sancto. Hæc sunt proprietates diuinæ naturæ. Denique longa hac de re commemoratio institui potest. Nec recuso lectis utriusque scriptis, aut coràm aut per literas meam sententiam confiteri. Alij etiam ante hoc tempus mecum de hac propositione locuti sunt, qui eruditè de proprietatibus Mediatoris disputabant. Sed hæc coràm, uel in scriptis publicis copiosius. Bene uale, & me Illustrissimo Principi reuerèter commendato. Die 3 Octobris. 1552.

¶ s ¶ Vene-

Venerando viro, Georgio, præposito Ec-
clesiæ Dei in urbe Arctoa ad
Spræam, amico suo,

S. D. Venerande domine Georgi: Adolescens,
qui literas uestras & pisces attulit, promiserat mi-
hi se ad me reditum esse postridie, ut petiueram:
ac dixeram me responsurum esse: sed non redijt. Nunc
igitur serò respondeo. Sed tamen semper apud me
beneuolentiæ uestre memoria durat, & manet ac
mansura est amicitia. Pro piscibus ago uobis gra-
tias. & mitto enarrationem in Ioannem, editam à
domino Crucigero, in qua fortassis alicubi se ali-
quis uobis locus offerret non insuauis. Mitto & fi-
lio uersus de Luthero. mitto ei & aliud dulcissimum
Stigelij carmè: eumq; malo exempla talia imitari,
ubi Musa libera sententias argumento conuenien-
tes splendide explicare potest. Bene ualete: Die 6
Maij, Anno 46.

Iusto Ionæ S. D.

Non dubito quin magnopere mireris, cur nihil
ad te literarum adhuc post meum reditum dederim,
presertim cum nuncios habuerimus: & ego non i-
gnorem, earum rerum te cupidissimum esse, quas re-
quiris. Ac planè in tam pertinaci silentio dissimilis
mei uideri possum. nã aliàs in hoc genere satis offi-
ciosus existimari uolo. Ego uerò, mi Iona, sic sum
acerbissimis doloribus oppressus, ut omnia officia,
omnia

omnia studia mihi excutiantur: atq; mortem oppete-
 re malim, quam his miseris ferre. Omnes dolo-
 res inferni nos oppreſſerunt: ſed tamen ſpero, Chri-
 ſtum remedia his rebus oſtenſurum eſſe. Hiftoriam
 narrabo tibi totius conuentus, non ut populus re-
 citat, ſed ut noſtri ordinis homines, qui occaſiones
 & conſilia obſeruant: in te intelliges, quæ res me
 in tantum luctum coniecerit. Nemo ſcit præter me
 & Pontanũ, quæ fuerint totius cõuentus Spire ne-
 gocia: una res nocuit nobis, quod diutius procaſſi
 nati ſumus, cum à nobis poſtularetur ut edictũ ad-
 uerſus N. comparemus. In ea contatione, quantum
 mali fuerit, non poſſum epiftola complecti: quan-
 quam iniquitas principum qui nobis malè uolunt,
 cauſam illi cõtationi aliquam prebebat. Nunc hor-
 ribiliter angor, cum animo pericula reputo, & me-
 tior quæ ex ea re exiſtunt. Chriſtus faciat, ne ex hac
 offenſione totius Imperij mutatio ſequatur. Omni-
 no infinita ſunt, quæ me horribiliter afficiunt his
 de rebus cogitantem. & nunquam non uerſantur
 ob oculos. Hic res ſcholæſtica priſtinum ſtatum te-
 net: Luherus Dei beneficio ualitudine utitur me-
 diocri. Nouum Teſtamentum Germanicum reco-
 gnoſcimus ſumma diligentia. Albis iterum intume-
 ſcit mirabiliter. In Haſtia uidi magnũ ſaxum ui ſus
 minis & teſtudine templi ita ciectum, ut ſi arte ef-
 ſet exemptum. Minantur alioqui ſigna multa. Chri-

flus respiciat nos, ego non leuiter commoueor his
rebus. Tu uale feliciter: Vitebergæ, Die 11 Iunii,
anno 1529.

Ad D. Georgium Schultetum, pa-
storem in Geberdsdorf, prope
Dama,

S. D. Venerande domine Georgi: Et ipse mini-
stros Euangelij ex animo ueneror: & ubi possum,
libenter eis benefacio: & sum hortator omnibus
meis auditoribus, ut sint memores dicti diuini,
quod ait, Duplici honore dignos esse eos qui rectè
docent. Si igitur tibi possem prodesse, facerem
summa uoluntate. Sed mea simplex uerecundia fuit
ingrata nescio quibus in ea aula, in qua tu pecuniã
petis. Nec meis literis responsum est, quã reueren-
ter scripsi. Et semper Principes illos honorificè
predicauit: quod bono studio facio, ut alij reueren-
ter de Principibus etiã loquãtur. Cùm igitur in eo
loco prodesse non possem, quãres alios deprecato-
res, quorum ibi plus ualere oratio potest. Scis uo-
luntatẽ Principis esse piam: sed mihi apud eum ad-
uersatur homo nunquam à me laesus, & potius mul-
tis beneficijs adfectus. Deo meas & publicas erum-
nas commendo. Bene uale, 22 Decembris,

1553.

Clarif.

Clarissimo viro D. Georgio Sabino, in
inclita Academia Fracofordiana,
genero suo charissimo,

S. D. Non solum editio scripti de Norimber-
genſi cōtroversia, iter meum ad uos impediuit: sed
etiam aulicæ compedes mihi iniectæ sunt. Postea ro-
gatus à tua matre, filias tuas huc in tuam patriam
adduxi: cras, Deo uolente, reducturus sum eas ad
meam familiam. Mitto tibi epistolæ, quæ mihi ex
Augusta Rhetica allatæ sunt: addidi & exemplum
mei libelli, quem recens edidi: in quo in postremis
pagellis adhortatio addita est de concordia, quam
optarim tam efficacem esse, quàm fuerunt Terpan-
dri carmina ad lyram decantata, quibus seditio ci-
uium sedata est. Bene & feliciter uale. Die septi-
mo Decembris, 1555.

Reuerendo viro, Georgio Buchholzer,
præposito Berlinensi, amico & fra-
tri suo charissimo,

S. D. Reuerende uir, & charissime frater: Oro
filium Dei, ut tribuat faustum & felix coniugium
pudicæ filie uestræ, & genero. Venissem ad sacræ
nuptiæ, si eo tempore fuisset domi: sed profectus
eram aliquanto antè ad ægotantem Matthesium,
in uallem loachimicam. Illa sola causa impediuit,
quo minus ad uos uenerim: sed dono testabor meã
s s beneuo-

beneuolentiam, cum primum habebō nunciū mihi notum. Mūto de toga & pallio, quæ subitō scripsi: nam nunciū properabat. Illud miror, uos suspiciose interpretari, quōd non ueni: diligi à me homines Marchicos, multa signa sunt. Habeo filias Marchicas uirtute & formā diuinitus ornatas, quæ mihi certè sunt charissimæ. Multis officijs coniunctus sum cum multis præstantibus uiris in Marchia. Et si quid tribuitis meis scriptis: hæc etiam ostendunt reuerentiā erga illustrißimos Principes Marchiones, ortos à nobilissima Guelforū stirpe: propterea suspiciones istas cum dolore legi. Et ego homo apertus, non delector hoc genere interpretationū, cum S. Paulus dicat: Dilectio non sit suspicax. Bene ualete.

Magna pars Constantinopolis terræ motu dissesta est, et multi homines oppressi sunt ruinis. Deus protegat et gubernet nos. Datæ 4. Iulij, anno 1556.

Eidem.

Reuerende uir, & amice charissime: Prorsus nō aliud respōdeo ad tam atrocem criminationem, de qua audiui etiam antè quàm legi uestras literas, nisi hoc quod Demosthenes dicit: Si uos ipsi, quibus mea uita nota est, talem me esse existimatis, qualem me esse calumniator describit, nulla prorsus defensione utar. Sed profectō unde sit tanta acerbi-

tas odij, ne quidem suspicari possum, cum medio-
 criâ fuerint mea erga ipsum officia: & in hac ipsa
 deliberatione modestissimè indicauerim, me opta-
 re, ut Ecclesiæ harum regionum nõ turbentur. Mul-
 tas etiam disputationes cõdonauit publicæ paci. Sed
 nunc non disputo: tantum ad iudicia piorum & cri-
 ditorum apud uos & alibi prouoco. Video princi-
 pes uelle certum statum constituere, nec impedio:
 qui si putant me tollendum, aut interficiendum es-
 se, ut scio de me tollendo fuisse sermones: ferã, Deo
 iuuante, quicquid accidet. Sed mihi non deesset con-
 silium refutandi criminationem, si non parcerem
 Reipublicæ. Nihil seditiose, nihil immoderatè fa-
 ciam. Sed donec uiuam, modestè dicam necessaria:
 & res ostendit, multas à me controuersias non par-
 uo labore, nec sine periculo explicatas esse. Et hũc
 ipsum librum Augustanum legens, aliquoties agno-
 sco in meis uulneribus meas pennas, ut in antiquo
 prouerbio dictum est. Si uiuam, scribam ad uos plu-
 ra, & sepius, ubicunque ero. Nam has contumelias
 non perpetuò dissimulabo. Remitto uobis exemplũ
 libri Augustani, quod ad me misistis: quia ipsi ex-
 pla multa habemus. Habemus & alium librum, cui
 titulus est Reformatio, qui uelut interpres est librũ
 prioris. Totam hanc causam, Ecclesiam, & nos o-
 mnes Deo commendo: quia scio salutaria ab homi-
 nibus effici non posse, nisi datum sit à Deo: quem
 quidem

quidem oro, ut uos regat. Pro poculo, quod miseris orphanis meis misistis, ago gratias. Salutem opto uiris integerrimis, qui meo dolore adficiuntur. Bene ualete.

Formulam recitandam ante Canonem, nō legi; nec habeo exemplum. Ideo iudicare non potui. 1548.

Schedula tabulę collegij adfixa, ubi causam indicat, cur legere non possit.

Optima quęq; dies miseris mortalibus eui
Prima fugit, subeunt morbi, tristis q; senectus:
inquit Poeta. Me quoq; senem, & confectū uarijs doloribus, ledit iam facile uocis contentio in hac assiduitate: meq; heri grauiter læsum sensi. Quare hodie hora nona nō prælegam, sed cras (Deo dante) prælecturus sum. Die Iouis, post festum Catharine, anno 43.

Reuerēdis. D. D. Ioanni Hornburg, Episcopo Libusianę ecclesię, excellenti sapientia & uirtute, &c. patrono suo colendo,

S. D. Reuerēdisime domine. Quinquā propter publicas discordias multorū animi alieniores sunt a doctrinarum studijs, tamen scio R. D. T. pro sua excellenti sapientia uelle non deleri literas, qua

rum

nam cognitio omnibus temporibus necessaria est,
 & aliquando ad concordiam proderit. Cum igitur
 hic Simon Proxenus Budincensis carmen ad R. D.
 T. eruditè & grauitè scripserit, & mores eius sint
 honesti & placidi: dedi ei hanc epistolam ad R. D.
 T. profecturo, ut orarem propter literarum amo-
 rem, ne grauatim carmen, quod offeret, R. D. T. ac-
 cipiat. Semper talibus laboribus & officijs sapien-
 tes gubernatores fouere se ostenderunt. Quare &
 huius adolescentis officium spero non ingratum fo-
 re R. D. T. præsertim cum uena ipsius sit digna lau-
 de. Mitto & ego carmen de proxima Eclipsi, quæ
 profectò nouas cõtentiones minatur: quas ut filius
 Dei leniat, toto eum pectore oro.

Non plus fata etenim, quàm pia uota ualent.

Bene & feliciter ualeat R. D. T. Die 6. Decem-
 bris, 1554.

Ex epistola D. Philippi Melanchthonis
 ad Georgium Raw iuniorem, quæ-
 dam desumpta.

S. Et quidem cum in schola sedes, memento te
 non solum inter æquales sedere: sed unà uersantes
 purissimos angelos, spectatores esse studiorum ue-
 strorum, et custodes corporū. Sic enim inquit Chri-
 stus: Angeli eorum semper uident faciem æterni Pa-
 tris. Sic nos comitantur in ludum, assident unà, &
 red-
 du-

reducunt. Hoc sodalitiū te uereri decet: quod quidem mirificam uoluptatem capit ex assiduitate discendi, & pijs studijs & sermonibus: & Deo predicat uestra studia, eiq; uos commendat. Quare cauebis, ne uel inertia tua, uel mali mores offendant, & abigant hos uigilantissimos custodes.

Illustrissimo Principi ac Domino, D.N. N. Marchioni Brandenburgēsi, Duci Stettinensi & Pomeraniæ, &c. & Burgrauio Norimbergēsi, &c. domino suo clarissimo,

S. D. Illustrissime & clementissime Princeps. Non dubiū est, legitima imperia & salutare Principes Dei opera & beneficia esse. Id grati cogitare debemus, ut confirmetur in animis reuerentia pulcherrimi ordinis. Adolescentes etiam Principes eo maiore se doctrina & uirtutum exercitijs instruere debent, ut ad munus in genere humano summū accedant non rudes & imparati. Scriptum est enim: Erudimini, qui iudicatis terrā. Gaudeo igitur C. T. optima doctrina de Deo, & de omnibus uirtutibus excoli. Et quidem cogitatione doctrine, Deus sese animis piorum communicat. Oro autem Deum, ut studia C. T. adiuuet: et efficiat, ut olim patriam feliciter gubernes, & tua uirtus profiti uniuerse Germaniæ, sicut multi Principes Marchiones

nes ornamento Germania fuerunt. Quod C.T. mihi clemēter & scripsit, & aprum misit, ego gratias & pro beneuolentia & munere. Et uicissim labores meos Ecclesie & Reipublice offero. Bene & feliciter ualeat C.T. Die quarto Ianuarij, anno 1558: qui annus ut sit faustus & felix Celsitudini uestrae, & Ecclesie, & Germania, faciat filius Dei Dominus noster Iesus Christus: Amen.

Reuerendo uiro, D. Georgio Burcholtzero, fratri suo charissimo,

S. D. Reuerende uir, & charissime frater. Scōs magnum & singulare Dei beneficium, sobolem, & pacem doctrine, & habentem inclinationes ad uirtutem firmas. Talis cum sis Ioachimus Blanckfeld, & patri & adolescenti ipsi talem naturam gratulor. Et Reipub. causa gaudeo, esse aliqua talia ingenia: ac Deum oro, ut hunc Ioachimum & alios honestos adolescentes seruet & gubernet, et faciat ut multi sint uasa misericordie, & organa salutaria. Audiui enim cum de aliquibus dialecticis questionibus disputantem, de quibus non solum recte respondit, sed etiam ornat responsiones moderatio pronunciationis. Ac patrem recte facturum esse iudico, si eum diutius in studio literarum retinebit, et iubebit initia iuris ciuilibis discere, etiam si post biennium

nium

num uellet eum abducere à studio. Cùm autè ipse
 adolescens cupiat procedere in doctrinis: multo ma-
 gis iudico nõ abducendũ esse à literis. Sed placet mi-
 hi, ut sit apud uirum eruditum in iure, ubi incipiat
 eius doctrinæ principia rectè discere: ac Deũ oro,
 ut & consiliũ patris, & totum cursum uitæ et stu-
 diorum adolescentis gubernet. Bene uale 16 Fe-
 bruarij, 1556.

Iussi ut ad me scriberet de sua uoluntate. Eam e-
 pistolam patri legendam exhibeas. Hamburgensis
 multis ægrotis fuit gratus: ideo illo munere delecta-
 tus sum. Ego non admodum scriui soleo, sed benuo-
 lentiam honesti uiri magnifacio: & ubi gratificari
 potero, uicissim meam beniuolentiam declarabo.

Eidem.

S. D. Reuerende uir, & charissimo frater:
 ut ueniens annus sit faustus & felix Ecclesijs no-
 stris, & eorum hospitij, & pijs Principibus, & ti-
 bi & ecclesiæ tuæ domesticae, faciat Deus æternus
 Pater Domini nostri Iesu Christi, qui & ordinẽ in
 natura instituit, et metas annorum distinxit, ut testi-
 monia de se illustra ostendat. Profectò metuo hoc
 anno tribus horrendis bellis arsuram esse Germa-
 niam, Turcico in Pannonia, Gallico in Belgis, uici-
 nali ad Moenum. Nam astrorum positus, eclipses,
 prodigia, & hominum furores munitur bella &
 rabiam

rabiem docentiū. Oro autem filium Dei, ut nos gubernet & seruet. Quod filius tuus in Silesia ad docendam iuuentutem uocatus est, gratulor ei hanc militiam: & sum hortatus, ut in hoc labore utili & grato seruiat Deo: teq; ut hoc consilium comprobet, adhortor. Utinam ego, etsi tantum fuisssem humilis pædagogus: tamen in tali pædagogia ætatis imbecillioris mansissem, de qua dicit filius Dei: Non est uoluntas Patris, ut pereat unus de paruulis istis. Quantum solatiū est pro pædago, sedere in hoc cœtu iuniorum, qui Deo placent: & docere tenera ingenia, ut recte inuocent Deum, & deinde fiant organa utilia Ecclesiæ. Tales cœtus aliquos protegat filius Dei inter imperiorum ruinas. Bene uale, Die 20 Decembris, 1555.

Venerabilib. & optimis uiris, uerbi Dei ministris in Northusio, fratribus suis in Domino charissimis, Gratiam & pacem in Christo.

Optimi uiri, uidetis ipsi, quãtas in Ecclesia turbas ubiq; excitet Sathan, tot scilicet opinionibus ferè regnantibus, quot sunt ministrorum capita. Unde & ad me peruenit rumusculus quidã, esse inter uos quoq; subortas quæstiuiculas de rebus ualde leuiculis. Nam de summa pietatis, fama uestra adhuc integrã est. Nihilominus ut est rude uulgus, &

t pie-

pietatis uniuersæ contemnens, facile occasione rapi-
 pit detrahendi, & blasphemandi etiam summos ar-
 ticulos fidei: præsertim apud eos, apud quos sunt
 Papistæ inflammantes & exacerbantes, & ex scin-
 tilla incendium constantes. Quare uos propter
 Christū oro, in quo uiuimus & gubernamur, in cu-
 ius spiritu unum sumus, ut uelitis gratiā Dei agno-
 scere & pōdere, qua nos cōcordes fecit, et hacte-
 nus seruauit in summa pietate, et in præcipuis arti-
 culis: & sicut Paulus ait, nulli offensionē dare in re-
 bus istis externis & indifferentibus, imō (ut nunc
 sunt Papistæ furiosi) noxijs & periculosis sermo-
 nib. apud infirmos, perniciosi aut apud induratos.
 Sic erit Christus meus, & regnat inter omnes, cu-
 ius mortem & sanguinē debemus meritō preser-
 re nostris cogitationibus, seu potius diaboli tenta-
 tionibus. Sed sicut cœpit in uobis opus suū: ita ser-
 uet et perficiat usq; in illū diem sp̄i nostræ. Amen.

D. Martinus Lutherus.

Reuerendo uiro, D. Georgio Buchhol-
 zero, &c. amico & fratri suo cha-
 rissimo,

S. D. Reuerende uir, & amice charissime: O-
 ro quotidie filium Dei, Dominum nostrum Iesum
 Christum, crucifixum pro nobis, & resuscitatum,
 ueterem illum ciuem Samariæ, quem uidit in scala
 stantem

stantem uiator Jacob, ut ipse uulnera nostra sanet,
 et non sinat fieri maiores distractiones Ecclesiarū.
 Multas iniurias etiam propterea disimulo, cum mi-
 hi non desint arma. Vos etiam adhortor, ut inchy-
 tum Principem Electorem Marchionem oretis, ne
 sinat edi scripta, quæ sint classica nouarum dissen-
 sionum. Si nos ter cursus est ex Deo, non uincēt ca-
 uillationes fuitiles, ut multæ nobis obiectæ sunt mul-
 tis annis. Deo iuuante redibo Vuitebergā ante Ca-
 lendas Ianuarij. Sed de mittendis filijs expectate
 meas literas. De Repub. nihil noui scio, nisi quòd
 scribitur ex Noriberga, decem nauas in mari Tyr-
 rheno à Gallo captas esse: & magnam esse poten-
 tiam classis Turcicæ in mari, & periculum esse Ita-
 liæ et Hispaniæ. Impendet finis regnorum. Oremus
 Deum, ut seruet Ecclesiæ reliquias. Bene ualete, die
 24 Decembris. Torgæ, Anno 1553.

Salutem opto reuerēter uiro optimo D. Doctro-
 ri Hieronymo, & toti eius ecclesiæ domesticæ, &
 D. Matthiæ, & uobis omnibus. Iterum ualete.

Clarissimo uiro, D. Christophoro Pan-
 nonio, amico suo charissimo,

S. D.

Cor datum uenerandum senem tibi commenda-
 ueram, sed Deus iter eius ad uos impediuit. qui si
 istuc uenisset, & uidisset exortum ex causa non ma-

xima tantum disidium inter duos professores doctrinae caelestis, profectò magno in dolore fuisset. Doleo & ipse diuelli nostra agmina, & uoluntates hominum à doctrina caelesti alienari, propter non necessarias contentiones. Hortatus sum Musculum, ut aut omittat propugnationem suae opinionis, quam uideo displicere multis bonis et doctis uiris: aut certe agat lenius. Quid opus est eum inferre bellum omnibus omnium nostrarum Ecclesiarum doctoribus, & anteferre illis idolorum cultores: propterea quod dicunt, temperantiã esse necessariam, & ieiunium ceremoniale non esse necessariam uiam certi temporis bidui aut tridui, ut loquitur? Quæso ut tu quoq; ei sis hortator, ut communem cõcordiam tueatur. Mitto tibi pagellas, quarum lectionem tibi non ingratham fore arbitrabar. Bene uale, & rescribe. 1546.

Venerando uiro, D. N. N. Diacono Ecclesiae Dei in urbe Stendalia,
amico suo,

S. D. Reuerendus dominus pastor Ecclesiae nostrae, doctor Ioannes Bugenbadius cupit te in Pomeraniam, in aulam episcopi Caminefis mittere, ut ibi non solum cõcionatoris munere fungaris: sed etiam usui sis in Ecclesiasticis controuersijs audientis: meq; iussit ad te scribere, ac explorare tuam uoluntatem.

luntatē. Omnino locum honestum, & ingenio tuo,
de quo ambo præclare sentimus, dignum tibi pro-
mittit. Et spero utiliter te patriæ in ea gubernatio-
ne seruiturum esse, si mandari tibi eam functionē
sines. Quæso, ut mihi respondeas. Literas mittere
D. Hieronymus Staude, aut Magister Laurentius
poterit. Bene uale. Die 12 Augusti.

Nobilitate generis & studijs literarū or-
nato, Vuolfgango de Eisenberch, a-
mico suo,

S. D. Mea officia non defutura fuissent adole-
sceni, de quo scribis, si ad me cum tuo testimonio
uenisset: libenter enim amplector tuos, propterea
quòd de tuo ingenio semper bene existimaui. Sed il-
le adolescens, quisquis est, si non habet certam con-
ditionem: meo iudicio rectius faciet, si non prope-
rabit ad gradum. Titulus aliquid habet oneris. ui-
des meum exemplum: nemo me percellere potuit,
ut illum quamlibet honorificum titulum Doctoris
mibi decerni sinerem. Nec ego gradus illos parui-
facio: sed ideo, quia iudico esse magna onera & ne-
cessaria Reipublicæ, uerecundè petendos esse, &
conferendos, sentio. Ad D. Georgium ideo nõdum
pastorem misi, quia cœlibem adhuc inue-
nire non potui. Vale, 6 Maij, An-

no 47.

t 3 Reue-

Reuerendo uiro, D. Georgio Bucholtzer, fratri suo charissimo,

S. D. Reuerende uir, & amice charissime. Scripsit hic Simon Proxenus carmen de Moysse feriente petram. Id offerre decreuit Episcopo Libusiano. *Quæso*, ut adolescentem consilio et commendatione iuuetis. Ego etiam uobis carmen de eclipsi mitto, quæ profectò minuitur noua certamina. Sed oremus filium Dei, ut nos regat, & in his regionibus semper Ecclesiam eternam sibi colligat: & tribuat salutarem gubernationem, pacem & concordiam Ecclesijs & imperijs harum regionum. Nuper exhibui pecuniã, quam Ionæ filius attulit, filio uestro: ut significasse etiam uobis arbitror. Bene ualete, Die 6 Decembris, Anno 1555.

Eidem.

S. D. Reuerende uir, & amice charissime. Etsi arbitror uos iam uidisse exemplum nostræ admonitionis de libro Augustano, scriptæ communi delibere ratione breuiter & modestè: tamen quia petiuisis, mitto. Nec prohibeo ostendi omnibus, qui uidere uolunt. Imò doctissimas uiros in Academia Francofordiana iudices esse faciliè patior. Nec dubito uiram clarissimum D. doctorem Hieronymum, de iustificacione desideraturum in libro Augustano sinceritatem,

ceritatem. Mitterem & ipsum librum Augustanū,
 si plura exempla haberem. Sed mihi credite, multa
 futilia sophismata libri Augustani prorsus non at-
 tigi. Opto & ego pacem & concordiam Ecclesia-
 rum. Sed liber Augustanus nec ad ueritatem, nec ad
 concordiam erit utilis, ut aliquanto post res ipsa o-
 stendet. Necum igitur consilium eò spectat, ut cum
 hac uia, quam liber Augustanus proponit, nō pos-
 sit illa aurea ætas, quam nobis promiserunt literæ
 quorundam ex conuentu Augustano scriptæ, con-
 stitui: potius nulla fiat mutatio in Ecclesijs harum
 regionum, nec pellantur pij & docti pastores, nec
 turbetur inuocatio piorum hominū. Nec tamē cer-
 tamina mouebo, si alij uolunt mutare Ecclesias: sed
 discedam, Deo gubernante, in alia loca: quia seui-
 tiam, quæ suscipietur aduersus pios pastores, ne-
 quaquā adiuuare uolo. Bene ualete. Die natali Du-
 cis Ioannis Friderici, iusti & pij Principis. 1548.

Egregia doctrina & pietate prædico, D.
 Georgio Sabino, pastori in Tangermūd,
 magistro honestarum & liberalium
 artium,

Solino r. f. p. 377.

S. D. De scripto Illustrissimi Principis, iam
 sæpe & alijs respondi. Probo Articulos doctrinæ
 & probare eos hic etiam cæteros intelligo. De ce-
 remonijs uerò humanis audio uisitatores inuicē-

ꝛcꝛꝛ adhibere: ideo non deseres etiam Ecclesiam.
 Spero Principem, his qui cum iudicio & modestè
 quosdam inutiles ritus, quos in scripto retinuit, ab-
 ijcient, nõ aduersaturum esse. Vbi sunt abolita, non
 restitutum esse opinor: eaq; de re ad quosdam ma-
 gnæ autoritatis uiros scripsi, et tibi alias scribam co-
 piosius. nunc enim impediõr oculorũ morbo. Hunc
 scholaſticum, qui iſtic erit hypodidaſcalus, tibi &
 ſchole gubernatori commendo. Saluta reuerenter
 meum conterraneum Hieronymum Stauden: mit-
 tam eius liberis, rogatus à Cordato, præceptorem.
 Bene uale, & reſcribe. Die 13 Septembris, 1540.

DE CHRISTI VESTITV.

Reuerẽdo uiro, D. Georgio Buchhol-
 tzero, fratri ſuo chariſ-
 ſimo,

S. D. Reuerende uir, & chariſſime frater. Cum
 nuper breuius ſcriberem, non addidi, quæ de ceteris
 uestium figuris aut nominibus addenda erant.
 Toga fuit Romana, & diſtincta figura ab aliarum
 gentium uestitu: & aiunt Arcadicum fuiſſe, & exi-
 ſtimo ab Euandro in Italiam illatum eſſe. Pallium
 fuit Græcorum & multarum gentium exterior ue-
 ſtitus: & aliud longum erat, aliud uerò breuis pe-
 nula. *φαιβόλις* fuit ſeruorum, curſorum, publica-
 norum, &c. ueſtitus.

Præter

Præter has figuras fuit exterior uestis senatoria, quæ fuit prorsus similis tunicæ honesti sacerdotis, longæ: cum manticis nec angustis, nec laxis, sed mediocribus, ut antiquæ statuæ ostendunt. Et tali ueste usum esse Christum, est consentaneum: quia cuius fuit in municipio Capernaum. Non igitur incessit palliatus, ut Pharisei aut uulgus: sed indutus tunica senatoria, ut honesti homines in municipio Romano.

Latinis nomen stola de muliebri uestitu usurpatum est, quod tantum ostendit textus in Iure: sed in Græca lingua stola est illa longa honestior uirorū tunica. ideo in Euangelio de filio prodigo, fit mentio stole primæ. Et apud Xenophontem Cyaxares mittit Cyro stolam, audituro legatos in uestitu senatorio. Itaque rectè iudico Illustrissimum Principem de ueste Christi existimare, non pallio usum, sed illa honestiore seu senatoria tunica. Scribā aliās plura. Bene uale, Die Laurentij, Anno 1556.

Amico cuidam.

J. Hotickor.

S. D. De etymologia nominis Mariæ, accuratius cogitandum censeo. Etsi autem multi interpretantur amarus dies: tamē hanc etymologiam rectior rem iudico, Miriā seu Mariā doctrix populi. Ideo nomen magis conuenit & sorori Moysi, & matri Christi. Nā mater Christi ubiq; representat Ecclesiam.

t 5 s iam.

fiam. Hæc uerè doctrix est populi. Hanc omnibus officijs ornemus. Hæc breuiter nunc tibi scribo: ac uolo te mihi significare, an meæ literæ in Margari ti monte sint reddita. Bene uale.

Amico cuidam.

S. D. Nomen oppido Perleberg, quod patriæ tuæ uicinum est, non ab urfa, sed à margarito deri uari uolo. Cùm filius Dei Euangelium margarito conserat, nominis sonus eruditus gratior esse debet. Scribitur autem, margaritum gemmam nasci in concha ex rore: & generosissimum esse, cum ros ex cipitur inter tonitrua & fulgura. Sic Ecclesia pas citur rore cœlesti, inter afflictiones. Etymologia est amara crustula, margarith: quia Euangelium est sermo crucis. Iudica gens non adpellat margaritum, sed Bargarith, quod est purissima crustula. Hanc commemorationem scripsi senatui Perlebergensi, quem hortatus sum, ut Margarithum uidelicet ornent scholæ conseruatione, commune factus nomine ur bis. Eas autem literas ad te mitto, ut cures senatui Perlebergensi exhiberi. Hoc tuum officium mihi gra tum est. Patri tuo, uiro prudentissimo, salutem o pto. Bene uale: quarto Maij.

De consuetudine cibum capiendi
apud uereres.

Fuit antiqua cōsuetudo, ut accumberet ad men sam.

J. Bobichus.

J. Bobichus de
arte differendi
oratio

euangelium

sam: sicut Christus sedet, quando mulier peccatrix (Luc. 7) contrectauit eius pedes. Pedes erant positi in scamno, seu lectulo. Pictores nō rectē imitantur pingentes Mariam Magdalenam, quæ non sub scamnis, sed in lectulo Christi pedes osculata est.

Triclinium uocatur: quia fuerunt tres lectuli ad mensam collocati. Fuitq; hæc consuetudo: homines sapientes defatigati laboribus, semel comederunt. Venientes uerò ad mensam, quo melius acquiescerent, unusquisq; occupabat integrū lectū: sic mensa debet esse locus quietus, & non Centaurorū stabulum. Ideo absidebant tres: quia numerus ternarius conueniens est colloquijs. iuxta uetus prouerbium: Tres conuiuium, nouem conuiciū. Item dialogi sunt plerunq; trium: duo sunt colloquentes, tertius est quasi arbiter interloquens: ut est in dialogis Platonis. Omnia exempla antiquitatis uerè habent aliquam pulchram & grauem causam.

Illud autem dictum, quod antiquitas tantum semel comederit, non est intelligendum de messoribus, seruis, aut pueris. nam tales sumebant ientacula. Sed honestiores, grandiores natu, et occupati cōsilijs, non coenabant: inde sunt hi ueteres uersiculi: Sex horæ tantum tribuantur rebus agendis:

Viuere post illas litera zetha monet.

Tempus matutinū à sexta usq; ad duo decimam horam deliberationib; & negocijs tribuebatur: de-
inde

inde se relaxabant, lauabant, ita ut circa horam secundam aut circiter comederent. Vesperis uero citò se cubitum conferebant, ut postridie ueniret promptiores ad negocia. Ille ordo cōueniens est naturæ.

EPIGRAMMA, DOCENS QVOMODO Romani diē transegerunt, & quos labores seu negocia singulis horis attribuerunt.

Prima salutantes, atq; altera detinet hora;
 Exercet tantos tertia causidicos.
 In quintam uarios extendit Roma labores:
 Sexta quies laxis, septima finis erit.
 Sufficit in nonam nitidis octaua palæstris,
 Imperat extructos frangere nona thoros.
 Hora libellorum decima est euphema meorum,
 Temperat ambrosias cum tua cura dapes.
 Et bonus æthereo laxatur nestore Cæsar,
 Ingentiq; tenet pocula parta manu.
 Tunc admitte iocos, gressu timet ire licenti
 Ad matutinum nostra Thalia iouem.

Venerâdo uiro, D. Gregorio Prætori, pastori Ecclesiæ Dei in Gebersdorff, amico suo,

S. D. Venerande uir. Est quidē ualde reprehendenda populi impietas, qui fidelibus Euangelij ministris,

nistris, ne quidem debita stipendiis soluit. Sed nō mi-
nus accusandi sunt magistratus, qui populum non
cogunt, ut soluat debitum. Tu tamen petito auxiliū
à tuis magistratibus. Circum spectes ipse etiam lo-
cum commodiorem: ac si ego nactus fuero aliquam
occafionem te iuuandi, libenter tibi opem feram. Tu-
stissimum enim officium est, & maxime necessariū,
pios Euangelij ministros diligere, iuuare & tueri:
sicut Paulus iubet excellenter eos diligi. Bene uale:
Die 13 Februarij.

Reuerendo uiro, D. Ioanni Bugenhagio,
doctōri Theologiæ, Pastori Ecclesię Dei
in oppido Vitebergę, patri suo cha-
rissimo, S. D.

III, 101.

Reuerende domine Pastor. Etsi in tanta sollicitu-
dine uestra de periculis publicis non libenter one-
ro uos negocijs: tamen causa uiduę Martini ceco-
nomi, indiget uestro patrociniō. Erit felicior de-
fensio, si erga uiduas & orphanos erimus benefi-
ci. Scripsi de bobus ad quęstorem, & ad consulem.
Tantum hoc petimus, ut negocium illis commēde-
tis. Rem petit iustam, ut aut emanent ibi boues, aut
conce datur ut ipsa abducat eos. Bene & fe-
liciter ualete: Die 22 No-
uembriis.

Clarif-

Clarissimo uiro, D. Ioanni Marcello, col
legæ & amico suo charissimo,
Philippus Melanchthon
S. D.

De adolescente qui furtum fecit, audiuius de
cretum esse, ut Argeliam transfueretur: haud dubiè
διὰ τὸν βασανισμὸν. inquirèt, quos habuerit sub-
ornatores & socios delicti, quale sodalitiũ, qui ser-
mone* *τραλλόνται οὐ πλάθα*. nosti quàm sunt in
hoc genere diligentes aule. Deinde delictum eo ma-
ius est, quia in arce factum est: & muneri Princi-
pis, & xenio reginæ dato, manus iniectæ sunt: & il-
lud Homericum meministi,

Δεινὸν ἢ μόνος βασιλῆιον ἐγὶ βλάπτειν.

Itaq; cùm frustra nos deprecatorios esse iudica-
rem, & aliquid turpitudinis & suspicionis habi-
tura deprecatio uideretur, omittendum esse censui.
Discat iuuētus, non semper eludi posse legem, que
minis & metu pœnarum coherceat errantes impe-
tus. Et uult Deus in pœnis politicis nobis omnibus
proponi commonescationes. Cedamus igitur uolũ-
tati Dei, & legibus: & Deum oremus, ut nos re-
gat, & has exiguas & miseræ Ecclesie suæ reli-
quias seruet.

Deliberationes hic fuerunt honestæ, ne Eccle-
siae turbentur instauratione uitiosorum rituum, ut
eorum narrabo. Spero etiam nos hodie iter ingres-
suros

faros esse, quod narrabis hospiti nostro Hieronymo Stauden, amico & uiro integerrimo: cuius animū in hoc luctu ut à mœrore omnib. officijs et suauitate sermonum abducatis, magnopere uos hortor. In ea re ad uestra officia meum studium adiungerem, si isthic essem. Nunc absens Deum eternum patrem Domini nostri Iesu Christi, conditorem generis humani & Ecclesie, oro, ut nunc adfirmet, se inter mœrentes, qui ipsum inuocant, habitare: seruet & regat Hieronymum, et cœlesti leticia partus eius exuscitet. Electionem magistratuum Academiae opto faustam & felicem esse. Bene uale,
 O Aobris, Anno 1548.

BERNARDO MAVRO
 S. D.

Ad Dialecticæ & Rhetoricæ studium, item Erasmi de Copia & Chiliadum lectionem hortatoria.

Fœcunda fuit epistola tua, mi Bernarde, quæ senas unica literas hactenus apud me tibi peperit. Illas uerò, siue tuarum literarum elegantia emerebatur, siue amicitia nostra, plurimi quidem fieti utrunque: hoc, quod ab amici officio absens in cecideris: illud, quod in literis adhuc tuis, hoc est, bonis, quibus antè solebas cum tecum agerem, uersari uideris. Quod cum re ipsa dignum est laude, tum pro
 usu

usu studiorum tuorum difficile. Sic enim existimo;
 magna ex parte ad impuras istas & indoctas lite-
 ras animum cogi tuum, quæ sole hoc tempore di-
 cuntur philosophicæ. Vincit enim persuasio homi-
 num nostrorum, ut *το γούνασται* bonorum stu-
 diorum degenerem quandam & dilutam philoso-
 phiam præscribant. Ibi si ingenio non uoles abui-
 tuo, & id quicquid est uel ocij uel temporis, lucrifacere reliquis studijs tuis: necesse admodum erit,
 acri iudicio rem adeò insynceram temperes, & a-
 stu quodam hanc Lernam adorare. Nam credemi-
 hi, alia est literarum ratio, qua ingenium, qua mo-
 res, qua rerum communium sensum erudias. Et pau-
 lum queso auoca animū à uulgi opinionibus, suoq;
 literas pede metire: tum intelliges, & impuras illas
 multis profectò modis noxias esse, & his honestis
 uerè illud ipsum *τὸ καλὸν* sua & natūa facie per-
 cipi, quam ferè res bonæ aliæ nube quadam tegūt,
 et nescio in quā *ἀειδὸς* *κρυβέτω* claudunt sole lite-
 ræ sub lucem, sub bonorum oculos *ἀνὲς ἄλλων* &
 non adulteratam tantum non undiq; conspicuam
 exponunt. Dolet animo, eas iacere literas, quibus
 deuictis, sacra omnia & prophana conspurcari cœ-
 perūt: quod ut intelligas, ab ipsis puericiæ rudimē-
 tis coniecturam cape. Publicus quondam mos fuit,
 percepta re grammatica, rhetorum curæ pueros
 commendare: quibus auctoribus, omni genere hu-
 maniorum

manorum studiorū alebantur. Sic uniuersa tracta-
 ri solebāt, ut eorum esset usus aliquis dicendo, iudi-
 cando. Exercebatur iuuetūs pulcherrima ratione,
 cum propositis thematis declamaret: qui labor &
 animū & uires augebat. Ibi suus literis honos con-
 stabat, ibi fructum literarū sentiebant scholæ. Quid
 enim refert commemorare, quā multa, quā felici-
 tia monumenta ex illis usq; scholis nostra ætas ha-
 beat? Rhetoribus successerunt, qui iuuentutem dia-
 lecticis illis inconditis, ut modestè dicam, imbuunt:
 quam sanè probaturus eram, si aliquem ipsi usum
 eorum agnouissent. Nam & dialectica amo: & sic
 mihi de illis uidetur, neminè rectè erudiri posse, qui
 non & illa discat, sed nugæ horum temporum no-
 lo, quibus factū est, ut pro Apostolicis literis, sophi-
 sticas habeamus: pro Nazianzenis, Augustinis, Ly-
 ranos, Carrucanos, Sententiariorū sex milia. Quos
 ut non est meum, nec in ordinem cogere, nec exi-
 mere numero: ita hoc, quanquam & fortiter & au-
 dacter satis, ausim dicere, parū admodum in ijs es-
 se, quod cum spiritu illo Euāgelicò rectè cōueniat.
 Ex quo grege sunt, quibus nondum satis Erasmus
 probatur, qui primus, etiā doctorū iudicio, Theo-
 logiam ad fontes reuocauit. Capnionem factio ista
 non est passa, à flammis, ab incendio pulcherrimas
 bibliothecas asserentem. Martinum Lutherum fer-
 re non potest, quòd recta moneat. Aded ex uerè do-

etis nemo est, cui non fuerit haecenus ab audaci im-
 peritia periculum. Sed reflorescunt saure superum
 bone literæ, & erigunt sese passim. Quamquam ad-
 huc partes egregie suas tutantur, qui uulgo scho-
 lis *ἀντομάχια* & philosophica pendunt: quæ si qua
 fortuna possent castigari & purgari, magna fie-
 ret accessio (sic enim uidetur mihi) bonis studijs.
 Ac nisi me fallit opinio mea, ex dialectica pendunt
 omnia, quæ ut sunt initia studiorum, reliqua ex suo
 modo temperant. Vigeant literæ quondam, quum
 & illa esset salua, hoc est, cum paribus officijs diale-
 ctica & rhetorica iuuentutē erudirent. Iam explo-
 sa è scholis rhetorica, uide quàm sit exigua, quàm
 sit manca, quàm sit inutilis dialectica: ut uel hinc
 agnoscas, quanti referat, *οὐβία δὲ ἐργουμένη*.
 Est apud nos in Saxonibus uir quispiam iuxta bo-
 nus ac literatus, cui crebra est de rectis literis men-
 tio, qui per iocum rogatans quendam ex isto gene-
 re professorum, quàm sibi frugem uideretur ex A-
 nalyticis posterioribus Aristotelis fecisse? Tum il-
 le, architectona factum: qui nescio quas illic geome-
 tricas demonstrationes didicerat. Ridiculè quidem,
 sed uerè. Quid enim aliud peteret ex hoc tam ce-
 co & inadito specu, ut ne ad limina quidem tuto
 peruenire liceat? Id genus exempla si uoles, & à
 tuis pete. Perpauci enim sunt, qui hoc ipsum ge-
 nus studiorū intelligant, quo aluntur: sic enim abu-
 timur

rimur Musis. Quare uisum est mihi paucis, idq; o-
 biter tantum, notare, qui dialecticorum, qui rheto-
 ricorum usus sit: & illa quomodo è suis authori-
 bus peti commodè possint. Fortasse uidebor nu-
 gari aliquibus: sed ueniam mereor, qui hisce quali-
 buscunq; nugis in uiam reuocare studiosos conni-
 tor. Alioqui satius fuerit interim, si quid erat ocij,
 felicioribus nugis impendisse. Primum omnium, ut
 dialectica non ulla ratione alia discuntur, quam
 ut horum temporum moribus satisfiat: ita sunt qui
 rhetoricam arbitrantur modum epistolarum scri-
 bendarum, aut falsas principum laudes: ipsorum e-
 nim uerbis uior ubi, te quaeso, quid istis facias ho-
 minibus? Equidem hæc inuitus orator *ὁρῶσ' ἄρα*, et
 præter decorum attingo: sed admonitos oportet stu-
 diosos: & interim mei rationem non habebo, dum
 illi sapere incipient. Nam ut scias quæ sit ratio stu-
 diorum de quibus dico, commune argumentum est et
 rhetori & dialectico. hic intra fines propositi ne-
 gocij uelis paulum contractioribus nauigat, ille e-
 uagatur liberius: huius ad docendum, illius ad mo-
 nendum est accommodata oratio: quem in modum
 fertur Zeno, quicumq; is fuit, cum dialectica rheto-
 ricam contulisse. Proinde dialectica primum tra-
 denda sunt, in quibus iudicium artis, et τὸς μεθ' ὁδοῦ
 fines, inuentionis loci, argumentorum figure, col-
 locandi ratio facilius cernitur. Est enim dialectica,
 cuiusq;

cuiusque thematis propositi exacta et artificiosa
 peruestigatio. ut si de officio dicendum sit, exigit
 ars, ut primum finitione declares officium. deinde
 subijctas partes: quas si inter se cōpares, erūt que-
 dam officio affinita, quaedam contraria. Quo exem-
 plo, si quicquid omnino inciderit agēdum, tractes,
 dialectici munere fungēris. Fuit hæc quondā exer-
 cendæ iuuentæ consuetudo. unde sunt adhuc in no-
 stris scholis congressus illi, quos disputationes uo-
 cant. Tum si iecerit fundamenta *Maximè* *Erasmus*,
 omnino ad communes causas perducendum adole-
 scentem censeo. In his locos cōmunes uitiorum, uir-
 tutum, fortunæ, mortis, diuitiarum, literarū, et si-
 miles exerceat. Quo futurum est, ut animū ad sum-
 mas disciplinas instructum efferat: de aliorum scri-
 ptis non improbè iudicet, ipse commentari noua
 possit. Ad hoc plurimū cōducet, formas locorum
 cōmuniū diligenter notatas in manibus habere, ut
 si quam sententiā, si quod adagiū, si quod *Maximè*
Erasmus dignum quod in Tabulas referatur, exceperis,
 suo recōdas loco. Accedūt fabulæ, quæ ut plurimū
 possint, allegoriæ præstant: cuius generis Plato, et
 qui ad illum proximè accedunt, artifices sunt. An
 potuit explicari Homericū moly prudētius, quàm
 est à Maximo Tyrio expositum? Et uides quantus
 in Silenis Alcibiadæ sit Erasmus. Ut in alijs admi-
 rādus, sic ea declamatione, nescio quo modo seipso
 mihi

mihi maior uidetur, ac planè γυναικίους τῆς αἰδώς,
 & ut Sophocles ait, Δειδὸν μέγιστον referre. Inte-
 rim è manib. tuis ut excedat Erasmi de Copia, Chi-
 liades adagiorum, ne committe. Dicit non potest,
 quàm ijs operam sis locaturus utilem. In hoc studio
 rum ueluti campo qui iuuentam exercuerit, uiriū
 sanè multum ad sublimia feret. Organon dialectica
 ministrabit, ut si qua inciderint fortè, habeat ceu
 syluam orationis, & artificium, quo argumenta
 rectè dispēsēt. Augebit splēdore rhetorica, que om-
 nium sibi artium ornamenta asserit. Atq; ex his est
 demonstratio, quam in dialecticis docet Aristote-
 les: id est, euidens & ordinata rei cuiusq; exposi-
 tio: unde omnium argumentorū riuus ut è fonte du-
 cuntur, amplissima differendi materia. In hoc Ari-
 stotelis dialectica debebant legi, in hoc à Cicerone
 multa, multa à Fabio scripta sunt, que partim im-
 peritia nostrorum hominum iacent neglecta, par-
 tim in doctis commentarijs obscurata sic discuntur,
 ut prestiterit ea non attigisse. Sed hæc ego for-
 tasse longius. Quanquam ita sit conditio rei, ut nisi
 obtundas & frangas hoc hominum uulgus, nihil
 agas. Ego uerò de rhetoricis pauca, neque per o-
 cium, ob hoc potissimum scribo, ut doceam qui sit
 dialecticæ usus, nec probari mihi ulla ex parte no-
 stri seculi commētarios: tum si qui recta uia literas
 aggredi uolent, ad rhetorū præcepta statim se con-
 ferant,

ferant, nihil in ullo genere studiorum promoturi, nisi hæc meditata teneant. Tu quoq; è re tua feceris Bernardæ, si è nostro consilio studia comparaueris tua. Vale, Vuitembæ in Saxonibus, mense Ianuario, Anno 1519.

Amico cuidam.

Intellexi te uxorem duxisse: quòd si ita est, precor ut consilium tuum Christus fortunet: quandoquidem ipsius auctoritatè in eo uite genere ingrediendo, maximo cum periculo sequi uideris. Neque uerò duxi, te aduersus iniqua hominũ iudicia mea ratione cõfirmatum esse. Non enim dubito quin & prospexeris antea, quæ dimicationes, quæ tēpestates subeunde essent in hac causa: nisi contra omnes casus atq; impetus non solum ratione, sed etiam pietate muneris prospexeris. Quod cum ita sit, nolui de hac re scribere longius. Tantum illud duxi admonendum esse, quòd ad consolationẽ, meo quidem iudicio, non est inutile. Tuum exemplum ad alios bonos uiros in causa optima confirmandos plurimos ualebit. Atque inter cæteras causas quæ te bene sperare iubent, hæc quoq; cogites: quòd aliqua ex parte ad publicum Ecclesiæ exemplum pertinet. Quare & gratius Deo iudicandum est, & diuinitus singulari clementia defendetur. Bene uale.

Amico

Amico cuidam, P. M. S. D.

Reuerende uir. Non dubito te, ut ceteros bonos uiros, in hoc tam triste bellum intuentem, & presentes arumnas magnarum gentium, & magnam confusionem gubernationis futuram ad posteros, magno cum dolore recessisse. Verè nunc illud tempus est, de quo Esaias inquit: Angeli patris amare flebunt. Incidit etas nostra in mundi senectam, de qua prædictum est, maiores nunc confusiones piorum & Ecclesiæ futuras esse. Sed tamen hac consolatione nos sustentemus, quod Deus semper sibi aliquam colligit Ecclesiam, & seruabit (ut Esaiæ uerbis utar.) semē sanctum: quod in eo cœtu seruabit in quo erit doctrina Euangelij. Hac spe et ipsi doctrinam propagemus, & adiuuemus discentes, donec possumus: quod te isthic fideliter facere intelligo, cum & in templis & in scholis doctrinam gubernes. Cum autē intellexissem isthic quosdam iuuenes scholā, Dei beneficio, & grauissimo consilio Senatus, bene constitutā, turbare: dolui, et tibi & alijs ad mœsticiam communem etiam hanc molestiam accedere. Deq; ea re quid mihi uidetur, amanter ad te scribendum esse duxi. Etsi enim neminem decet in aliena Republica *πελοπαγαυο* *ναι*: nec ego mihi hoc sumo, ut neq; isthuc aliquid præcipiam, cum foedus commune esse debeat doctorum. Speravi te meas literas boni consulturum

u 4 esse.

esse. Audio quosdā de noua schola instituēda delib-
berare. Etsi cōsiliij causas penitus non noui: tamē ar-
bitror ad Ecclesie & ciuitatis concordia, & ad iu-
uentutis disciplinam retinendam melius esse, in ea-
dem schola, uelut in iisdem castris, omnes doctores
& auditores conuenire. Nam diuersa docētium ag-
mina haud dubie discordias accēsura essent. Qua-
re, ut ego existimo, habebunt consules rationē con-
cordie publicae: si eris hortator, ne praesens schola
diuellatur, praesertim cum in ea recte instituta sunt
studia, & disciplina honesta sit, & doctores sint
concordes. Vidi ordinem lectionum: noui eruditio-
nem & facundiam eorum, & iudico eorum indu-
striam iuuentuti prodesse posse. Sed haec turbulen-
ta etiam ut alia multa mala, ita etiam ingenia inque-
ta non pauca genuit. Facile igitur credo, bonis ui-
ris isthic docentibus non deesse obtrectiones. Ac
nominatim audio N. sedulitatem, qui erotemata e-
didit. Ipse autem usu comperi, prodesse discētibz
talia interrogationum exempla. Nec dubito perito-
rum iudicia hac de re cum meo iudicio congruere.
Ideo initio probaui editionem libellorum. Audio et
alias fabulas, quas cum res ipsa refutet, nō est opus
longa oratione apud uirum grauem. Et schola gu-
bernatores ipsi praedicant tuam erga se beneuolen-
tiam, sese tua autoritate defendi narrant. Quod
cum tuo iudicio fiat, nihil opus est mea cohorita-
tione.

tione: sed tamen ad te scripsi, ut nostra quoque probari ingenia, & eruditionem illorum qui nunc iuventutem erudiunt in urbe nostra, scires. Teque oro, ut & ipsos & scholæ authoritatem & concordiam tueri non desinas. Scimus genus humanum præcipue cõditum esse ad agnitionem Dei, non solum philosophicam: sed etiam ad illam ueram, cui præluet doctrina, in qua Deus prodiens ex arcana sede hominibus se patefecit. Ideo harum rerum cognitio præ omnibus rebus humani generis præcipuum est ornamentum. Quare iustissimum est, & fideliter defendi eos qui recte docent. Cæterum cum hoc tempore Academiæ in his regionibus dissipatæ sint, mihi placeret uestræ scholæ addi lectorem, qui Arithmeticen & elementa de circulis cœlestibus traderet, ijs qui iam Gramaticè didicissent. Et hunc lectorem uelim Rectori parère. Nam ataxia mali exempli est. Ut olim poetæ finxerunt, iusticiam pulsam è magnis urbibus, rure aliquandiu mansisse: ita nunc literæ pulsæ ex principum ditionibus, in quibus delentur bellis ornamenta multa, rursus in ciuitatibus honestis hospitem querunt. Ac omnes potentes, quantum possunt, decet omnibus uiribus literas ab interitu uindicare. Quia extinctis literis, etiam doctrinæ cœlestis amittitur: quæ ut seruetur, præcipua cura omnium hominum esse debet.

Postremò te oro, ut hanc epistolam summo cando-

ve animi scriptam boni consulas. Bene uale, Anno 1547, die 27 Aprilis, quo Nohe' egressus est ex arca, ante annos 3530. Vidit Ecclesiam mirādo modo seruatam esse: quam ut nunc quoq; seruet Deus in magnis periculis fluctuam, & nos ardentibus uotis oremus. Et sicut ille senex nauclerus sue familie optima fide tradidit: ita nos quoq; literas & Euangelium ad posteritatem transmittamus. Iterum uale,

Clarissimo uiro, &c. N. N. *συμφιλότητω*, amico & fratri suo charissimo,
S. D.

Gratum mihi fecit Syluester, quod cum Ioachimus Philyra discessisset, cum apud Ascanium quaesivit. Attulit autem & à Ioachimo & à N. literas, quarum utraq; nihil nisi querelas continent, ἡ τῆς ἡ ἀκαρῶν περιπέτῃς. Sed tamē lenit dolorem, illa inter amicos quasi laxatio animi. Rescribam Ioachimo, eumq; hortabor, ut animum à summo dolore abducatur. Primum, quia Deus non uult nos indolge re mœsticiæ, sed in expectatione cœlestis auxilij aliquantulum acquiescere: & discere, non omnia regi humanis consilijs. Deinde, si querimus τὰ λόγων, nobis plus periculi est. Nam et alter dux adducet peregrinas gentes: et noster, ut in pace, ita & nunc quoque, negligit μετρίότητά. Sed hæc coram. Bene uale. De mea uxore scribas, quando redi-

tira

P. Ober.
II. 146.

tura sit. Iterum uale. Salutem opto Casparo Crucigero, cui & Ioachimi literas ostendito.

Principi cuidam iuueni. *Gril. Landgravius.*

III, 54.

Illustrissime Princeps. Gratiam tibi habeo, quod ad me tam amanter scripsisti. Mihi enim nihil optatius est beneuolentia mei Principis, cui precipue et debeo & cupio omnia uite meae consilia et omnes actiones probari. Tibi quoque honestum est, et suspicere subditorum mores, & delectum habere, ut uites eos quorum consuetudo tibi dedecori esse possit, ut in ueteri uersu dictum est:

Principis est uirtus maxima, nosse suos.

Erunt autem literae apud me tuae, tanquam beneuolentiae erga me tuae pignus. Ac uicissim omnibus ingenij neruis, & omni animi cōtentione perficiā, Deo uolente, ut bonis moribus & uirtute fauorem tuum & aliorum honestorū hominum tuear. Horitarer autem te ad literarum studia, et ad uirtutem, si mea etas plus autoritatis haberet. Sed habes domesticos monitores tui officij. Primum autē ac precipue patrem tuum, qui propter ingenij praestantiam ac sapientiam, auctoritatem habet apud omnes reges; & patrem ac uirum grauitate ac moderatione animi praecipua praeditum, Philippum Reitel: & praefectores tuos, quos pater tibi propter prudentiam & fidem adiunxit. Hi sciunt, bonum

bonum principem & salutarem patriæ & Ecclesiæ, quæ est altera & uerior patria, imaginem Dei esse in terris. Econtrà uerò, malum principem, & perniciosum Ecclesiæ, & imaginem diaboli esse, grassantis in genus humanū horribili sauitia. Maxime igitur opto, ut ita aliquando gubernes patriam, ut omnes boni te uelut imaginem Dei ament. Id autem ut consequaris, necesse est ut eruditione te instruas, et ad uirtutem te exuscites ac assuefacias. Et quoniã ad hæc opus est auxilia Dei: precor Deū, ut te seruet & regat, ut sis tibi ac uniuersæ Reipublice salutaris. Bene uale, illustrissimè Princeps.

D. Friderico Myconio Philippus
Melancthon S. D.

III, 107.

Venerande domine Pastor. Scimus harum regionū urbes, hospitia esse Ecclesiæ Dei: ut erat uiduæ Sareptanæ domus, cum Eliam excepiisset. Ideo secundis & aduersis rebus urbium, in his regionibus adfici nos decet. Ac in primis animaduertimus, ciuitatem Gottham eximia pietate fouere Ecclesiã & literas, & dulcem ibi concordiam esse gubernatorum Ecclesiæ & Senatus: multumq; prodesse ceteris Thuringicis oppidis ad pietatem, & ad concordiam, exemplum Ecclesiæ Gotthanæ. Quare et singularis beneuolentia est nostra erga oppidum uestrum, & magno dolore nunc propter ciuiū detrimenta

trimenta adfocimur, quibus domicilia & multe res
 domesticae perierunt. Tuo etiam dolore mouemur,
 quem scimus assiduo conspectu miseriarum crucia-
 ri. Nec tamen dubitamus, quin ijs te cōsolationibus
 erigas, quae in Euāgelio nobis traditae sunt. Multa
 sunt etiam Ecclesiae peccata, propter quae castiga-
 tur: sed non accendit Deus totam iram suam aduer-
 sus nos. Ideo misericordiae suae in ira recordatur. Vī-
 dit Esaias inflammari multa oppida à Sannache-
 rib: uidit Ierentias ipsam urbem Hierosolyman &
 templum incendio deleri: & tamen sciebat non de-
 leri Ecclesiam. Hac consolatione nos quoque susten-
 temus. Et quidem hic annus exemplū memorabile
 ostendit uastationis regionū & Ecclesiarum, cuius
 coryphaeus est N. sed Deus eum repressit. Interim
 uerò ne securi laxemus nobis frenos, & uos & nos
 atque alij multi castigamur alijs mitioribus poenis.
 His commonefieri nos de nostris peccatis, poeniten-
 tia, frugalitate, inuocatione Dei sciamus. Denique
 consideremus, ut in Ecclesia, causam omnium cala-
 mitatum humani generis esse uoluntatem Dei: ha-
 rum rerum cogitatione & tibi & alijs dolorem le-
 nias. Ut igitur ostenderemus nostram beniuolen-
 tiam erga Ecclesiam uestram, misit Academia ue-
 stris pauperibus centum florenos. Id exiguum mu-
 nus ut boni consulatis, oramus. Scitis enim medio-
 cres difficultates esse, propter quas haec officia sunt
 angustiora

angustiora apud eos, qui liberalitatem exercere cis
piunt. Bene uale.

Clarissimo uiro, D. Paulo Ebero, fratri
suo charissimo, *ἡ δὲ συμφιλοσόφῳ,*
S. D.

I 137.

Philosophiam apum tibi mitto, cuius conside-
ratio & ipso melle dulcior, & illustre testimoniū
est, hunc mundum non exitisse casu, ex Democriti
atomis. Inuocemus igitur uerum illum architectum
pulcherrimorum naturæ operum, & Ecclesiæ con-
ditorem, patrem æternum Domini nostri Iesu Chri-
sti, ut & Ecclesiæ suæ alueolos & nostra examina
defendat & seruet. Meus magister, qui me de api-
bus docet, te orat, ut mecum in ipsam Academiam
apum uenias. Iosepho dialecticas pagellas mitto: &
puto paginam, quam habet in manibus, compleri
posse *ἢ ποτ' ἔτι*. Da operam, ut totū opus reliquū
condiatur illecebris: ut sicut apiculæ melissæ inui-
tantur, ita nos iuuentutem inuitemus suauibus ma-
terijs. Scriptū ad Bohemos absoluā intra biduū: de-
inde Synodi refutationem inchoabo. Deceui enim
testimonia in hac *ἰσχυρά* certaminum edere, de
rebus ueris & necessarijs, Deo iuuante, uel si iam
tyranni ferirent meam ceruicem. nec me deterret
amici nostri Ioachimi solitudo: cui quidē opto ut
sit beatus, & tranquillitate studiorum fruatur. Nos
si

fi iam taceremus, deseruisse & abiecisse causam ne
 cessariam iudicaremur. Sed in ipsis controuersijs
 sunt quedam, de quibus cuperem cum amicis collo-
 qui Mitto Synodi orationes: in quibus & illa est,
 quam Vitus coepit excudere, quæ ex hoc archety-
 po absolui poterit. Et addemus querelam πειρι γον
 τας διαφθεσις των νεων της Αιδοουσιας. Be-
 ne uale. Datæ Seruæstæ, Die 26 Martij, quo ante
 annos 1514. filius Dei in sepulchro fuit. 1547.

Historia apum.

Initio ueris circa æquinoctium eximuntur ex al-
 ueis mella superiore æstate facta. Nam in his regio-
 nibus, quicquid est mellis in æstate factum, totum
 relinquitur in alueis in hyeme. Alibi pars eximi-
 tur. Sed dicunt, apes spoliatas tristiores fieri. Ideo
 hic totum eis relinquitur, ut integro suo labore
 fruente, in hyeme minus sint sollicitæ. Exempto
 melle, quia domuncula in eximendo laceratur, pri-
 mus labor est cellulas reficere, ad quod ceras tunc
 faciunt. Domibus refectis, adferunt rorem: cui in-
 cubantes, nouam sobolem gignunt: quia multe pe-
 reunt uarijs malis. Curam igitur quotannis habent
 generis constituendi. Postea nouas cellulas consti-
 tuunt, & noua domicilia educunt, & colonias fa-
 ciunt. Quartò, in Maio florentibus pomis col-
 ligunt dulcẽ succum, hic primum incipit mellifica-
 tio.

tio. Recte igitur Aristoteles de Eliaco ortu intelligitur. Mellificatio durat, donec habent trifolium: id est, usque ad Augustum. Nihil hic eximitur tota estate uel hyeme, usq; ad uernum æquinoctium. In Autumno ipsæ apes mira arte obstruunt foramina alueorum. Præcipuè delectantur & alliciuntur odore melissæ. Si quis alueolos conspergat aqua destillata ex melissa, auidissimè aduolant. Ideo Virgilius dixit, Melissphylla. Fugantur ab absinthio. Habent hostes, uestras, culices, tineas, mures. Et mira fortitudine possunt mures interficere. Fuci non nocent eis, nisi uoracitate. Sed uestræ pungunt eas. Viuunt octênium, & non amplius. Nec manent incolumes, nec feliciter faciunt operas apud iniustos possessores.

Illustris. & reuerendissimo Principi ac domino, D. Georgio principi in Anhalt & Ascania, coadiutori Ecclesiasticæ gubernationis in Mersburg, domino suo clementissimo,

S. D.

III, 12.

Illustrissime & reuerendissime Princeps, hoc anno celebratur Pascha 3056, inde usq; ab exitu Israelitarum ex Aegypto: tot seculis seruauit Deus Ecclesiam suam, & Ecclesie uocem de filio Dei, & uero animo mirandis modis seruabit deinceps. Quare etiam si

etiam si quid patiendum sit, expectemus auxilium
 Dei. Literas has dedi Valentino gubernatori scho-
 le Zeruesiane, uiro docto et graui, qui se offert ad
 ministerium Euangelij in uestris diocesibus: usus
 cum erudiet, etiamsi hactenus raro concionatus est
 in templis: sed est etatis & eruditionis mediocris,
 & bonarum commendationum, gratia probè mu-
 nitus. Bene & feliciter uale. Data in ferijs Pascha-
 tis, 1547.

Clarissimo uiro, domino N.N. amī *P. Eben*
 co & fratri suo charissimo,
 S. D. *II, 127.*

ἰδίῃ οὕτως ἀπεγράψαι ἡμᾶς εἰωθόν, ὡς σὺ αὐτῷ
 ἀδὸς ναθεπέρι, λέξι ἐκτιδὸς ἀγαθῶν, inquit Nazian-
 zenus uerè et præclarè. Sed spes unde pendeat, mul-
 tum refert. Nobis quidem spes à solo Deo aeterno
 patre Domini nostri Iesu Christi pendent, non à
 præsidijs humanis. Et exaudiet gemitus nostros
 Deus, ac defendet Ecclesie suæ reliquias. Si pa-
 tet aditus ad uos, breui unà erimus. Nam senatus
 in urbe Parthenopea abhorret à nostro concilio,
 ὡς πρὸς ἀνομιῶν ἀποκόσμων. Atrociter enim huic
 mimantur οἱ τὴν πατριδίαν παρῶμενοι ἡσῶν
 λέγειν ποιεῖν. Scripsimus ad Rectorem Crucigerū,
 de stipendijs. Eam rem tibi quoq; commēdo, & tua
 & ceterorum amicorum causa curandam. Bene

x

et feliciter uale. Die Andreæ. Hodie adcrit Do-
ctor Chilianus, pulsus ex Salinis.

D. Andreæ Osiandro S. D.

198.

Ex literis Viti intelleximus, honestissimam ma-
tronam, coniugem tuam, exemptam esse rebus hu-
manis. Hic casus multis bonis et doctis magnum do-
lorem in urbe nostra atulit, qui tuo lætu adficiun-
tur. Sed ego hoc magis doleo, non solum quod fami-
liaritas et beneuolentia inter nos maior est, quodq;
est quedam studiorum et sententiarum societas:
sed etiam quia uidi coniugem tuam, cum memini que
illius uirtus fuerit in omni officio: uidi et paruos li-
beros. hæc mihi omnia in oculos incurrebant, Viti
literas legenti. Itaq; et tuo mœrore moueor, et il-
lud decus matronarum penè in ipso flore extinctum
esse ualde doleo. Etsi autem te ad grauitatem et mo-
derationem natura finxit, tibiq; nota sunt omnia
quæ ad consolantionem à doctis uiris colliguntur:
tamen ut in bonis naturis et opibus sunt expressissi-
me, arbitror illas in te magnopere dolorem auge-
re. Quare non dubito, quin tecum uehementer lu-
cteris. ipso enim dolori difficulter repugnas. Pre-
cor igitur Dominum nostrum Iesum Christum, qui
nostris ærumnis se adfici testatur, ut te adiuuet atq;
erigat. Nam Stoica illa præcepta, ut ne doleas, non
solum inania sunt, sed etiam auditu crudelia atque
iniusta: et ab ea philosophia, quam nos probamus,
reiecta

reiecta & damnata Christianis sententijs. Odit enim
 Deus *τὸς ἀγέφυγτος*. Quare quod luges, homi-
 nis est à natura bene instituti. Et pie itaq; modera-
 re luctum, et repugna dolori. Quod quidem facies,
 cum cogitabis Dei uoluntate uniuersum genus hu-
 manum ingentibus calamitatibus subiectum esse: et
 coniugem tuam non casu extinctam, sed Dei conse-
 lio ad immortalitatem euocatam esse, & à te sic a-
 liquantisper auulsam, ut paulo post Deus consuetu-
 dinem uestram uobis longè meliori conditione red-
 diturus sit, ubi unà fruētes aeterna luce, de Deo sua-
 uissime colloquemini, ac longè uincet presentē sua-
 uitatem & consuetudinem illa futura piorum con-
 iugum *ἰοῦμαδία*. Sed cum sciam te omnia que
 huc pertinent, sine monitore colligere, nolui esse
 prolixior. Hæc tamē breuiter scripsi, quòd arbitra-
 bar ad amici officiū pertinere, tali tempore osten-
 dere se amici casu affici. Ego uerò ex animo adfi-
 cior: teq; oro, ut has literas boni consulas. Adscri-
 bam etiam remedium *ἀρετῶν*, quod mihi in sum-
 mis animi perturbationibus in primis opem tulit:
 Onerandus est animus occupationibus, quibus ab-
 ducatur à cogitationibus de interitu cōiugis: & pu-
 to tibi nō deesse negocia. Sadoleti epistolam ad me
 scriptam, te uidisse arbitror: misi enim Vito exem-
 plum, De nostris studijs et de Republica scri-
 bemus aliàs. Bene uale.

x 2 Amico

f. Strobel
p. 46.

Amico cuidam S. D.

Et fratri meo talem generum gratulor, & uobis spero iucundum fore connubium cum illius filia: quæ mihi quidem uisa est mirifico pudore, & summa animi ac morum suauitate prædita esse: & expressisse patris humanitatem, quam ego non minus semper propter egregiam uirtutem, quam propter sanguinis & naturæ uinculū dilexi. Itaq; precor Deum, ut efficiat, quo connubium uestrum sit tranquillum, faustum ac scelix. Munus nuptiale mitto coniugi tuæ, in quo est imago duorum coniugum, qui summa inter se charitate uixerunt, Ferdinandi regis Hispaniæ, & Elisabethæ. Exiguum est munus, sed symbolo delectabar. Et hoc tempore absens, qualicunq; significatione declarare uolui animum bene precantem uobis, & expetentem amicitiam tuam. Affinitas enim nostros animos copulare debet. Ac professō sororum maritos loco fratris habeo. Conciliant autem eruditos etiam alia: studiorum societas, & uoluntas in Republica. Est uerò quædam inciderunt cōtrouersia doctorum, tamen spero bonis & prudētibus mea studia & meā uoluntatem probari. Idem opto equidem tibi uideri: sed tamen nihil præscribo. tantum oro, ut putes necessitudinem non obliuiscendam esse, etiamsi est quædam de illis controuersijs dissimilitudo. Gratissimum mihi facies, si de tua erga me uolūate aliquando

quando mihi scribas, aut aliquid per socerum signi-
ficaueris. Bene uale.

Clarifs. uiro, P. Ebero, συμφιλοσόφῳ, a-
mico suo & fratri charissimo,
S. D.

III, 121.

Etsi in tanta confusione orbis terrarum optan-
da mors uideretur: tamē cum in Ecclesia Dei uiua-
mus, nō decet nos fractos metu ἀπαλαεστρησθῆναι. Ut
igitur me iubes curare ualeitudinem, ita uicissim te
adhortor, ut quanta diligētia humana effici potest,
tueare ipse tuam ualeitudinem: teq; & Ecclesie com-
muni & domesticę serues. Mihi temperātia unius
diei profuit: ac Platonikum illud sequor, quod quia
tibi quoq; profuturum esse iudico, adscribam: *διὸ
πάντα τὰ τοιαῦτα
λαβόσθη αὐτῆ ἡ χολῆ, ἀλλὰ ὁ φάρμακον τὰς λαχόντων
ἀσθενούντων.

Mitto tibi Ioachimi epistolam, ex qua intelligo
incolumem peruenisse in urbem Ieram, quod gau-
deo. Illud uerō δυσχρόαινω, quod cum nec tantas
dolendi causas habeat, quantas nos habemus, nec si
mili in periculo sit, nimum indulget mœsticię ac i-
racundię. De tuis rebus publicis scribito, quoties
habebis tabellarios. Bene uale. 3 Martij, An-

no 1547.

x 3 Ado-

Adolescenti studiosissimo Ioanni
Reiffenstein S.

Martinus reddidit mihi suauissimas literas tuas, mi Ioannes, quæ mihi attulerunt maximam uoluptatem. Gaudebam enim primum patris tui causa, uiri optimi, qui nulla ex re fructum capit aut uoluptatem maiorem, quàm ex studijs tuis ac fratrum tuorum. Deinde delectabar & Reipublicæ causa. adducor enim in spem, ut literæ et honestæ artes integre ad posteros perueniant ac transferantur, cum te ac tui similes uideo tam studiose operam dare literis. Precor itaque Christum, ut faueat tuis studijs ac fratrum tuorum: idq; faciat, si tu quoq; cum toto populo rogabis, ut te adiuuet, & gubernet omnem uitæ tuæ cursum. Amare enim se testatur hanc tuam ætatem, cum dicit: Simite paruulos uenire ad meritum est enim regnum cœlorum. Hoc classico, hac uoce uocat tui similes ad honesta, & pollicetur precium ingens. Hanc uocem Dei nostri ac saluatoris, mi Ioannes, memineras tibi sequendam esse. Idem Christus custodiat & conseruet te semper, & gubernet tua studia ad utilitatem Reipublicæ, & ad suam laudem. Bene uale. Matrem tuam uerbis meis reuerenter saluta.

Optimo uirò Guilhelmo Reiffenstein,
amico suo summo, S. D.

Quod faustum & felix sit, proficiscitur isthuc
iuuenis,

iuuenis, cum quo egimus, ut suscipiat curam docē-
dorum liberorum tuorum. Tu de eo pro tuo iudi-
cio statues. nam mihi quidem probatur ingenium,
& spero non defuturam fuisse ei negocij fidem. Id
sum secutus tunc quoq; cum eum ad Alberti Comi-
tis filium mitterem. Multum enim refert, quo ge-
nere orationis initio pueriles aures personent.

Quod cogitas liberos tuos hoc tempore huc mitte-
re, malim te eos domi retinere, donec uirēs erūt fir-
miores: et præceptor quanquā est cupidus, tamē iu-
dicat te debere rationē habere etatis teneræ, quod
non semper aerem peregrinum, uel culinam alio
quā nostro more instructam, commodē tolerare
possunt. Ad hæc, prius te præceptoris ingeniū, ac
rationem docendi, domestica consuetudine uelim
explorare. Imitaberis meum consilium. Ego ex ani-
mo opto, ut Christus tuorum liberorū studium for-
tinet, eosq; conseruet. Bene uale. Vitebergæ, die
20 Iunij.

Amico cuidam. *P. Ober. Disp. p. 293.*

S. D. Et uos liberatos esse miserij obsidionis
& oppidū utrunq; seruari gaudeo: ac utrunq; aspi-
cuis & ueris gemitibus ac uotis à Deo petiui. Nec
in hoc exilio meo magis de meis miserij, quā de
Pastore, Crucigero, & de te, cæterisq; inuocantibus
Deum in illa dulcissima patria nostra, in qua ma-

x 4 nere

nere summo cum periculo uolulistis, cogitau. Nec
 procul discedere potui. Familiã igitur duxi in oppi-
 dum Northausen. Ego in iugis Hercinijs non inter-
 feras, sed inter homines honestissimos, socios no-
 stri luctus, uersor. Ibi exitum obsidionis expectare
 uolui. Nam coniectura quadam ducebar de tempo-
 re, ut coram narrabo. Cursorẽ meum ad uos misi,
 ut de statu oppidi, deq; uestris consilijs mihi scriba-
 tis. Etsi enim erit longius exilium suscipiendum: ta-
 men colloqui uobiscũ decreui. Optarem nos in ea-
 dem Academia uiuere posse, ubicunq; Deus aliquã
 sedem nobis attribuet. Si isthic manent Pastor &
 Crucigerus, de reditu cogitabo. Sed prius audiam
 quid tu statueris, & quid mihi faciendum iudices.
 Omnino mihi morte acerbior est hæc distractio no-
 stri cœtus. Et tamen ferẽdum est, quod mutari non
 potest. Bene uale, 26 Februarij, Anno 1547.

D. Friderico Bernberck, senatori ur-
 bis Cithni, S. D.

[Honestissime domine Friderice. Cum Paulus no-
 ster & tui & patriæ amore ad uos profecturus es-
 set, & ipse comes amicissimi hominis nunc esse nõ
 possem: uota tamẽ mea, cum mea etiam epistola co-
 mitari uolui. Ac primũ oro filium Dei, ut sicut
 iter facientem Iacob cum familia custodiuit: i-
 ta hunc, & honestissimam coniugem, & dulcissi-
 mos

mos liberos seruet incolumes. Vobis etiam opto, ut incolumes & Leti conspectu mutuo ac dulcissimo- rum sermonum communicatione fruamini: & ut colloquium uestrum sit uelut nepenthes, quod leniat mœsticiam, quam propter Rempub. ut omnes boni uiri toto orbe terrarum, ita & uos circumfertis. Mihi hic in oppido mœstissimo nulla res humana alia, nisi Pauli consuetudo, dolorē mitigauit. Nunc solitudinē ualde metuo: sed si diutius eum retinebitis, me quoq; isthinc attrahetis unā. Est simul & honestissima & dulcissima ratio, uiuere in consuetudine doctorum, ac eruditis colloquijs pectus ad cogitationem de Deo & alijs rebus bonis accendere. Hæc ratio uiuendi præcipuè appetenda esset, etiamsi quid aliud in uita delectare nō posset. Nunc in hac confusione imperiorum, quid delectare hominem sanum potest? Confugiamus igitur ad hanc uiuendi rationem, & nobis quantum Deus concedit, mutuis officijs dolores leniamus: uota etiam cōiungamus, ut Deus Ecclesiæ semē sanctū, studia doctrinæ, & hospitia aliqua seruet. Hæc uota non erunt irrita, sed magis medebuntur publicis calamitatibus, quā regum conuentus. Sed sum breuior, quia talium sermonum scio congressus uestros ple- rosq; fore. Vale, Die 6 Septembris, Anno 1547.

Amico cuidam.

In hac confusione Reipublicæ, etsi multa sunt
x 5 quæ

quæ nobis intuentibus hominum uitam, magnum
 dolorem adferunt: tamen cum uiderim, aliquas in-
 terca Ecclesiæ reliquias esse, quæ cum diuinitus ser-
 uentur, ostendunt etiam nos non abiectos à Deo esse:
 & passim alios uiros doctos & honestos, qui fi-
 deliter propagare literas et optimas artes student:
 non nihil acquiesco, quasi portum aliquem prospici-
 ens. Quæ cogitatione cum tuum ingenium, eru-
 ditionem, mores, fidem in docendo, grauitatem in
 omni officio contemplor, magnam uoluptatem ca-
 pio, harmoniam illarum pulcherrimarum uirtutum
 considerans. Nam cum eruditione excellas, non mi-
 nus literis ornamento sunt ceteræ tuæ uirtutes,
 quam tibi literæ ipse. Sæpe etiam mihi gratulor
 cum tanto uiro amicitiam esse, ex quo hoc tempo-
 re magnum fructum percipere posses, nisi te lu-
 ctus propter fratris (uiri præstantis sapientia &
 uirtute) interitum domi retineret. Desponsauit si-
 diam meam iuueni docto & modesto: cumq; ad sa-
 crum nuptiale amicos uocauerim, te quoq; maxi-
 me adesse optarim: id enim mihi & literis hono-
 rificum esse ducerem, gauderemq; te in ipso cœtu
 cum cæteris tua uota cõiungere: qui quo magis ex-
 pendo uitæ pericula, eo ardentius peterẽ guberna-
 ri meos diuinitus. Cum autem de te uocando delibe-
 rarem, simulq; de tua erga fratrem pietate multa di-
 cerentur: non ausus sum tali tuo tempore petire, ut

ad nos accederes, præsertim cum mihi historia de
 tuo patre, uiro grauiſſimo, cõmemoraretur: quem
 aiunt, cum ad nuptias à quodam amico uocaretur,
 ſemestri exacto, post mortẽ tuæ matris (quam cum
 alijs omnibus uirtutib. excelluisse, tum uerò literas
 & philosophiam coluisse scimus) ualde commo-
 tum dixisse, mirari se amici duritiem, qui lugentis
 talem coniugem, rationem putaret nõ habendam,
 perinde ac si cui pera de cingulo decidisset. Cum i-
 gitur tibi non minorem pietatem tribuamus quam
 patri, & horum temporũ mœsticia cõmunis tuum
 dolorem augeat, pudore impedior, quo minus te
 accersam. Facies tamen, quòd tibi uiro sapienti ui-
 debitur. Hanc autem epistolam ad te misi, nõ solũ
 ut beneuolentiã erga te meam, quæ erit perpetua,
 testarer: sed etiam ut cognosceres, nos luctus tui ra-
 tionem habuisse: & tamen peterem, ut animo no-
 biscum adsis, & uota pro nobis ad Deum facias, ut
 & Ecclesiam & eius domicilia & studia seruet
 ac regat, & tuis meisq; liberis det uita curriculum
 salutare, ut sint *omnium in dñis*: quod profectò tuis li-
 beris toto pectore opto. Ac ut bene sperẽ, moueor
 illa grauiſſima sententia, quæ etiam si in Poemate
 prophano scripta est, tamen in diuinis Oraculis se-
 pe repetitur, *si uel sis uel non sis*, &c. locum

Theocriti nostri. Bene & feliciter

uale, & rescribe. 1550.

Martine

Martino Ruellio S. D.

Gaudeo tibi meas literas gratas & iucundas esse. Nulli enim magis talibus adhortationibus delectantur, quam hi qui sua sponte ad uirtutem colendam incitati sunt. Ideo spero te quoque natura ad uirtutem colendam duci. Dabis igitur operam, ut quò te uocat natura tua, & patris uiri optimi auctoritas, et praeceptorum monita, magno studio optimas artes & uirtutis doctrinam discas. Tuae literae fuerunt mihi gratissimae: tibique persuadeas uolo, gratum te mihi esse facturum, si ad me sepius scripseris: & ut spero, remunerabor te, ut ait Hesiodus, eadem mensura, atque etiam uberiore. Bene uale. Mense Iulio, Anno 1533.

M. Ioanni Marcello Regiomontano, S. D.

Si uita humana tantum humanis consilijs regeretur, perissem funditus & Ecclesiam & politias existimarem in hac parricidali gigantomachia. Sed non dubito Deum seruaturum esse reliquias suae Ecclesiae. Hac nos consolatione sustentemus; quam cum uigilans assidue cogitem, fortassis & dormienti somnia eam cogitationem offerunt. Mito tibi uersus de somnio. Non est fictum argumentum: sed ego poeta sum penè ut tu, qui non tam illustrem picturam uersibus pingere possum, ut illa erat. Erat enim
mens

mens plena smaragdino nitore, & crux rutilans auro. Leges amicis doctori Iona & D. Chiliano, s̄ adhuc adsunt: & dices eis, me literas ipsorum, his quibus inscriptæ fuerunt, per homines, quorum fides mihi probata fuit, misisse. In Epiphanijs, Anno 1547.

Optimo uiro D. Guilhelmo Reif-
fenstein S. D.

Academia nostra dedit pecuniam huic D. N. Li centiatio Iuris: & addidit mandata, ut soluat uobis totam summam, quam pro poculis dedistis. Nesciebamus enim, quali empta erant. Rogamus autem, ne uobis molestum sit, quod pro auro mittimus Iodachimicos. Intelleximus enim, uos Francofordiæ de auro soluisse. Sed auri tantum nō habebat hoc tempore nostrum ærariū. Verū sic petimus uos Iodachimicos accipere, ut sine uestro damno fiat. Ego me ipsum sperabam uenturū esse Lipsiam: sed sum hic obligatus, propter editionem Apologiæ. Rogo igitur ut paucissimis uerbis rescribatur, et precium poculorum significetis, & si quid præterea ad rem pertineat. Bene uale.

Erasmo Ebnero S. D.

Dedi has ad te literas nullam aliam ob causam, nisi ut te ad scribendum prouocarem. hoc igitur genere

Ex cod. Hamb. N. 10. 1. 1. 1.

J. Ricarto.

nere officij ostendas, quanti me facias. Neq; uerò at-
 bitror magnopere opus esse, postquam a me disce-
 dis, de mea erga te beneuolentia disputare, teq;
 hortari ad nostram amicitiam colendam. Nam &
 sensum meum, si quis est alius, calles: & illæ literæ,
 ad quas nos tibi iter ostendimus, officij te tui sem-
 per admonebunt, si earum studium non abieceris.
 Ego autem & prudentiæ laudem tibi tribuo, ut di-
 gnitatem honestarū artium intelligere te statuas:
 & constantia præditum tanta existimo, ut confi-
 dam te hæc studia nunquam depositurum esse. Illud
 unum nunc peto, ut dum hærebis domi, in Græcis
 literis te exerceas: quam ad rem tibi multum pro-
 dedit Ioachimi familiaritas: & uertèdis Græcis fiet
 etiã oratio Latina suauior. Discedes dedi tibi man-
 datum de Linijs lectione, quod uelim tibi curæ esse.
 Bene uale, & rescribe. Coburgi.

Christophoro Haco S. D.

Non facile dixerim, quantū me studiū, mi Haco,
 teneat eorum, qui cum literis pietatem coniunxe-
 runt. Quid enim, per Deum immortalem, in rebus
 humanis est quod rectius mireris, quàm hæc quæ di-
 co? *ἡθρολογία* sunt reliqua omnia quæ boni appel-
 tionem merentur: sola literæ, sola pietas, extra com-
 munium rerum aleam sunt. Quo tu mihi charior
 semper fuisti, qui cōtigis ingeniu ijs literis aptum,

quas unice semper amavi: poetices uidelicet, quam
 utinam iuuentus Germanica pergeret excolere. De-
 inde quanta morum sanctissimorum gratia, quan-
 ta suauitate optimis te quibusq; approbas? Ergo mi
 Christophore, quod facis, facito: nec dubita quin
 cœlestibus curæ sis. Audio te *ya uoio ou*. Quid hic a-
 liud optem, quam ut fauceat incepto Christus? Du-
 rum uita genus, si sacris literis parum confirmatus
 sit animus. Quanquã ex literis quas ad N. scripse-
 ras, facile mihi fuerit diuinare, non sine numine dõ
 uium rem à te susceptam. Si qua in re nos unquam tibi
 usui esse poterimus, præstabitimus quod amicos
 decet. Bene uale.

D. Guilhelmo Reiffenstein S. D.

Rogauit me frater uxoris meæ, ut se tibi com-
 mendarem. Cupit enim uti tua opera, tuoq; officio
 isthic, in emendo parno. Ego inuitus onero te: hoc
 tantum te rogo, ut quantum absq; tuo commodo face-
 re poteris, illum iuues. Hanc totã rem exponet frã-
 ter meus Ioannes, copiosius. Nos adhuc tenet hæ-
 remus: & impediunt tempestates, quò minus in Sa-
 xoniam redeamus: quæ ubi primum erunt mitiores,
 accingam me ad iter. Vale feliciter.

Adolescenti studiosissimo Ioanni
 Reiffenstein S. D.

Dei beneficio heri in Salinas salui peruenimus,
 sed

sed serò admodum: non enim sine negocijs, ex lulentis uijs eluctati sumus. Bonam itineris partè con fecimus pedites, cum quidem & perplueremur, & pedes uix in lubrico consistere possent. Doctor Ioannes mirificè stomachatus est, priusquam huc uenimus: ac de fide tum mea, tum patris, hìc questus est. Vir optimus, nihil ducit fide antiquius. Sed facile ei satisfacimus. Hec patri meis uerbis, imò tuis (quid enim dulcius oratione tua?) exponito. Milichius te salutat: & iubet ingenti animo in hoc studiorū curriculo, in quod diuinitus ingressus es, pergere: atq; existimare, te ea in re necessariū Reipub. officium præstare, quæ quidè à bonis ingenijs hoc postulat, ut Philosophiæ professionem defendendam sibi esse sentiant. Bene uale. Islebia. Saluta fratres, & præceptorem: & rescribe.

Filijs Guilhelmi Reiffenstein

S. D.

Quod faustum foelixq; sit uobis omnibus, Marcellus ad uos proficiscitur, cui existimo patrem studia uestra commendaturum esse. Quare dedi ei literas ad uos: & libenter plura scripsissem, si per occasionem licuisset. Hortor igitur, ut hominem doctum atq; probum reuerenter excipiat: & cum præfectus fuerit studijs uestris, ametis & colatis. Decet enim unà cum bonis literis, omnium pulcher
rimarum

rimarum uirtutum officia discere. Nam hæc scholæ nostræ non solum doctrinæ & literarum, sed multo magis uirtutis et humanitatis officia esse debent. Est autem alumna aliarum uirtutum, pietas erga præceptores. De hac re plura scriberem, nisi scirem uos hæc præcepta & legere quotidie, & à uiro optimo patre uestro audire. Bene & feliciter ualete.

D. Iusto Ionæ, S. D.

Reuerende domine Doctor. Honestissima matrona coniunx tua, & de te & dulcissimis filiis ualde sollicita fuit, cum flumen largius intumuisse audiuissemus. Nam de amne Sala ante literas uestras nihil audiuius. Gratâ igitur rem & honestissimæ coniugi tuæ & nobis fecisti, quod literas de commoratione uestra in Salinis misisti. Nunc Deum æternum patrem Domini Iesu oramus, ut uos omnes incolumes reducat, feliciter constituta inter comites Mansfeldiæ cõcordia. Hic Dei beneficio tranquillitas est, & ut sit diuturna Deus faciat. Adhuc etiam de cõuentu ad Danubium silentium est. Mortem ducis Luneburgensis, boni principis, qui Deum uero pectore coluit, ualde lugemus. Deus seruet & regat ceteros principes, amantes Ecclesias Dei. Bene & feliciter uale. Vltimo die Ianuarij.

Nepotibus Spalatini S. D.

Bene fecistis, quod auunculum uestrum de mutatione

sione gentilicij nominis cōsulūistis. Nam cū sum-
 mā sit illius uiri & doctrina, & erga uos beneuo-
 lentia, decet uos eius auctoritatem facere plurimi.
 Cū autem eadem de re mecum contulerit, duxi uo-
 bis breuiter meam sententiam perscribendam esse.
 Vetus est opinio, & quidem magnorum uirorum,
 nomina fatalia esse: id est, notas quasdam uel inge-
 niorum uel fortunæ esse, quæ à Deo expetēda sunt.
 Sed est quædā pietas, retinere gentilia nomina, pra-
 fertim si nihil habeant incommodi. Mihi uerò, con-
 tigiſſe uobis honestissimum cognomen Chilianū ui-
 detur. Sonus enim est satis cōcinnus: & uidetur ex
 Græco χιλία factum χιλιαρός, ac propemodū cer-
 ti ordinis militem significat. Est autem hæc uita ra-
 tio quæ in studijs uersatur, planè militia quædam,
 plena laboris & periculi. Quoties igitur paternū
 ad laborem studiorum excitari. Hæc scripsi uobis
 de sententia auunculi, uiri optimi, ut primam ap-
 pellationem uobis commendarem. Turpe est fasti-
 dīre nomina maiorū, qui cum laude finxerunt titu-
 los & nomina. Ideo ueterem appellationem iudico
 uobis retinendam esse. Valet.

Optimo uiro Guilhelmo Reiffen-
 stein S. D.

Fortè his diebus uenit N. de quo uobis scripsi.
 Exposui

Exposui igitur homini, quid ad uos scripsissem: an
 possit adduci ad suscipiendam provinciam docen-
 di ciuium uestrorum liberos. Satis leniter mihi re-
 spondit: Cupere se de tota re certiore fieri. Dedit
 igitur ei hanc epistolam, ut te admonerem, ut si ita
 uideretur uobis, in tempore cum eo paucis pacifice
 remini. Neminem in utraq; schola, meo iudicio, ma-
 gis idoneum inuenietis. Quamquam illius ea est do-
 ctрина & probitas, ut tranquilliori conditione di-
 gnus sit, quam est scholastica seruitus. Difficile &
 periculi plenum negocium est, regere ingenia au-
 lica. Quæso ut cures rem diu non extrahi, aut dif-
 ferri. Ego miserè ualeo: clam cura conficior. Dia-
 lectica tuorum puerorū hic pulchrè emēdatur, &
 recudetur. Vale foeliciter. Postridie Calendas Iunij.

Amico cuidam S. D. *R. E. C. I. II, 162.*

Esi inuitus te ab Academia, & à dulcissima con-
 suetudine tuorum abduco: tamē optarim te nobis-
 cum profectū esse. Cum enim multa scribenda sunt,
 non solū manu tua, sed etiam consilio nos iuu-
 re potuisses. Heri, Dei beneficio, grauitè & piè di-
 ctæ sunt sententiæ à delectis, inter quos multi sunt in-
 tegerrimi uiri, &c. Et decretū est, ut doctrinæ pu-
 ritas in Ecclesijs retineatur: nec recipiantur corrup-
 tæ, quas continet Interim. Spero igitur exitum
 conuentus Mosorum, et in his regionibus Ecclesia

y a rum

rum paci profuturum, & exemplum uicinos confirmaturum esse. Hæc legas ac dicas Pastori, et ceteris amicis, quorum omnium uotis ac precibus commendari nos et Ecclesiam Deo uolumus. Nunc breuius scribo, quia alia quædam componenda erant. Vult N. & causas nostri consilij sibi mitti. Errant omnino, qui fucosis conciliationibus tolli dissidia in Ecclesia posse existimant. Quia manet bellum ἀπορροῦ inter diabolam & filium Dei, ut scriptū est: Inimicitias ponam inter serpentē & semē mulieris. Oro igitur filium Dei, ut nostras mentes regat & adiuuet. Postquam Augustæ rescuerunt τὸ ἡεφάλαρον τῆς ἀνωσεύς à me reprehensum esse, miserunt ἰκανόθωσιρ, quæ fuit ineptior libro. Hospiti nostro et Fabricio grata fuit tua saluatio, ἡαι ἀπώστραι σε πᾶντες οἱ πᾶρ ἡυῖρ δὲ οὐβᾶς αὐδῆς. Nostris familijs salutem opto. Bene uale. Die 4. Iulij.

Nobili adolescenti, & cū in dolo honorificentissima prædito, tum in optimis studijs uersanti, I. R.

S. D.

Quod meis literis tam amanter respondisti, iucundissimum mihi est. Delector enim amore tuo, et quia indolem & ingenium tuum ad uirtutem natura excitatum probō, & quia te propter singularē benemo-

beneuolentiam uiri optimi patris tui erga me com-
 plecti debeo. Itaq; ualde opto, ut huius meae uolun-
 tatis significationem aliquam ostēdere tibi possim.
 Si nos etiam fortuna coniunxerit, efficiam summo
 studio, ut intelligas & te mihi charissimum esse, &
 me pro uirili conaturum animi gratitudinem patri
 tuo de me praeclare merito declarare. Christus te
 seruet, & studia tua gubernet, ad tuam & Reipu-
 blicae salutem. Meis uerbis honestissimam matro-
 nam matrem tuam reuenter salutato. Vale.

D. Chiliano Goltstein S. D.

Gratulor tibi filium natum: & Christū precor,
 ut seruet te & uniuersam familiā incolumem. Mul-
 te fuerunt causae, cur sub discessu scholae domi esse
 cupiebam: sed in his non postrema cura erat de te,
 & Longicampiano. Nuper etiam scripsi de illo 10-
 anni Pomerano. Spero tamen fore ut breui isthuc
 proficiscatur. Seydlero existimo nos rectē prospere-
 sturos esse. Apelles huc misit quendam suum etiam
 amicum: is cras hinc ad equitem quendam ibit, ut
 petat in nono in illius Ecclesia: cui cum prospe-
 ctum erit, habeo quod Seydlerum mittam. Sin ille e-
 ques recusauerit Apelli amicū accipere, modō res
 fit integra, & Seydlerum mittam. Si totam Thurin-
 giā perlustrauerimus, iuuari plures poterūt: quam
 iam possunt, inspectis tantum tribus praefecturis.

γ 3 Vbiq;

Vbiq; multum est indoctissimorum pastorum. Sed illi cijci non possunt: ita fit ut iaceant & negligantur etiam eruditi, dum uirtutis premia possident illa hominum monstra. Longicampicano dices meis uerbis multam salutem. Bene uale.

Reuerendo uiro, Georgio, pastori Ecclesie Dei in urbe Arctoa, fratri suo charissimo S. D.

Reuerende uir, & charissime frater. Doleo tantam rabiem esse calumniandi, ut etiam uirus euomant sycophantæ contra Grammaticam. Dum nos uocabulorum etymologias querimus, ut me quidam grammaticum decet, & consideratio antiqui uestitus nos de ueterum modestia admonet (ut Aeschines laudat grauitatē Solonis, quem ait nec manum in dicendo protulisse extra pallium:) interea quidam ἐν τῷ πᾶσι δόξαι dixerūt, me uelle renouare adorationē lacerarum caligarū Iosephi. Sed etiam si derideor, tamen tibi grammaticas interpretationes de calceis et sandalijs mitto, &c. Commendo autem tibi hunc auditorem nostrum Bartholomeū Georgium, natum in Salinis, orphanū: qui rem iustam petet ab illustrissimo & reuerēdissimo principe Sigismundo, ut mandet à ciue quodam in Salinis debitam pecuniā heredib. dari. Mandata Principis illustrissimi petit, quæ ut impetret, quæso ut

eam

eum adiuues. Orphanos honestos, & honestorum
filios, adiuuare, pietas est Deo grata. Bene uale.
Die Matthæi, 1556.

Calcei, à calce, est generale nomē. Et ueteres cal
cei usitate sic dicti, sunt integri, sicut mei calcei, &
sicut sacerdotū calcei olim fuerunt. Et tales fuisse
Romæ senatorū calceos, ostendunt ueteres statuæ.

Sandalia sunt non integri calcei, sed sub pede ue
lut tabellæ, & supra pedem subtilia ligacula: à σα
νδάλια, id est tabella, & λίσσω, id est ligo. Quia tabellæ
inferiores, propter calorem in solo, fuerunt den
siores.

Caligæ sunt tegumenta paulum supra genu in
cipientia, & desinentia ad talos, stump, strump ho
sen: militibus usitate, & alijs. Sed militum caligæ
fuerunt ornate propter breuia saga, id est tunicas
militares. Nam uetustas non est usa integris cali
gis, ut nostræ sunt, tegentes continuo nates, femo
ra & tibias. Quia uetustas sub exteriori ueste sem
per fuit intus tecta breui tunica, quæ nominatur
χιτών. Corpori proxima fuit interula, hembd.

Ocrea est tantum equitum, beimharnis, stiffel,
ocrea corricea. Latini dicunt nomen ocrea à cru
re factum esse, quasi ob crura. Hæc etymologia re
ctior est, quam alia, quam formant à λωγώσασθαι, id
est, armare. Vnde dicitur usitatum nomē κήρiffer,
quasi λογωδέης, quo sepe utitur Homerus.

Christophoro Ruellio S. D.

Cum tibi, mi Christophore, qui in optimis literis bona cum spe uersari uideris, quantum ex tua epistola humanissime scripta iudicare potui: tum uero maxime patris tui, uiri optimi causa gratulor, qui cum nihil magis expetat in hac uita, quam cum liberi uirtute & doctrina instructi succedant in paterni nominis decus, dignus est qui habeat liberos optimos. Itaq; maximæ uoluptatati mihi fuit epistola tua. Nam & tuum propter singulare in omni officij genere constantiam ac fidem, consilium ualde amo: & te in ea amicitia, quæ mihi cum patre est, cõplecti iure me debere statuo. Precor itaq; ut Christus faueat tuis studijs, et fratris tui, eaq; ad salutem & dignitatẽ uestram ac Reipublicæ gubernet. Sic enim existimabitis, hæc uestra studia non solum ad uos, sed etiam ad Rempublicam totam pertinere: cuius status haud dubiè imitatur, nõ tam, ut Plato dicit, muscos modos, quam literarum studia, & doctrinã eorum qui res gubernent. De preceptore surrogando, dum idoneum quero, diutius extrahi rem uideo. Sed efficiam ut hac septimana aut Emericus, aut alius quispiam qui mihi probeatur, ad uos proficiscatur: aut ut habeatis literas, in quibus intelligatis neminem hic reperiri, qui modo & idoneus sit, & hoc tempore scholam deserere uelit. Magna enim, mi Christophore, rectè discentium

scientium paucitas est. Quò magis te adhortor, ut in eam rationem studiorũ, in quam authoritas patris induxit, diligenter incumbas: ut optimas res, & in uita maximè necessarias, diuinitus humano generi donatas, Reipublicæ conseruare pro tuo uirili studeas.

Munus tuæ matris, foeminae honestissimæ, gratissimum mihi est; & erit pignus amicitia, tibi nunc propriae mecum constitutæ, quam opto esse felicem.

Ne hic publica & priuata negocia sic alligauerunt, ut nusquam pedem proferre licuerit. Bene uale. Saluta meis uerbis reuerenter patrem tuum, uirum optimum: ac matrem, honestissimam foeminã: & tuos præceptores, D. Agricolam et Iustum. Anno 1527.

Christophoro Ruellio S. D.

Ego boni uiri conspectum, faustissimum omẽ esse interpretor. Itaque ualde gauisus sum, cum fortè in aulam, quò nos quoque uocati eramus, uenisset pater, uir optimus, & hoc ipso tempore legatus de pace & tranquillitate totius Germaniæ. Libenter igitur dedi ei petenti ad te literas, ut tecum cõmunicarem hanc uoluptatẽ, quam ex inopinato hoc congressu tui patris cepi. Sperabam enim me tibi facturum rem gratissimam. Nec uerò habebam hoc

y 5

tempore

Tempore argumentum aliud. Nam adhortari te ad studia, quod sæpe alias feci, nō ualde opus est: cum enim uideam ultrò te incitatum amore optimarum artium, gratulari tibi magis debeo, ac bene precari. Bene uale. Anno 1533.

Eidem.

Reddidit mihi literas tuas, charissime Christophore, cōmunis noster adfinis Ambrosius Reuter: & gaudeo fuisse nostras literas tam gratas & acceptas tibi. Deinde intelligo, etiam meam admonitionem utilem & salutarem uideri: id quod maxime ego & cupiui cum scriberem, ac etiam nunc cupio: ac oro Dominum, ut cursum tui studij feliciter dirigat. Plura nunc non licuit: nam festinabat nuncius abiens: & ipse scriptitando sedebam occupatus. Boni consulas oro, aliàs plura. Parenti tuo optimo uiro dices, me daturum operam, ut animo suo satisfiat, idq; breui. Nam hodie uno libro absoluto, liberior ero. Saluta simul quoque matrem tuam honestissimam, unà cum fratre, & omnibus tuis socialibus. Bene uale.

Eidem.

Mihi uerò his turbulentis temporibus non nihil afferunt solatij studia bonorum iuuenum, quorum uirtute atq; industria (ut spero) literæ, quo conti-

nent honestas artes et Reipub. necessarias cōserua-
 buntur, & ad posteritatē propagari poterūt. Ita-
 que libenter uidi profectus tui specimen, mi Chri-
 stophore: ac precor Christū, ut studijs tuis faueat,
 eaq; gubernet. Tuum etiam erit, hunc cursum ur-
 gere: quod ut facias, hortari tum patris autoritas,
 tum ipsa Respublica debet, ad quam certē studia ue-
 stra pertinet. Deniq; inuitabit te etiam ipsa doctri-
 nę suauitas: quam nulla ex re maiorem quā ex i-
 psa doctrina, animus percipere potest. Quod ad
 me attinet, gratū mihi feceris, si hoc officij genere
 amicitiam inter nos constitutam alere atq; confir-
 mare studebis. Quare dabis operam, ut sępe ad me
 scribas. Isocrates inquit honestum esse, paternas a-
 micitias ueluti patrimonij partem conseruare. Scis
 autem, quę mihi cum patre tuo, uiro optimo, ami-
 citia sit multis iam annis, quem profectō propter
 fidem & ingenium, magis quā propter fortunę
 ornamenta, amo & obseruo. Bene uale.

Eidem.

Valde probo studium & conatum tuum in fa-
 ciendis uersibus. Nam hęc exercitatio colorabit
 etiam solutam orationē tuam, idq; breui senties i-
 pse. Deinde ut alię Musicę partes suauissimę sunt,
 ita plurimum habet hęc harmonia uersuum uolu-
 ptatis: & est signum minimē fallax, probę & in-
 genuę

genus naturæ. Nam peruersæ abhorrent, ut ab alijs Musicæ partibus, ita à uersibus faciendis. Coles igitur hoc studium faciendi uersus, sed ita, ut sepe scribas solutam orationē, in qua spero te magnā laudem consecuturum esse. Natura enim placet mihi. Quod si ars et ratio per ætatem accesserit, et Reipub. et tibi et tuis ornamento eris. Idq; ut fiat, oro Christum Ego quod possum, tibi præstabo: et de hac ratione dicendi, quam maxime probant eruditi, deq; imitatione, quam tibi necessariam esse iudico, scribam ad te quamprimum aliquid ocij natus ero. Bene uale, et saluta optimos tuos parētes.

Chiliano Goltstein S. D.

Gaudeo liberasse fidem suam duos patronos, tibiq; tandem adolecentes in disciplinā traditos: et opto, quoniam prouinciam et durissimam et plenam periculi suscipis, faueat tuis laboribus Christus. Non mehercule magis est (quod aiunt) Martis alea incerta, quàm studiorum, adeo pauci pueri perueniunt ad frugem, quanquam optimis usi preceptoribus, fortunaq; abundè suppeditarit omnia discendi instrumenta. Exercet me adhuc nomenclatura frumentorum: itaq; abs te postulo ut interroges medicos urbis tuæ, an norint frumenti speciem quam in Italia far uocarūt. Deinde quod farris hoc tempore nomen sit, quæ forma, et quatenus forma

conne-

conueniat cum eo quod nos uocamus Rocken. Ordine hæc mihi perscribi uolo, ut simpliciter *λαϊκῶς* τὰ *πραγματικὰ* τὰ *συνὰ*: et cupio mihi sic responderi, ut ab agricola, non qui diuinet ex commentarijs, sed qui cognorit *αὐτόπῃς*, quiq; nōs in rens presentem ducere queat. Postremo etiam interroga, an habeant in Italia eam frumēti speciem, quam nos Rocken uocamus. Nos in enarrando Hesiodo egregiā operam nauauimus. Vale, *καλῶς σου τὸ π σὺ βου*. Meis uerbis dicas salutem nostro Valentino. Postridie Dominicæ Iudica.

Reuerēdis. Principi ac Domino, D. Henrico octauo Angliæ & Franciæ Regi, Hybernæ Domino, Vuallæ & Cornubiæ principi, Domino suo clementissimi.
mo S. D.

III, 4.

Serenissime et inclyte Rex. Etsi publicæ quædam cause impulerunt me, ut scriptum quoddam meum Regiæ M. T. dedicarem, ut ex præfatione intelliget R. M. T. tamen etiam multum me priuatim admiratio ingenij et uirtutis tue mouit, ut hac qualicunq; significatione iudicij mei, studiū meum R. M. T. declararem. Dedi itaq; initio hunc libellum Alexandro Aleſio Scoto, uiro docto et pio, qui uirtutem et pietatē tuam mihi et multis alijs in Germania magno studio prædicare solitus est. Is pollicitus

citus est, se meum scriptum exhibiturum esse R. M. T. Quod ut equo animo accipiat R. M. T. etiam atq; etiam rogo. Equidem opto & animum meum & scriptū probari R. M. T. De mea uoluntate hoc affirmare uerè possum, & hunc animū meum R. M. T. addictissimum esse, & me de doctrina Christiana libenter amplecti ea quæ probantur doctis & bonis uiris. Si quid mihi R. M. T. dici uoluerit, poterit huic Alexandro tutò committere. Christus seruet R. M. T. quam diutissimè florentem & incolumem, & Reipub. multarum gentium, & Ecclesie Christiane salutem: ad quam ornandam præcipuè curam & consilia sua summos Reges referre decet, & hoc tempore maxime necessarium est.

Eruffus episc. III, 49. Episcopo cuidam.

Eruffus episc. III, 49.
Naminius gesis.

Reuerendissime & Illustriss. Princeps: Petiuit à nobis commendationem ad Reuerendiss. paternitatem uestram, quidam honestus adolescens, scholasticus huius Academiæ, Petrus de Neuumarch. Cum autem non dubitemus, quin R. P. uestra sua sponte & faueat ingenijs, & prouehere studiosos ad utilitatē Reipub. cupiat, libetè dedimus huic iuueni literas, & ut apud R. P. V. haberet testimonium morum ac studiorum suorum: & ut rogaremus, ut R. P. V. propter nostram commendationem ma-

iori

tori beneuolentia complecti hunc iuuenem uelū.
 Qui cum sit ex ditione Nureburgenſis Episcopatus, existimauit se necessariò suo tempore operans
 & auxilium à R. P. V. tanquam à principe suo petere posse. Vixit hic ad triennium singulari modestie fama, & in his communibus literis que primarij traduntur mediocriter profecit, et nunc se ad
 luris studia contulit. Hec studia nullo in odio sunt, & ad humanitatem et ad Reipublice tranquillitatem profunt: ut optimè iudicare R. P. V. potest.
 Nec uerò dubitamus, quin R. P. V. etiam ad principes uiros pertinere arbitretur curam tuendi & ornandi honestas artes & utiles Reipublice. Commendamus itaque R. P. V. hunc Petrum de Newmarck, et rogamus ut R. P. V. cõferat ei sacerdotiũ aliquod, unde studiorum sumptus tolerare possit.
 R. P. V. scilicet honestissimum id esse, & hanc eleemosynam Deo gratam, & Reipub. esse utilem, iuuare studiosos honestarum artium, quæ quidem pulcherrimum ornamentum sunt Christiane religionis. In tot causis speramus commendationem, præsertim à nobis profectam, plurimum ualituram esse. Neque enim hic recensere atinet, quæ necessitudo & coniunctio inter nos sit. Tantum illud dicemus, cum fuerit amicitia chariss. maiorib. nostris cum R. P. V. ac singulare & honorificum de uirtute R. P. V. testimonium: nosq; uicissim studia omnia & officia nostra

stra ad R.P.V. deferimus. Quare ut propter nos aliquid ad beneuolentiam erga hunc Petrum addat R.P.V. etiam atq; etiã oramus. Bene ualeat R.P.V.

Cæsario S. D.

Commendo tibi hunc iuuenem, mi Cæsari: teq; rogo, ut eum pro tua humanitate summa amplecti uelis. Magnopere enim cupit se in amicitiam ingeri, ut eruditissimis & suauissimis sermonibus tuis frui tantisper possit, dum isthic erit. Verè se in Academia aliqua interim esse putabit, si id ei contingerit. Dabis ueniam breuitati literarum. Nam hoc tempore rarò studia quidem mea me delectant, qui bus alioqui nihil habeo iucundius, *ὡς ἀνάστα ἀντιφιδέει μὲ ὡς ἀπὸ εἰώθης*. Vale.

Pontano.

Etsi nihil noui est, (nam urbs Dei beneficio tranquilla est) tamè cùm diutius nostra opinione abes, dedi has ad te literas, ut interim haberes meæ diligentiae specimen. Nos Dei beneficio rectè ualemus: et Deum precamur, ut tu quoq; felicissimè ualeas, & quàm primùm saluus & incolumis domum redeas. Nihil enim nobis tua salute prius aut antiquius est. Atq; hoc quidem tempore magis te requirimus: nec sineremus te à nobis diuelli in his periculis, nisi te Respublica auocaret: cui quoniam seruis, *ἴππο*

spero Deum, qui hæc à te officia requirit, defensurum te esse. Idq; ut faciat, eum ex animo precamur.
Vale.

Iacobo Micyllo S.

V. p. 229.

Cum polliceretur Princeps se scholam cõfirmaturum esse, uidebam nobis in primis opus aliquo, qui non infœliciter carmen conderet, ut ad illius imitationem se comparent adolescentes eloquentiæ candidati. Nam mihi quidem de nullo disciplinarũ genere rectè iudicaturus uidetur, qui poetice non attigit: uideoq; in soluta oratione scribèda frigere illos, qui non degustarunt poticen. Porrò genus uersuum tuorum semper unicè amaui. Quare de te accersendo diligenter agebam, cupiebamq; ea in re publicis literarum studijs consulere, quibus in hac frequentia nostræ scholæ te nonnihil opis afferre posse arbitror. Nam Francofordianæ scholæ suffecerit aliquis plebeius lector. Verè iurare possum, hoc unum mihi in consilio esse, cur te in Saxoniam redire tantopere cupiam. Vides autem mi Micylle, quanto in discrimine sint nostræ literæ, nisi summa ope à tuis similibus defendantur. Quare te iterum per quicquid possum, perq; hunc literarũ statum rogo, ut si honestè queas, commigres ad nos. Nam quod excusas, uereri te ut sit ad prælegendũ satis magna extemporalis facultas, uerecundè tu quidem: sed nos non tam prælectionis causa te accersui-

z cersui-

ceruimus, quàm ut tua consuetudine formentur
 hi, qui ad poetice idonei erunt. Non satis perspicis
 consilium nostrum, si quem uideas professore, qui
 sophisticò more uulgo suam garrulitatem ostendit.
 Et quanquam uideam istud tuum genus solute ora-
 tionis propter subtilitatem ad docendum & scho-
 las appositum esse, ἢ μέλει τὰ τοῖς τῶν λεπτολογημάτων.
 Hoc agimus, ut habeat iuuentus, ad cuius e-
 xemplum uersus assuescat facere. Eobanus Norin-
 bergam accersitur satis honesta conditione, alio-
 qui huc inuitassemus. Cetera disciplina habet tole-
 rabiles professores in hac urbe. Sed mihi tota scho-
 la sordebit, nisi mihi tui copia contigerit. Sine igitur
 Rempub. hoc abs te impetrare, ut operam tuam
 nobis addicas: et cum te Reipub. nomine uocamus,
 puta te cœlesti aliqua uoce inuitari ad honestissi-
 mam prouinciam. Bene uale.

Marco Marcello S. D.

Francofordiæ uenerunt ad me hi adolescentes
 Argentoratenses, commendati mihi multorum ho-
 nestorum uirorum literis. Euerunt autem aliquan-
 diu Tubingæ, sed inde propter difficultatem anno-
 næ discedunt: & quod arbitratur in Academia se-
 quentiori inuenturos se maiorem assiduitatē pre-
 legentium, & disciplinarum uarietatem. Daturi sunt
 operam studijs eloquentiæ & philosophiæ: sed ita
 ut

ut adiungant aliquando lectionem Iuris. Quare tibi eos commendandos esse duxi, & peto primum ut adiuues eos in hospitio querendo: deinde ut tuam illis operam deseras in recognitione scriptorum, aut si quando in alijs rebus consilio opus habebunt. Deduces etiam eos ad aliquem eorum qui Institutiones Iustiniani prælegunt. An eis opus sit assidua domestici præceptoris opera, cum rediero, iudicabo. Nam sumptuum ratio ea in re habenda est. Interim tibi eos commendo, ut nobis absentibus aliquē is hic habeant, cui curæ sese esse sciant. Officium hoc hospitibus quanta cura præstādum sit, non ignoras. Et ego causam habui mei consilij, cur tibi potissimum eos uoluerim commendari. Quæso ut propter Reipub. utilitatem, et propter nostram amicitiam, hos adolescentes diligēter cures. Bene uale. 12 Septembris, Anno 1536, Francofordiæ.

Marcello Regio S. D.

Nullam uolo te, mi Marcelle, aliam causam suspicari tam diuturni silentij mei, quàm occupatio- nes meas, quæ tibi sunt notæ. Semper enim amaui fidem, grauitatem, & singularem in studijs diligentiam tuam. Has uirtutes non possum non amare, si modò non putas me alienum esse ab humanitate. Nihil igitur est quod de mea erga te uoluntate dubites. Hic iuuenis rogauit, ut se tibi commendarem:

~ 2 ~

Et meo iudicio dignus est quem amplectaris. Habet ingenium ad literas appositum, si modo cultura accesserit. Pater cum certo consilio hinc abducit: et uidetur apud te posse proficere, si eum uolueris exercere scribendo tum soluta, tum uersu. Velim cum etiam in Dialecticis et Mathematicis exerceri. Spero eius consuetudinem futuram uilem tuis scholae. Nam eius exemplo accendentur tui, ad diligentius scribendum. Vale.

Indole & uirtute præstanti, Christophoro M. amico suo, S. D.

Charissime Christophore. Et in caelo consideres interdum leges motuum esse certissimas, et te ipsum aspice: et cogita impressa esse mentibus hominum uestigia, quae testantur et esse Deum opificem uniuersae naturae, et seruatorem generis humani. Deinde adiungito doctrinam in Ecclesia traditam. Filius Dei certis testimonijs sese patefecit, et adfirmat se seruaturum esse sibi Ecclesiam, sicut inquit: Ecce maneo uobiscum usque ad consummationem seculi. Hac te cogitatione confirmes, et statuas mansuras esse aliquas Dei Ecclesias, et aliquas earum hospitia: et eruditione te praepares, ut uisui communi societati esse possis. Bene uale. Salutem opto dulcissimis fratribus tuis.

Die 12 Maij.

Christo-

Christophoro Ruellio S. D.

Quod iterum ad me scribis, specimen mihi præbes egregium non modo diligentie tue in literarũ studijs, sed etiam humanitatis, quæ nim habet maximam ad assuefaciendum animum ad omnia uirtutis officia: ac planè uirtutum præcipuarũ nutritrix est. Gratulor igitur hanc indolem: & precor Christum, ut studijs fratris tui faueat. Quod polliceris te præceptori fore obsequentè: facile est, inquit ille, imperium in bonos. Itaq; te quoq; præditum tali humanitate & suauitate ingenij, spero nusquam recta monentibus aut parentibus aut præceptoribus defuturum esse. Patri tuo, uiro optimo, saluiter dices meis uerbis reuerenter: ac narrabis, me principi Moguntino meos Romanos misisse: eumq; honorificum munus donasse. Bene uale.

Eidem.

Dei beneficio heri ad Salinas peruenimus, non sine negotio eluctati ex altissimis niuibus, quæ uia ita obruebant, ut agnosci non posset. Sed, Deo ducente, nusquam procul uia aberrauimus. Hæc patri tuo, uiro optimo, meis uerbis narrato. Scio enim ei curæ esse nostrum iter. Tuos præceptores meis uerbis saluta. In Salinis de Viteberga nihil noui audiimus, nisi nuptias. Cras enim D. præfectus noster pompam nuptialem celebraturus est. Co-

z s chlaus

358

chleus hic in Salinis adest, deliberat cum Croco de
editione nescio cuius scripti. Bene uale. Die Domi-
nica Eslo mihi, 1533. Patri gratias ages nostris uer-
bis, pro omnibus beneficijs quæ in nos summa hu-
manitate contulit.

Egregia doctrina & bonitate uiro, D. Mi-
chaeli Voetio, Musicae professori, a-
mico suo charissimo,
S. D.

Amo studium tuum, quod ponis in Musica ex-
colenda: & cuperem, ut perficeres libros, quos hic
inchoabas. ἀποχρηματισμῶν, quem proxime misi-
sti, legi, & nonnulla adscripsi. De ordine sic sentio,
quod ad Musicae diuisionem cœtinet, ita ponendū es-
se, ut à latere chartæ scripsi, cū suis definitionibus.
Ita enim artis uarietas magis perficietur. Deinde
τὸ ἑξῆς de interuallis Arithmetis et Musicis, ex
una parte pingendum, & subiicienda primum Pro-
cli, deinde Nicomachi uerba: ex altera parte τὰ
ἀρχαῖα alterum, de tribus modorum gene-
ribus antiquis, ita ut rursus Procli uerba subiun-
gantur, atq; item Platonis. In diuisione Musicae po-
nantur definitiones omnium partium Latine, figu-
ris postea subscribatur Græca. Hæc si cōsiderabis,
etiam tu probabis. Vale, & me ama. Mife-

112, 1951.

Charissi-

Charissimo filio suo Philippo Me-
 lanchthoni, ciui Torgensi,
 S. D.

May 1550. 17. Stode.

Charissime fili: Pagellas, quas mitto, dabis reue-
 rendo D. pastori, & gubernatori scholæ. De tuis
 rebus aut scribes mihi, aut ipse aduenies. Fuerã uo-
 catus à Palatino Electore. Sed retineor seu fato,
 seu alijs causis: nec cupio mihi plura negocia accer-
 sere, in tam maledico seculo. Bene uale. Die Apri-
 lis 26.

Med. p. 32.

D. Ioanni Buchnero, pastori in Ec-
 clesia Ofenhacensi, S. D.

Venerande uir, & charissime amice. Venit ad
 nos Torgam uester nuncius, ut ex ipso intelligetis.
 Cum autem nunc uirum ualde idoneum ad munus
 diaconi norim in nostra Academia, ualentem inge-
 nio & facundia, & corporis figura ornatum, eru-
 ditum et modestum, non procul à nobis natum, ni-
 mirum Salrmgen: hunc ad uos quàm primùm mit-
 tam. ideo queso, ut ei locum seruetis. Diu mihi no-
 tus fuit, & stipendium à Principe antea habuit, &
 fuit diligens in omni officio: utinam eum uobis nu-
 per commendare potuisssem. Sed nondum sciebam,
 eum in Academiam reuersurum esse. Illud te oro,
 ut diaconis hortator sis, ut prorsus nullam mentio-
 nem faciant belli in concionibus: sed dicant necessa-

~ 4 ~ ria

ria uestro auditorio, cum non possimus sanare uuln-
nera nostra uituperadis uictoribus. Deo nos com-
mendemus, et necessariam doctrinam illustremus:
quod facere possumus mediocri studio. Vale.

10. Liber II, 165.

Amico suo N.N. S. D.

Spero te accepisse meam epistolā, quam isthuc
perferendam dedi nuncio Northusano: in qua si-
gnificamus, pias sentētiās à delectis ex nobilitate et
ex ciuitatibus dictatas esse. Video plurimorum uo-
luntatem piam et honestam esse. Nec nos discede-
mus ab eo scripto, quod isthic cōmuni deliberatio-
ne compositum est. Nunc iussus sum recitare copio-
sius articulum *τοῦ ἐπιεικισμοῦ*. Quia existimant
narrationem literis ad Imperatorem addēdam es-
se, quæ exponat qualis sit doctrina, et qui ritus ha-
rum Ecclesiarū. De literis *τοῦ πρὸς αὐτὸν ἐκτετακτοῦ*
πρὸς, reprehendenda est *κακοψυχία* hominum, qui
excerpunt quæ taxētur: ea uerò quæ fortius dicun-
tur, negligūt. Sed usitata est hæc peruersitas, et ob-
ruenda uirtute. * Quod Marchici describi uolunt
Sphingem Augustanam, si isthic exemplum habe-
tis, opinor nos illud Stendalie descripsisse. Quæ so-
ut eis gratificeris. Reuerendo domino pastori, et
D. Vito, et cæteris amicis, ac nostræ familie salu-
tem opto. Nunc enim pluribus scribere non pote-
ram. Bene uale, Die 6 Iulij.

M. Vel-

M. Velcurioni S. D.

Doctor Leonhardus Mertz, Syndicus Maide-
 burgensis, iam aliquoties huc scripsit ad me, rogās
 ut filio præceptorem quæram: ac maximè optat si
 bi contingere aliquem, qui exerceat puerum in his
 nostris communibus literis, & assuesciat eum ad
 lectionem elementorum Iuris audiendam. Ego ue-
 rò neminè uideo ei rei aptiorem, quàm te fore. Pa-
 ter uir bonus est, & erit gratus: quod ego certò
 scio. Sed uereor, ne pueri ferocitas absterreat te.
 Qui tamen uidetur reuocari posse ad modestiam,
 postquam sentit, quantum pater offensus sit nescio
 quibus rumoribus de eo dissipatis. Amabò te, respò-
 de. Ac uelim te promittere, nò respondere tantum.
 Adest nuncius, qui à patre uenturus est ad me, à præ-
 dio. Fac sciam, quid decreueris.

Chiliano Goltstein S. D.

Et ingenium & fortunam Pacci noui. Hoc ma-
 gis miseret me & ipsius, & liberorum, & coniu-
 gis eius, quàm ullius pastoris. Quare non existimè-
 tis, me ullis suspicionibus ab illo alienatum esse: scit
 se antea sæpenumero suo tempore à me adiutū es-
 se. Verum ego nò possum toties inuenire nouas con-
 ditiones, quoties ipse fastidit præsentè. Vellem eum
 non aspernari Herzbergensem nidum, donec com-
 modiolem reperisset. Nam sibi non consulit: & ta-

*Cons. Hamb. Wolfii.
 Rarici.*

2 5 men

men illam scholā negligit & euertit. Quod si scia
 aliam conditionem, quam sperat mea commenda-
 tione se consequi posse, non deero ei, ubi monstra-
 uerit. Nam ego non scio quomodo ei cōsulere pos-
 simus, *ἁνὼς ἀγωγὴν ἀεὶ τῆ πατρῶν τύχῃ*. Vale
 feliciter.

M. Erhardo Hofatio S. D.

Dabis mihi ueniam, mi Erharde, quòd breuius
 nunc ad te scribo, quum conueniebat ex tanto in-
 teruallo reuocari ueterem scribendi consuetudinē.
 Nam occupationes meae non sunt tibi ignotae, quae
 subinde crescunt hoc tempore, propter publica ne-
 gocia: quae quo in statu sint, existimare facile po-
 tes. Planè mihi uidetur *ἐπιτραπίς* esse huius fabulae,
 quam agimus: Christus efficiat ut leta sit catastro-
 phe. De puerorū studijs nihil possum tibi praescri-
 bere, neq; arbitror tibi meo consilio admodum o-
 pus esse: neq; enim ignoras quae sit optima ratio in-
 stituendae pueritiae. In hoc unum incumbes summo
 studio, ut efficias eos absolutos grammaticos: etiam
 si in ea re commoreris, nihil oberit. De tuis rebus
 quaeso, ut per occasionem ad me saepissime scribas.
 Nam ut scias, submolestè fero, quòd tam rarò ad
 me scripsisti, ex quo ad Vuilhelmū profectus

es. Vale. Anno 1536.

Ioanni

Ioanni Reiffenstein S. D.

Gratum est mihi officium, mi Ioannes, quod literas ad me dedisti, plenas amoris erga me tui. Neque uero de animo tuo unquam dubitavi, cum iudicem te singulari naturae felicitate ad humanitatem et has uirtutes mitiores, quas *ibonias* uocamus, factum esse. Sed delectat me tamē haec significatio beneuolentiae. Quod properas ad nos redire, laudaequidē studium tuum, & tibi non sum defuturus: sed tua causa maxime fratres domum remisi, ac uolo ut te honestissima & sanctissima matre oblectes, ut fruare domestico confirmandarum uirium causa, ut hanc militiam literarum facilius postea perferre possis. De meo consilio, quando uos huc proficisci uelim, scribam Marcello. Vale.

D. D. Chiliane Goldstein.

Cum agi uiderem de schola isthinc transferenda in locum salubriorē, sepe etiam mihi tui uenit in mentem: quem, quicquid accidisset, optabam unā cum reliquo sodalitie docentium esse: sed uidebam certa de causa uix posse te peregrinationē longinquam suscipere. Nec poteram tibi absens quicquam adferre uel opis, uel consilij: ita alienissimo tempore me casus quidam illinc abstraxerat. Nunc quoniam constituisti isthic diutius manere, opto ut bene eueniat. Ego si meo arbitrio uiuere mihi liceret,

ret.

ret, non fuisset passus à uobis me auellitum præ-
fertim audiam clementiorē esse pestilentiam, quā
antea nunciabatur. Verū hic me hæc scholæ pars,
quæ hanc sedē elegit, alligat. Heri primum huc ue-
ni, nec cognoui qui sit status huius scholæ, aut quæ
forma futura sit. Cum poteris, queso te ut ad nos
copiosissimè scribas. Longicampiano salutem dices
meis uerbis. Utinam ita essent eius res, ut nobiscum
uiuere posset. Sed ferenda est Dei uoluntas. Die
Laurentij, Anno 1527.

D. Alberto Reiffenstein

S. D.

Rectè iudicas de meo erga te animo, mi Alber-
te. Verè enim te non minore amore quā meos li-
beros complector: ac planè hoc tuum iudicium de
mea erga te beneuolentia, maximè mihi uoluptati
fuit. Deus faciat, ut uestris studijs tantum uolupta-
tis adferre possim, quantum opto & cupio. Et-
si uos amo propter priuatam inter patrem & me
amicitiam: tamen mihi crede, Reipublicæ causa
magis etiam uobis deuinctus sum. Cupio propa-
gare ad posteros, quantum ego quidem possum,
has literulas, in quibus uersor: quas iudico Reipu-
blicæ utiles esse. Quarum studio cum te incensum
esse uideam, efficiam ut intelligas, mea tibi officia
tendenti ad ueram laudem non deesse. Mitto tibi
senten-

sententias eruditissimi Lutheri, de quibus disputa-
uimus his diebus. Dabis etiam exemplū D.D. Plet-
nero. Vale.

Guilmo Reiffenstein, Guilhelmi
filio, S. D.

Literis tuis, mi Guilhelme, non eo tantum dele-
tatus sum, quod habebant egregiam amoris er-
ga me tui significationem: sed etiam, quod erant di-
ligenter & eleganter scriptæ. Itaque te adhortor, ut
quod facis, in hanc rationem studiorū & exercen-
di styli incūbas. Mea opera tibi, si quid modò præ-
stare potero, non defutura est. Quid uideatur mihi
de aduentu ad uos uestro, scripsi Marcello. Et
Lipsiæ animaduerti patris tui, uiri optimi, senten-
tiam cum mea congruere. Non solum ad uestra stu-
dia, sed etiam ad Rempublicam pertinet, honestos
adolescētes frequentiam scholæ augere, *ἡ δὲ ἀρετὴ καὶ
ἀρετῆς τὰ λοιπὰ καὶ τὰ ἀγαθὰ ποιεῖν*. Vobis etiam
honestum est, conspici' in turba eruditorum, cum
quadam uirtutis opinione. Vale.

Bernhardo Eritio S. D.

Magnam mihi uoluptatem attulerunt tuæ litē-
re, in quibus & amoris erga me tui significatio ex-
tat, & studiorum commemoratio. Sed multo ma-
gis

gis me delectauit ornatissimi uiri D. Guilhelmi testimonium, qui te, cum essemus Lypsiae, honestissimis laudibus ornauit, quas etiam aliqua ex parte ad me pertinere iudicarem: tamen tua magis quam mea gloria delectabar. Itaque te adhortor, ut omni studio des operam, et honestorum hominum iudicia de te tuare. Quod ut facias, et oro Christum: et non aliter opto, quam si ex me natus esses. Deo uolente, hac hyeme institutum opus Anatomicum absoluemus, praesertim in hoc secessu. Aliquoties hic disputauimus, ubi tuum ingenium etiam requirimus. Sodales tuos amater meis uerbis saluta. Vale.

Et genere nobili, & literarum cognitione praestanti, N. à N. amico suo,
S. D.

Delector tuo officio, mi N. quo de successu tuo ac studijs tuis ad me scripsisti. Agnosco enim ea in re tuum erga me amorem: quem, quia de tuo ingenio bene et amanter sentio, facio plurimi. Ceterum de migratione leges nullae impositae sunt auditoribus. Quare ego quidem facile patior ijs in locis te uersari, ubi poteris quam commo distime uiuere. Illud tibi enim opto, ut sodalitiū habeas literarium, qui cum oblectes et exerceas ingenium foelicissimum. Quod si pergis excolere, polliceri tibi ausim, te et tibi et patrie ornamento futurum esse.

esse. Compārent enim notæ singularis cuiusdam sollicitatis in oratione tua. Quare non desino te hortari, cum tua, tum Reip. causa, ut in ijs artibus, in quibus cum expectatione nostræ uersaris, intendas, ut ad Rempub. instructior accedere possis. Ac Minervam Homericam quoq; tibi illud dicere putes, quod Telemacho adolescenti dicit,

ἄλλῃμος εἰς ἴνα τίς σε λαὶ ὀψιγενῶν εὔεπι.

Breui eam partem scholæ, quæ secessit in Tyrripetæ, reducturi sumus, Deo uolente. Te quoq; cum tibi erit cōmodū, redire, ac nobiscū cōmunia studia tractare ac ornare cupio. Bene uale, 22 Ianuarij.

Clarissimo uiro, &c. Secretario illustrissimi Principis Alberti Ducis Borussiae, S. D.

Multæ sunt causæ, cur Deus semina magni amoris parēum erga natos cordibus nostris indiderit. Sed hæc præcipua est, ut hic affectus nos commoueat de amore Patris æterni erga filium Iesum Christum, & erga nos. Remoueamus igitur à Deo Stoicam sententiā, & uerè nos ab eo diligere statuamus. Sciamus etiam, placere ei in nobis similem adfectum erga natos. Ideo fateor me ualde dilexisse filiam, & ea extincta in magno dolore esse: quem tamen cogitatione doctrinæ cœlestis moderari studeo. & uobis gratias ago, non solum quòd nunc

amari-

amanter nostra causa doletis, & literis uestris do-
lorem significatis, fontibus consolationis monstra-
tis: sed etiam, quod antea uiuenti mea filie multa
beneficia praestitistis, quodq; multis officijs meos
iuuatis. Ego etsi reddere similia officia non possum,
tamen animi gratitudinem praestare cupio. Et quia
Deus toties testatur, se ijs qui bene faciunt ordini
scholastico, doctrinam caelestem fideliter custodiē-
tibus praemia redditurum esse (quarum promif-
sionum exempla & hac etate ostendit) spero me
uicissim uobis benefacturum esse: & ut uos & ue-
stros seruet, defendat & regat, toto cum pectore
oro. Bene & feliciter ualete. Die 5 Aprilis 1547.

Chiliano Goltstein S. D.

Quaquam sic satis occupatus eram in appa-
randa apologia, uel potius ἐξουολογία, tamen
dedi has ad te literas Erasmo tuo, semel atq; iterum
hortanti me ad scribendum. Hodie uero ad ipsius
uoluntatem accessit & alius hortator. Conciona-
tor tuae patriae salutem mihi tuis uerbis dixit, quae
erat gratissima: & rogauit, ut si quando commo-
de possem, significarem tibi quid hic fieret. Nos
hic toto ferè mense desidemus, expectantes τὸ ἄ-
τονητόρον, nondum enim adest. Scis autem, hoc ab-
sente nihil earum rerum geri, quarum nos omnes,
ac uos quoq; expectatio magno pere angit. Non-
dum

dum enim certò scimus, an omnino decreuerit cognoscere controuersias religionis. Non enim dubiù est, quin oí christiáns miris machinis oppugnèt animum Cesaris, ut à cognitione absterreant. Reliquum est igitur, ut uos nobiscum oretis Christum (qui certò ascendit in cœlos, ut daret dona hominibus) ut letam huius conuentus catastrophæ nobis concedat. Vnus uir est in aula Imperatoris, Cassellarius D. Mercurinus, uir sapiētissimus, quem auiunt constanter in ea manere sententia, ut sine uolentia res cognoscatur. Fertur esse Inuictiss. Carolo V. Imperatori planè, quod Vlpianus erat Alexandro Seuero. Hanc apud Imperatorem et auctoritatem & gratiam pepererunt ei summæ ingenij dotes, prudentia & scientia ciuiliū rerum maxima, cognitio & nostræ doctrinæ & aliarum literarum nentiquam uulgaris. Vale. Datæ Augustæ, die Ascensionis filij Dei, Anno 1530.

Christophoro Ruellio S. D.

Cum pro meo erga te amore de studijs tuis cogitem, duxi te admonendū esse de quadā parte primarum exercitationū. Tempus est, meo iudicio, ut incipias prosodiam discere, ut coneris uersus facere. Quod etsi initio subdificile uidebitur: tamē paulatim usus hanc exercitationem & iucūdiorem & faciliore efficiet. Quia nolim te difficultate primi co-

A natus

natus deterreri, atq; animo frangi, præsertim cum hæc exercitatio maximas pariat utilitates. Res est per se liberalis & digna tua natura, intelligere hæc in uersibus iungendis musicã. Videtur enim ad has humanissimas artes aptus esse, in quibus cum eloquentia, tum poetica inest. Deinde Latini sermonis copiam atq; elegantiam adfert: & grammaticus eris melior, & omnino iudicium acuet hæc exercitatio de omni ratione scribendi. Ego autem ita statuo, summo studio tibi incumbendum esse in omnia quæ ad eloquentiam cõducunt: teq; hunc finem tuorum studiorum proponere debere, ut adferas ad Rempublicam dicendi facultatẽ. quæ quale habeat ornamentum, facile poteris audire ex patre tuo, uiro optimo, & prudētissimo. Hoc consilium exponere præceptori tuo, & quid decreuerit rescribito. Vale, Anno 1533.

Magistro Bernhardo Bomgartnero
Vlcensi, amico suo.

Quod aliquoties abs te prouocatus amãtissimis literis hæctenus non respondi, uelim te, mi Bernhardede, tantum occupationibus nostris tribuere: quæ maiores et grauiores hac hyme fuerūt, quàm aliàs unquam. Nam & conuentibus interfuius, & uariè nos regum legati exercuerunt. Dedi autem hoc breue epistolium Ionæ, ut D. Pontani & meis uerbis

his tibi gratularetur coniugium. Itaq; bene precamur tibi, & optamus ut Christus te seruet et gubernet, & benedicat ac fauat tuo coniugio, & uniuerse uite. Amanus enim te propter eximiam probitatem, modestiam, pietatem, & liberalem doctrinam. Illud autem te adhortor, ut memineris coniugium esse mysterium & imaginem societatis qua Christo est cum Ecclesia. Quare te coniugis amor admonere debet, ut Ecclesiam etiam pari amore, cuius illa est imago, cōplectaris. quod quidē te facere non dubito. Sed duxi tamē hęc scribenda esse, quòd sciam plerosq; cura rei familiaris à literis abstrahi. Te uerò in literis retinere dicitur amor Ecclesię, cui spero ingenium tuum magno usui & ornamento fore. Mitto munus & γαμήλιον, quod tue coniugi meis uerbis exhibebis. Precor autem, ut Christus uos seruet, & cumulet cœlestibus donis. Bene et feliciter uale. Pridie Calēdas Aprilis, Anno 1536.

Magistro Laurentio Camillo, rectori scholę Stendalię,
S. D.

In primo Oeconomicorum Aristotelis citatur Pythagorę dictum: Non esse iniuria adficiendam coniugem, quia ab ara uelut supplex marito adducta sit. Fuit enim uetus mos, supplices, quos uocabant *inĩtas*, sedentes ad aram, petere ueniam, aut

A 2 defen-

defensionem: et inde subleuati à uictoribus aut defensoribus recipiebantur. Deinde scis, singulari religione supplices defensoribus commendatos fuisse, ut uersus inquit:

κὴν ἀδινὰν ἐνέτας, ἐνέται ἰσπὸρρς λέων ἀγυοί.

Etsi autem doctrina cœlestis illustriores con-
 ciones de coniugij fœdere proponit, quæ tibi no-
 tissimæ sunt: tamen quia hoc Pythagoricum dictum
 uestigia piæ antiquitatis recenset, & confert spon-
 sam ad supplicem: ualde eo dicto & ipse delector,
 & alios eruditos delectari audiui. Ideo tibi quoque
 notum esse uolui: & precor Deum æternum pa-
 trem Domini nostri Iesu Christi, cõditorem uniuersæ
 nature rerum, & generis humani, & authorem
 dulcissimæ consuetudinis coniugalis, ut tuo coniu-
 gio adsit, & faciat ut sit faustū & felix. Nos nunc
 temporibus retinemur, quo minus tecum & γα-
 μισία & meum natalem celebrem. Nam meus na-
 talis proximus est à tuis γαμυσίοις, uidelicet 16 Fe-
 bruarij. Bene uale. *κὴν τῆν νόμῳ φιδίνα δατο.*

Meministi enim uersum,

ἐγὶ λέων ἐν λευκοῖσι φιδίνασιν ἀδεια τέρψις.

7 Februarij, Anno 1547.

Venerando uiro, &c. domino Georgio
 Buchholzer, præposito Ecclesiæ Dei
 in Berlin, amico suo,

S. D. Venerande domine Georgi. Mitto uobis
 pagellam

pagellam, in qua uera est series rerum gestarum
 quæ nobis significatæ sunt usq; ad diem 9 Augusti.
 Oremus Deum æternum patrem Domini nostri Ie-
 su Christi, ut nos gubernet, & restituat salutare
 pacem. De cruce ita se res habet. Fuit magna mo-
 les minitans ruinam, diuq; funibus alligata fuit pa-
 rietibus. Cùm autem nuper sepulchrum foderetur
 non procul ab ea cruce, suscit fossor, ut amouere-
 tur crux, ne rueret. Ideo consul amoueri curauit,
 permittente domino pastore. Miror Principem Ne-
 re tali moueri. Sed Deus erit iudex omnium nostra-
 rum actionum, qui est inspector eordium, & uidet
 qui sincero corde ueritatē illustrare cupiant. Land-
 grauius dixit se aut Letum in cælum iturū, aut hoc
 labore Ecclesijs concordiam & pacem constitutu-
 rum. Bene ualete, Die 9 Augusti, Anno 1546.

Reuerendo uiro, domino Geor-
 gio Buchholtzer,

S. D. Reuerende uir, & charissime frater. Scri-
 psi D. doctori Musculo, qui mecum expostulauit:
 optare me, ut harum regionum Ecclesiæ tranquil-
 le sint, nec me moturum esse certamen: ac de illis i-
 psis propositionibus, quas edidit, hortatus sum ut
 iudicia audiat Brunswicensis & Parthenopæ Ec-
 clesiæ. Certissimū est, Stoicam & Manicheā uicā
 uel contumeliosam esse contra Deum, & pernicio-

A 3 sam

Jam moribus. Ideo si mihi uel ipse uel alij bellū in-
 rulerint, piè & modestè respondebo. Mitto tibi e-
 xemplum de controuersia Osiandri, quod uolo te
 legere ut censorem, & mihi iudicium tuum signifi-
 care. Oro etiam, ut illustrissimo Electori, & uro
 clarissimo D. Agricole & Bottichero exempla des
 ipsis inscripta. Hac hora literas ex Vratislavia ac-
 cepti, in quibus scribitur, recens Turcos abduxisse
 magnam multitudinem hominum in Pannonia.
 Mater fortiter prælians recepit duos filios: et quā-
 quam dextra ei præcisa est, tamen euasit cum filijs,
 & redijt in patriā. Bene uale. Die Encœniorū, que
 fuerunt 25 Nouembris, qui dicebatur Kisleu, id est,
 Orionius. Hec uera etymologia est.

Reuerendo uiro D. N. N. pastori Eccle-
 siæ Dei in oppido Senonum Tan-
 germund, fratri suo charis-
 simo,

S. D. Reuerende uir, et charissime frater: Cum
 abessem Lipsiæ, huc à Senatu Brandenburgensi
 literæ missæ sunt, ut ad N. N. scriberem: ac scripsis-
 sem, si affuissem. quanquam literæ nostræ gratio-
 res essent, si unâ mitteretur responsio de Stancarō:
 quam nondum absolui, quia editionibus impediōr.
 Quanquam autem de uolūtate Principis multa co-
 gito: aditus ad eum patent Canonici, quorum Pha-
 ysica

Solimus ep. p. 377.

rifaica odia nouimus. Aduersatura igitur esse Senatuui Brandenburgēsi metuo. Sed experiamur sanē, quid impetrari possit. Si aduersabitur, Goslaria petatur. Significabis igitur senatoribus, ut rursus ad me nuncium mittant. Bene & feliciter uale. Die 22 Februarij.

Venerando uiro D. Georgio
Buchholzer

S. D. Venerande domine Præposite: Gratias ago uobis pro pietate uestra, quam etiam Deo gratam esse spero, ut in Psalmo dicitur: Beatus qui intelligit super egenum & pauperem, in die mala liberabit eum Dominus. Intelleximus uicinorum Lusatiorum apparatus, & ex alijs. Que autem præsidia opponat præfecti, nescio. Ego Deum æternum patrem Domini nostri Iesu Christi oro, ut pœnæ mitiget. Video enim impendēre pœnas. Sed tamen Imperator nec patriæ nec Ecclesiæ bene consuluit, moto hoc bello. Nam etiamsi uincet, maiores erunt Imperij et Ecclesiæ confusiones: quas utinam Deus mitiget. Sum tranquillore animo: quia mihi concius sum, me in magna caligine opinionū ueritatē sincero animo quasiuisse, nec opes nec potentiā uenturum esse. Credo etiam Deum exauditurū esse gemitus nostros. Bene ualete. Nuncio solui, ut in charta scripsi, quam huic epistolæ inserui. Iterum ualete, 25 Septembris, Anno 1546.

A 4 Reue-

Chr. Lysius.

Reuerendo uiro, D. N. N. pastori Eccle-
siae Dei in ueteri Bremi arce, fratri
suo charissimo,

S. D. Reuerende uir, & charissime frater. Me-
tuebam uenientis anni motus, propter Saturni &
Martis coniunctionem. Nunc accedit cometa, cuius
est magna moles, ardens in uirgine prope *magor-
yuraw* tota serè nocte conspici potest. Cum igitur
magnae rerum confusiones secuturæ sint, ardentio-
ra sint pectora in inuocatione filij Dei, qui dixit:
Nemo rapiet oues meas ex manibus meis. ac profe-
cto magna doctrinarum certamina magis metuo,
quàm alia bella: quanquam illa etiam petulantiam
ingeniorum augent. Te fili Dei Domine Iesu Chri-
ste, caput Ecclesie, *ἀρχὴ τοῦ εἰνὸς* aeterni Patris om-
nipotentis, oro, ut nos gubernes & serues. Bene-
uale, charissime frater, & rescribe. 7 Martij. Mit-
to pagellas.

Venerendo uiro, &c. D. Georgio Buch-
holzero, amico suo,

S. D. Venerande uir, & amice charissime. E-
xempla carminum filij uobis mitto: quæ libenter
edi curauit, ut hac celebritate filius inuitaretur, ut
hæc studia & magis amet, & libētius exerceat. De-
inde uobis etiam uoluptati esse filij indolem, & iu-
dicia de eo honorifica uolo. Dei beneficio, uena est
satis

fatis foelix: ac ualde optarim ei proponi materias,
 quæ gignerent aliquanto grandiores uersus. Ore-
 mus autem Deum æternum patrem Domini nostri
 Iesu Christi, conditorem generis humani, & Eccle-
 siæ suæ, ut regat multorum ingenia, ut fiant *oues* &
yoies, & organa salutaria Ecclesiæ. Nescio unde
 sit tantum odium aduersus me in ueteribus quibus-
 dam amicis, cum ipsi sciant nullum nouum dogma
 à me genitum esse, & in quibusdam mediocri stu-
 dio quesitam esse ueram & propriam explicatio-
 nem: quam diu etiam his Ecclesijs ad concordiam
 profuisse consentaneum est. Sed Ecclesiam & me
 Deo commendo. Salutem opto clarissimis uiris, do-
 mino Cancellario, domino Gregorio, domino Suol-
 lio, & alijs amicis. Typographo pro exemplis sa-
 tis feci, quæ dono filijs uestris. Bene ualete. Die 28
 Octobris.

Egregia pietate & eruditione prædito,
 D. Georgio Solino, pastori Ecclesiæ
 in Tangermund, ami-
 co suo,

S. D. Pium officium, & mihi pergratum facis,
 quod Flådrum, de quo scripsi, curas prouehere ad
 ministerium Euågelij. Est enim, quantum iudicare
 possum, uir pius, placidissimis moribus, & bene do-
 ctus. Cum erit occasio, uocabis eum. Eaq; de re lite-
 ras.

A 5 146

Vas mittes ad D. Paulum Knot, qui tuam sententiã
 Flandro illi 10 anni indicabit. Mitto domino Hiero-
 nymo Staud exiguum xenium: interdum typogra-
 phus fuit negligentior: id ut boni consulat, rogo.
 De Marchicis Ecclesijs bene spero: ac oro Deum,
 ut earum adiuet instaurationem. Tuum erit, pa-
 trie non deesse. Islebius pollicetur, se nunquã à sen-
 tentia Ecclesiæ Vuitebergensis discessurum. Ac il-
 lustrissimus Princeps Elector pio studio horta-
 tur eum ad placandum doctorem. Audio futu-
 rum esse conuentum Vuormaciæ, in quo instituenda
 est deliberatio de conciliandis Ecclesijs. Vti-
 nam Deus flectat Principum animos ad gloriam
 Dei ornandam, et ad salutarem concordiam. Tuq;
 pro Ecclesia nota facito. Ego post paucos dies sus-
 ceptam iter, quod felix & sanctum sit. Bene vale.
 Die 10 Decembris, 1540.

Reuerendo uiro, D. Georgio Buchhol-
 tzero, amico & fratri suo cha-
 rissimo,

S. D. Reuerende uir, & charissime frater. Hæc
 hora longam eruditi hominis narrationem de fon-
 te Saxonico accepi, qui adfirmat lauatiõẽ extrin-
 secus prodesse contra ulcera, non corroborare ner-
 uos: hæc congruit cum natura tris œrgas. Sed intra
 corpus bibendo nocet: et audiui exempla duorum,
 quibus

quibus eius fontis potus nocuit. Mittam illam descriptionem, quam iam accepi. Nunc mitto exemplum commentarij Epistolæ Pauli ad Romanos, quod uelim à uobis, ut à iudice, legi: & me mone-ri, sicubi extra uiam curro: sicut istic interdum insuauiter de uobis iudicatur. Doceri nos mallè. Mitto & capita proximæ disputationis, cui ut intexeremus aliquid de Mediatore, occasionem præbuit contentio Pragensis. Nam Pragæ quidam Canisij socij reprehendūt hanc formam: Fili Dei Iesu Christe intercede pro nobis apud æternum Patrem. Et contendunt, Christum tantum ut Deum datorè bonorum inuocandum esse. At Cyprianus inquit expresse, pagina 705. O fili Dei, Domine noster Iesu Christe, peto ut petas, ut detur mihi, &c. Inspecte locum, & quære plura exempla, & mihi significato uestra iudicia. Epicedion honestæ matronæ coniugis reuerendi D. N. rectè scriptū, curabo his diebus edi, Bene uale. Die 23. Maij, Anno 1556.

Clarissimo uiro D. Antonio Musæ, pasto-
ri Ecclesiæ Rochlicensis, amico
suo charissimo,

S. D. Gratiam tibi habeo, doctissime & opti-
me domine Antoni, quòd tam amanter significasti
perpetuam beneuolentiam tuam, et in amicitia con-
stantiâ, maxime dignam uiro docto, et in ijs studijs
uersanti,

uersanti, quæ nos quidem semper coluimus, & quæ
 reuera sunt uirtutis studia. Viciſſim autem te à me
 ex animo diligere ſtatues: ac ſi poſſem reiſa decla-
 rare uoluntatem meam, perſicerem ut extarent il-
 luſtria teſtimonia. Sed uides temporum difficulta-
 tes. Iacemus uarijs modis nos omnes: quia ſigna ſe-
 quuntur. Eritis odio omnibus hominibus propter
 nomen meum. Gaudeo tamen non eſſe impeditam
 utilitatē tuam uel à Principe, uel ab Epifcopo. Pri-
 mum ex tuis literis intellexi, Oſnicensē ſine con-
 ſilio Principis & Epifcopi à ſuo amico attractum
 eſſe: ſed fortassis hoc ipſum tibi prodeſt. nam uix
 eodē loco ſine certamine fuiſſetis. Sed omitto hec.

De his qui ad Eccleſiaſticum munus admittun-
 tur, querela tua iuſtiſſima eſt. querimur idem, ſed
 non iuuamur à potentibus. Mihi in aula etiam ca-
 lumnia inſignis ſubcunda fuit, propterea quòd ro-
 gaui ut de ordinatione ratio miretur, ut doceri
 poſſent qui admittuntur. Monemus, hortamur, eru-
 dimus eos, quantū poſſumus. De quæſtione tua
 aliquoties cum Luthero diſſerui: & illi & mihi ui-
 detur ſimpliciſſimè, ut ſonat, articulus intelligen-
 dus eſſe: Chriſtū fuiſſe apud inferos, excitaffe mul-
 tos mortuos, & erudiſſe fortassis præſtantes om-
 nium gentium uiros, ut Scipionem, Fabium, & ſi-
 miles. tale quiddam intelligit Petrus, qui clarè ait:
 Chriſtum apud inferos cõcionatum eſſe. Si hoc pa-
 radokum

radoxum aliquibus uidetur, nihil pugno: tecum familiariter disputo, ut tuam quoque sententiam audiam. Mitto tibi duas amicorum oratiunculas. Bene et feliciter uale, et rescribe. Die 12 Martij, 1543.

Reuerendo uiro D. Georgio Buchholzero, amico suo colendo,

S. D. Reuerende uir. Filij & sunt & erunt mihi curæ. Scripsit mediocre carmen Noha de Angelis, ad clarissimum uirum dominum Cancellarium. Nunc dedi splendidum argumentum de Samaritano. Ero hortator & alteri ad philosophica studia. Utinam Deus seruet his iuuenibus Ecclesiã, & mediocres politias. Profecto ingentes motus impendent, qui erumpent in proximum annum. Deus gubernet suam cymbam. Imperator Spiram proficiscitur, & opinio est conuentum in urbe Argentina fore. De pyrís ago gratias. Bene uale.

D. Præposito Berlinensi,

S. D. Spero illustrissimi Principis Marchionis Friderici gubernationem his regionibus salutarem fore: & ut Deus cum regat, toto pectore eum oro. Quia profectò in hac ultima & delira mundi senecta, quæ tam uarias habet confusiones imperiorum, opus est aliquibus principibus bonis, quo-

quorum moderatione & sapiētia aliquo modo mitigentur mala publica. De carne ferina agite reuenter gratias meo nomine. Vobis quoque pro uase ego gratias: & peccium mitterem, si quantum esset scirem. Vicissim autem pagellas & Principi & uobis mitto. Laudatio cōiugis ducis Prusis ita scripta est, ut uelut imago Principis matronæ sit, à qua uirtutum exempla petantur. Et laudes eius aliquò ad familiam Marchionum pertinent. De N. & N. barba, et circuitu, uoluntati pij Principis in his rebus & similibus ego obtemperarem. Sed sepe derisus sum, propter moderatiores opiniones. Bene ualete. Die 4. Februarij.

Reuerendo uiro, eruditione & uirtute præstanti, D. Georgio Buchholtzer, pastori Ecclesiæ Dei in urbe Arctoa, amico suo colendo,

S. D. Reuerende uir, & amice charissime: utinam hic ueniens quinquagesimus annus sit faustus & felix Ecclesiæ & Reipublicæ, & uerè sit lubileus, & mitigationem adferat calamitatum publicarum & priuatarum. Pro piris & ferina uobis gratias ago: etsi magis uelim uos mea causa non onerari sumptu: beneuolentia tamen delector. Et toto pectore opto, ut inter omnes qui docent Ecclesias, uera sit & firma, ac non fucata amicitia. Certè semper

per coniungere uoluntates, non distrabere studuit.
 Filius scripsit carmen laude dignum ad ducem Me-
 gapolitanum, quod hinc editum est: spero & uobis
 uoluptati fore. De euectione frumenti, aula mode-
 rari cupiditates hominum legibus et seueritate poe-
 narum debet: ut sunt ueteres ea de re leges. Concio-
 nator plus non potest facere, quam ut hortetur au-
 ditores, ut sint pij in patriam, nec uelint fame ne-
 care pauperes in patria: ut Paulus dicit, maximè
 domesticorum inopie opitulandum esse. Bene ua-
 le, 1550.

Clariss. uiro, N. N. doceti illustrissimum
 Principem Marchionem N. N. &c.
 fratri suo charissimo.

Non dubium est, salutare principes diuinitus
 & dari, & regi. Quare à Deo petamus, praesertim
 in hac languida et delira mundi senecta, ut in his re-
 gionibus, in quibus Ecclesiarum niduli sunt, det bo-
 nos gubernatores & custodes. Sed tamen hoc quo-
 que uult Deus, rectè erudiri & preparari teneras
 mentes eorum, quibus genus humanum aditum ad
 gubernationem praebet. Hanc igitur felicitatè gra-
 tulator Principi tuo, quod te doctiorem habet, qui re-
 ctè formae ipsius iudicium, & cum ad amorem do-
 ctrinarum et uirtutum accendis. Oro etiam Deum
 sapientiae fontem, ut tuos labores adiuet. Semper
 familia

famila tuorum Principum laude sapientie & eloquentie excelluit, & res maximas in Germanico imperio consilij rexit. Quare & indolem, et idem decus in tuo auditore præclarum esse existimo. Amabit igitur nostra studia, & propter ea gregi fauebit: hanc ipsius uoluntatem confirmari à te non dubito. Me igitur, & alios qui Reipublicæ mediocriter inserviunt in propagatione literarum, ipsi commendato. Inter quos commendari uolo & N. cuius & natura est excellens, & non tantum ijs uirtutibus ornata, quæ diligentia nostra parantur: sed etiam alijs maioribus, quæ diuinitus in bonis mentibus accenduntur: et eruditio tanta est, ut in utraque lingua, Græca & Latina, eruditam antiquitatem feliciter imitetur: & ad hæc studia adiunxerit Philosophiam, & Ecclesiæ doctrinam. quare eum magno usui & ornamento Ecclesiæ esse spero. Talia ingenia sapientes principes propter utilitatem publicam & eligere & ornare ualde prodest. Bene uale charissime N. Calend. Septembris, 1558.

Reuerendo uiro, D. Georgio Buchholtzer, &c. amico suo charissimo.

S. D. Reuerende uir & amice charissime. Etsi familia meæ mense assidens penè totam occupat: tamen filijs tuis locū tribuissim, si conuictores mei esse

esse uoluissent. Fuit autem Noha saepe mecum. Tibi gratulor à Deo filios donatos esse, quorum ad literas & ad uirtutem egregia est indoles. Ac spero Deum ipsis adfuturū esse, iuxta promissionem: Generatio rectorum benedicetur. De carmine filij edendo, cum typographis fideliter agam. Si stylum in me stringet meus inimicus, fortassis propter doctrinæ ueræ propugnationem respondere cogar. Faciam autem idem quod feci semper: dicam modeste de rebus necessarijs, nec certabo cum eo conuicijs, aut scurrilibus dictis. Studia, mores, uoluntatem utriusq; ita multi sapientes uiri in Germania norunt, ut de his rebus nō sit opus commemoratione. Doleo turbari Ecclesias, & impediri inuocationem, si nouæ rixæ moueantur. Ideo multas iniurias & antea tacitis dissimulaui: & non depellam nunc, nisi graues causæ me scribere cogant. Bene et feliciter ualete. Die 17 Septembris.

A mico cuidam, *P. Ebor II, 152.*

S. D. Pagellas quas attulit Leonhardus, accipi: pro quo munere tibi gratias ago. Ethica cur nō mitteres, non scripsi: sed existimo à Marcello mitti. Gemens hos libellos aspexi, cogitans et de studiorum interitu, & de ferocitate temporum, quæ iam nihil habent nō uerū. Olim barbaries & hominum & doctrinæ obscurauit hæc elegantissima scripta:

B. nunc

nunc cum illustrare ea cepimus, noua feritas hone-
stissima studia impedit. Sed Deum oramus, ut A-
cademias restituat & regat. Tabellarium nostrum
ut reuersurum esse ex Thyrigetis sperem, somnio
moueor. Nam hac nocte cū Ioachimo suauiter col-
locutus sum cū ὀνειρῶ. Veni autē ad cum ingressus
ex hospitio uisitato, & ut in mercatum incedēs per
forum, ubi paucas pergulas uidi, & urbem non ut
antea ornata, sed multis rebus deformatā. Et in
edibus collegij uix per cenū cluctatus sum, ad loa-
chimi nidulū. Nescio an eburnea aut cornea porta
egressum sit somniū. Viniā significet tales cōgres-
sus breui futuros, restituta pace, quales antea fue-
runt, cum in mercatu conuenimus. Vale, Calendis
Aprilis. Anno 1547.

Clarissimo uiro, D. Chiliano Goldtstein,
doctōri Iuris, Senatus in Salinis
συμβῆλω, S. D.

Etsi multa memini sapientum dicta, quae & le-
ticias & mœrores iubent moderari: tamen inter-
dum opprimor dolore, ut penē exanimor. Sed eri-
go me utcunque hac uera sententia, quod nec casus
res humanas uolui scio, & nos filio Dei curae esse
statuo. Eandem consolationem uobis quoq; propo-
nite. In conuentu Imperator haecenus contendit, ut
nostri promittant, se synodi cognitionem contro-
uersiarum

uerfiarum nostrarum promissuros esse: & pollicetur se curaturum, ne iudicet Pontifex, sed homines delecti. Hec uides esse insidiarū plena. Sed oremus Deum, ut nos gubernet, & regat politias. Mitta tuis liberis precationem Stigelij uer sibus uenuste comprehensam, in qua magis scio te acquiescere ceteris ullis. Scire cupio quid de epistola statueris, quam schola ad Senatum scripserat. Bene uale. Die Baptiste, collegae mihi charissimi, qui agnum nobis monstrauit charissimum filium Dei.

Nicolao cuidam.

Valde optarim te unius anni laborem & molestiam animo pertulisse, propter ipsas literas: quae cum in summo odio sint apud indoctos, non possunt alia ratione conseruari ac restitui, nisi professores sua patiētia, & equitate et studijs uoluntates hominū sibi concilient. Quod enim de ualitudine quereris, etas tua mihi quidem tantum habere robur uidetur, ut hos labores aliquandiu sine periculo ferre potuisse uidearis. Habes summā nostri consilij, ac mearum cogitationum: quas rogo ut in bonam partem interpreteris. Scripsi enim animo simplici, pro amore erga te meo. Nam propter has querelas uideris mihi de existimatione periclitari. Non impedio tamen uti te occasione, si contingat melior conditio. Vale.

B 2 D. Iusti-

D. Justino Goblero, Consiliario illustris-
simi ducis Erici Braunsuicensis,

S. D.

Adhuc sum in sententia, mi Justine, non esse ab-
dicandam presentem conditionem: sed debere te τὰ
καρπία εἰπεῖν. Idq; consilium tibi daturus sim,
etiamsi frater esses. Non enim ignoro, quàm diffi-
cile sit, aspernis temporibus commodas condi-
tiones inuenire: & quantum sit periculum, usq; in
incertis sedibus. Habes meum consilium: tibi tamen
liberum relinquo, quid uelis facere. Opinor te in
hac conditiuncula plus habere ocij ad incunda stu-
dia tractanda, quàm si esses euectus ad maiora ne-
gocia propter iuris possessionem. Mihi crede, hæc
tempora parum ocij concedunt his, qui magnis ne-
gocijs implicantur. Ego titulum fugi semper: utinã
& negocia effugere potuissim. Francisci libellus
editus est, quem spevo tibi gratum esse: uel quia ha-
bet non obscuram significationē nostri amoris: uel
quia ipsa Hermolai epistola noua, non est pror-
sus illepidè scripta, de qua & tuum & aliorum
iudicium mihi uelim perscribas. Etsi est breuior,
quàm causæ magnitudo postulat. Sed id excusat
Franciscus in præfatione. Adami causam tibi com-
mendo: teq; oro ut, quod facis, Adami summo stu-
dio defendas. Gratium tibi hominem obligabis. Be-
ne uale.

D. Gaspa-

D. Gasparo Crucigero S. D.

I, 89.

Quicquid erit, superanda omnis fortuna feren-
do est: inquit ille satis gloriose. Nos addamus, *Son-*
stros tē des. Nam absq; diuina ope ne quidem su-
stineri tanti fluctus possunt, quantis iam cymba no-
stra concutitur. Ideo consolationem hanc Deus to-
ties tradidit * domicilium afflictos esse, qui ipsum
inuoant. Duo certa signa propria Ecclesiæ con-
spiciuntur in nostro coetu. Sonat apud nos uox E-
uangelij, inuocamus ueris gemitibus: & hostiū ra-
bies extrema mimitatur. Econtrā hostes manifestē
conantur extinguere lucem Euangelij, & perfidio-
si amici arte opprimunt piorum inuocationē, quæ
esse potest. Postremò securi triumphant, aut ex pe-
riculis se extricant, ut labrax ruptis maxillis hamo
se eripit. Oremus igitur Deum, ut adsit nobis, et ser-
uet Ecclesiæ reliquias. Bene & feliciter uale. Die 3
Aprilis, quo memoria celebratur pompæ triūpha-
lis, qua filius Dei Hierosolymam ingressus est, ue-
ctus mula: ubi multi eum excipiētes, magnificas spe-
cies habuerunt imperij noui, qui postea ab eo pen-
dente in cruce defecerūt. Similia nunc etiam fiunt.
Vale.

Amico cuidam.

Non dubito, huius temporis rumores similitudi-
nem esse miseriarum & certaminum temporis Mæ-

B 3 chabæo-

habeorum. Quare triste fatum extreme senectus
mundi agnoscetes, & ut possumus ferentes, petamus,
ut dux filius Dei pro nobis prælietur, & mihi
get nobis arumnas publicas & priuatas. Ego etsi
domestico luctu ualde excrucior: intuens publica
Ecclesie uulnera, multo maiore dolore adficior. Re
dire ad uos eo magis cupio, ut consuetudine &
sermonibus uestris animum à mœsticia abducam.
Deum eternum patrem Domini nostri Iesu Christi
oro, ut te Ecclesie domesticæ tuæ, & communi
seruet incolumem: & à uestris liberis depellat dia-
bolum, grassantē in liberos. Bene uale, 2. Aprilis.

D. Iusto Ionæ S. D.

Reuerēde uir, & amice colende. Quoties de A-
cademiæ nostræ statu, qualis fuit ante hoc tempus,
cū sedes doctrinæ celebris esset, cogitamus, tuæ
consuetudinis recordamur: teq; propter ingenij, e-
ruditionis, eloquentiæ & uirtutis præstantiam sin-
gulare ornamentum nostri coetus fuisse iudicamus,
ac tuam assiduitatem in uarijs Ecclesiarum nego-
cijs, in dandis consilijs, in iudicijs, in alijs laboribus
grata cōmemoratione prædicamus: ac inter exem-
pla inconstantie rerum humanarum recensemus,
& huius nostræ politiæ cōcussionem, in qua tam
multa ornamenta amisimus. Etsi autem ab illustris-
simo Electore, postquam ex tanto naufragio non
solū

solum nostre Academię, sed penę uniuersę Ger-
 manię tanquā tabulas colligere cęcepimus, benignę
 adiuti sumus: tamen erarij iacturam nondum sarci-
 re poterimus. Coloni enim nō dum pendunt usitata
 tributa, & Comes N. debet iam 1600 aureos. In
 hac erarij inopia nouam scholę dissipationem me-
 tuimus: quę eo erit difficilior, quia in his ipsis re-
 gionibus, in quibus uiuimus, noua hospitia queren-
 da erunt. Vagantur passim exercitus. Itaq; te ora-
 mus, ut tu quoq; calamitatum nostrarum rationę
 habeas: ac resposionem boni consulas, quę uera
 & simplex est: cum nō sit in erario tantum, ut sol-
 ui stipendia proximo quadrante anni possint, mit-
 tere nunc nihil potuimus. Nec ignota est hęc ino-
 pia illustrissimo Electori, qui nūc deliberat de pen-
 sione, quę ex fundis, quos habuit Comes N. debe-
 tur. Hanc si non obtinebimus, ne nobis quidem sti-
 pendia solui poterunt. Ferenda igitur erit cōmunis
 calamitas, in qua hęc pecuniarū iactura multo le-
 uior existimanda erit. quia alia maiora toleranda
 sunt. Turbantur Ecclesię, pelluntur ex nidulis pij
 pastores cū totis familijs, multi senes pastores cru-
 delissimę trucidantur, rapiuntur eorum cōiuges &
 filij, scribuntur edicta sanguine, & impie leges Ec-
 clesijs imponuntur. Hęc tristissima spectacula ma-
 gis excruciant hominum mediocriū animos, quāms
 priuatię erumne. sed si hanc doctrinę sedem Deus

1548. sua bonitate seruabit, beneuolentiã nostram erga te & tuos cum alijs officijs, tum uerò etiam hac in re, quã petis declarabimus. Vitebergæ, 23 Ianuarij.

Reuerendo uiro, D. Casparo Aquilæ, pastori Ecclesiæ Dei in oppido Salueld, & uicinia episcopo, amico suo, S. D.

Venerande domine Caspar. Etsi magnæ disputationes quotidie fiunt, & impendent tristiores: tamen Deo iuuante, mea mens cum Ecclesijs harum regionum sonantibus uocem Euangelij, quam tua Ecclesia sonat, semper consentiet. De Academia nostra nihil certi scribere possum. Fortassis conuentus proximus nos noua exilia suscipere coget. Imperator enim postulat, ut omnes principes Concilio adsentiantur: & promississe dicuntur, se ad sensuros esse. Sed breui nos & tu certiora audiemus. Dialectici libelli primùm in nundinis absoluentur: cum erunt absoluti, tuis dulcissimis mitram exempli. Gratias tibi ago, quòd & nostro dolore adficiaris, & tua cõsolatione mederi meis uulnerib. studes. Plura scriberẽ: sed iam accepi literas de periculo meo cõiugis casu, & de alijs plurib. periculis. Deus mitiget publicas & priuatas erumnas. Bene & feliciter uale. Salutem opto uiro integerrimo, patri Erasmi, quem hodie expecto. Die 18 Septembris, 1547. Cla-

Clarissimo uiro, prudētia & uirtute præstanti, D. Michaeli Meyenburg, amico suo præcipuo & charissimo,

Saub. p. 563.

S. D.

Clarissime & honestissime uir, et amice charissime. Toties prædictū est, non in sanaticis uaticinijs, sed in uerè diuinis oraculis, in hac ipsa mundi senectā, in quam inci dimus, maiores imperiorū & Ecclesiæ mutationes futuras esse, quā fuerūt antea. Idq; uoluit Deus præmonere, ut simus diligentiores in querenda ueritate, & firmiores, & petamus & expectemus auxilium Dei. Etsi igitur terribilis est Aquilæ aduentus: tamen nos cōsulemur agnitione Dei, et conscientia rectæ uoluntatis, quòd quaesiuimus ueritatem, & spe auxilij diuini nos sustentemus. Nec dubito seruaturum esse Deum Ecclesias: etiamsi aliqui crucem cum Cyrenæo gestabunt. Ego longè magis inter nostros interfici uolo, quā cum illis esse coniunctus, quorum talis est uoluntas, qualis est nostri ciuis, qui scripsit epistolam, quā huic chartæ inclusi. Statim à paschate ad uos cum filio decreui. Tamen in uijs periculum erit, si hostes propius accesserint. filium possum in uicinā Marchiam ad fideles & perspectos amicos mittere, uel in oppida ducis Lignicij. Ego me in Marchiam non conferam, etiamsi amanter locutus est mecum Marchio nuper, ut in Francofordianā Ace

B 5 demiam

demiam me conferrem. Deus hæc pericula gubernet, & ut gubernet toto eum pectore oro: etiam ut uos & nostros seruet incolumes. Bene & feliciter ualete. Data die agonis filij Dei ad montem O-

1547.

Clariss. & integerrimo uiro, prudentia
& uirtute præstanti, domino Michaeli
Meyenburg, amico suo chariss.

S. D.

Charissime & integerrime uir. Quadraginta
Ioachimicos iam missos, mox tradidi Erasmo Be-
nedicto, pedagogo filij uestri. Nam Dei beneficio
adhuc aliquid uiatici habeo: & quod antes misi-
stis, adhuc integrum est. Ago autem gratias uobis
pro perpetua beneuolentia, & multis beneficijs ue-
stris. Filius uester nunc iterum mihi a sedit in men-
sa: & cum hic occasionem habeat, studeo eum rectè
institui. Discit enim diligenter Dialecticam & A-
rithmeticam: & utilius est eum manere in hoc loco,
donec nobis hic tranquillitas cõceditur, quã Deus
hactenus mirabili bonitate nobis largitur. Etsi scio
Mauricianos nominatim de me interficiendo locu-
tos esse, cum quidem ego neminẽ unquã adiunctum
duci Mauricio læserim, & ipsius Academijs & Ec-
clesijs mediocriter seruierim. Sed scriptũ est: Om-
nes capilli capitis uestri numerati sunt. Hac con-
solatione

solatione uos quoq; sustentate, et bellum Deo com-
mendate, qui etiam dabit exitum aliquem, & ser-
uabit Ecclesie seminaria. Post paucos dies, ipse u-
na cum filio ad uos ueniam. Pastorem Ecclesie ue-
strae indico Andream, qui est in Calicis: uir grauis,
& doctus, & prudens est. Ea q; de re scribam ad
eum. Bene ualete. Die 10 Martij, Anno 1547.

Clariss. uiro, D. N. N. amico & fratri
suo charissimo, S. D.

10. 5. 6. Martij II, 1547.

Τὸ μέλλον αἰεὶ τυφλὸν ἔστι: inquit Sophocles.
Quare quis sit exitus tam horrendi belli futurus,
pronunciare non possumus. Sed tamē quisquis erit
exitus, *ἡ ἀπομείνω ἕνικον* (ut ueteres dicebant) fore
certum est. Prestemus igitur animos ad ferendas
eas misérias, quae bella ciuilia comitantur. Imò &
Deum aeternum patrem Domini nostri Iesu Chri-
sti oremus, ut poenas mitiget. Marchio Elector
hinc heri profectus est, ut de pace agat: sed ipse
quidem sperabat N. ad pacem flecti posse, qui con-
fidit N. & N. auxilijs. Et in Electoris castris pro-
ditiones metuuntur. Cum igitur crescant pericu-
la, sit inuocatio Dei ardentior. Te q; oro, ut uel quo-
tidie scribas, ea quae isthic audies digna memoratu.

Bauarus quem misimus ut publico ritu uocatio
eius ad ministeriū Euangelicū confirmaretur, nō-
dum redijt. Hessum gubernatorem Ecclesie Dei in
urba

urbe Vratislavia, ex hac mortali uita euocatū esse, certum est. Dolco & Ecclesie, & generi, & filie causa. Camerarius heri cum principe Georgio hinc abiit, secuturus suam familiam. At nos hinc alij sitientes ibimus Afros: Pars Scythiā, & fortassis Balthica litora adimus. Bene uale. Die 21 Ianuarij, 1547.

I, 128.
 Georgio Sabino, genero suo charissimo, S. D.

Magnam uim esse paterni amoris erga uos, etiam te animo tuo existimare non dubito. Quare mihi facile credes, affirmanti, ualde me dilexisse filiam Annam. Cum autem præclare de te sentirem propter scribendi facultatem eximiam, ut alij multi, qui iudicare de his studijs possunt, in quibus uersaris: & ex eo beneuolentia erga te singularis in animo meo nata esset, non inuitis tibi uolenti filiam despondi: usq; & tibi & uobis hæc coniunctio fausta & felix esset, optaui. Sed cum ex doctrina celesti causis didicerimus præcipuas humanarum calamitatum, & earum remedia: serimus iam, quæ acciderūt, sapiēter. Etsi igitur magno in dolore sum, propterea quod filia extincta est, & quidem procul sine parentum amplexu, & prius de rebus necessarijs cum ea colloqui non potuerim: tamen eas cōsolationes mihi propono, quæ diuinitus traditæ sunt.

sunt: quarum hæc præcipua est. Signa uera in filia pietatis erga Deum, et ante mortem præcesserunt, propter quæ spero, eam iam dulcissima consuetudine Dei, & filij eius Domini nostri Iesu Christi frui, cui etiam eam sæpe lachrymans commendauit: & ut spero, paulo post ibi eam amplectar. Nostram uerò inter nos amicitiam uolo perpetuam esse: & ego fideliter eam, si quibus potero officijs, tuebor. Tuos certè liberos, meos esse dicam: et uerè mei sunt, quos non minus diligo, quàm dilexi matrem. Fuisse autem magnum incendium amoris mei erga filiam, multi norunt: et id morte ipsius non extinctum est, sed dolore & desiderio alitur. Cumq; fuisse eam admodum *φιδότευνοσ* sciam, ipsius in me affectus deriuare me iam debere iudico. Quid igitur de filiabus & filio deliberas? Non solum consilium do, ut ad me mittas puellas, seu omnes, seu aliquas: sed etiam te, ut id facias, ualde oro. Educabuntur enim, Deo iuuante, et fideliter, et suauiter, ut soror, ad agnitionem Dei, & ad honesta officia sedulo instituentur. Vides specimen institutionis in literis, quæ filie tuæ manu scriptæ sunt. Filium Albertum nō dubito iam isthic nutricibus commendatum esse, quem Deus seruet incolumem. Significabis igitur mihi tuam uoluntatem de filiabus, ut uel ipse isthic ueniam: uel amicos fideles mittam, qui huc aduehant uel omnes, uel aliquas. Martha quidē, quæ

cōd

est imbecillior, ualde te oro ut sinas eam apud so-
 rorem educari. Nec belli periculis deterreor, quo-
 minus mecū omnes uersari meos uelim. Texit nos
 Deus haecenus magna cum clemētia. & spero pro-
 tecturum esse nos deinceps: quodq; est officij, ut cu-
 rem familiam in locis tranquillioribus collocari, si
 erit opus non negligam. Peto igitur, ut mihi uolun-
 tatem tuam de mittendis filiabus significes. Nunc
 dedi reliquum mercedis. A' Camerario, cum nūcius
 esset mecum, literæ allatae sunt, quibus ex Tyrige-
 tis proficisci in Franciam scribit: quod cum nuncio
 dixissem, tam procul sequendum esse non putau-
 mus. Epistolam eius ad me scriptam tibi mitto.
 Adiuncta est & altera Camerarij ad Scyurum. Fi-
 lij literas ad Scyurum, quas nuncius attulit, ego in
 Franciam missurus sum. Bene & feliciter uale, An-
 no 1543.

Marco Crodelio, S. D.

Hi adolescentes, quibus hanc ad te epistolam de-
 di, scholastici sunt Academiae nostrae, uel prae cipue
 studiosi: & sunt honestissimorum & ornatisimo-
 rum hominum liberi. Quare mihi nō minus quam
 mea uita chari sunt. Cum autem uidere principum
 pompam isibi cuperent, non ualde eis repugna-
 ui, uel ut expatiantes relaxarēt paulisper animos,
 ac recrearent: uel quod existiment aliqua ex parte

ad disciplinam pertinere, adolescentes uidere principum erga se officia, & significationes mutue reuerentia. Proinde ualde te rogo, ut his adolescentibus isthic hospitium cures ipsorum pecunia: atq; adiuues, ut sine periculo spectatores earum rerum esse possint, quas uidere cupiunt. Id officij dabis non solum nostrae amicitiae, sed etiam iuri hospitali, quod profectò postulat ut hospites bonos homines amanter complectamur. Praeterea hi adolescentes etiam literarum communium ac studiorum causa amore digni sunt. Illud tibi persuadeto, me hoc beneficium maximi facturum esse, si eos amanter exceperis, et adiuueris. Si autem intellexero eos abs te desertos esse, maximam iniuriam te amicitiae nostrae fecisse iudicabo. Sed humanitas tua tales hospites (ut spero) libenter φιλοσέτῃ. Bene uale. Datum Vitebergae, die 8 Augusti, Anno 1539.

Clarissimo uiro D. N. Paulo Ebero,
 συμφιλοσέτῃ & fratri suo charis-
 sissimo,

II, 159.

S. D. Saepe multumq; cogito περὶ τῆς θέσεως, de qua non disputat, sed sycophantijs certat ille τῶν νεπεγυτῶν uates: in qua cogitatione, quoties intueor matrem dimicantem pro liberis, profusus acquiesco. Fingant, cauillentur, quaerant praestigias ut uolunt Margitae. Omnes enim illae sutiles cauillationes

tiones eliduntur cogitatione maternæ & paternæ
 & *γγῆς*. Sed illi uocem sonant parricide Cain, *τί
 μοι μέγα ἀδελφῆς*, &c. Omittamus illas fycop-
 phantias, et speremus à Deo auxiliū: cui curæ sunt
 tuus Paulus & tua Helena, quæ ipso nomine te ad-
 monēt Deum esse. Expecto doctorem Vuenceslāum,
 & Christophorum Pannonium, quibus omnia fau-
 sta precor. Gaudeo uirum doctissimum, & omni-
 bus uirtutibus ornatum, D. Ioannem Aurifabrum,
 ad honestissimam coniugem & sobolem reuersam
 esse incolumem: quem opinor me, de defensionis iu-
 re *ὁμοῦ ἕκαστον* habere, intuentem suos. Scripsi episto-
 lam *ἑπὶ ἀρχιεπιστοίας*: qua, si libet, utamini. Ridebi-
 mur à Iurisconsultis, quod adhuc speramus nostrā
 Sareptam mansuram esse. Sed Deum oro, ut eam
 defendat. Bene uale. 16 Aprilis, 1547. Seruestæ.

Ad quendam Iurisconsultum, Aca-
 demix Rostochianæ profes-
 sorem.

S. D. Cū non audiuerimus utraq; partem,
 non facimus nos iudices inter doctorem Henricum
 & Iurisconsultos: sed utroq; adhortamur ad piam
 concordiam. Sed de propositionibus hoc dicimus:
 Non adfirmat in genere, ualere sponsalia contra-
 cta dissentientibus parentibus. De ea re in Eccle-
 sijs & consistorijs harum regionum aliquid pro-
 nunciatur.

nunciatur. Si Doctor defendit nostrarum Ecclesiarum sententiam & consuetudinem, non possumus eum improbare, quod ad hanc partem attinet. Ac scimus interdum addictos iuri Pontificio, libenter sugillare & irritare concionatores in hac materia, non tam ut uideatur acres propugnatores iuris pontificij, quam ut exagitent istos. Talia ne in hoc certamine fiant, illustrissimi Principis autoritate prohibeatur. Etsi occasionem disidijs prebet haec quaestio de consensu parentum: tamen prodesset gubernatorum consilio et autoritate certo constitui, ut irrita sint sponsalia eorum qui adhuc parentum autoritate reguntur, facta sine consensu parentum: ut in his regionibus omnes Ecclesiae & consistoria pronunciant. Hanc sententiam si ambae facultates, Theologi & Iurisperiti, amplecterentur: non solum inter ipsos hac de re certamen sublatum esset, sed etiam in foro minus litium esset de sponsalibus. Sed si reprehendit Doctor politicum morem legitimationis, non recte sentit. Nam haec exequatio haereditum permessa est potestatibus, quae hanc clementiam iudicant conuenire paterno & materno affectui, & inuitat tales ad uinculum coniugij, & fratres inter se coniungit. Haec omnia sunt politica, nec sunt digna reprehensione.

C Do-

Doctiss. & opt. viro, domino Theophi-
lo, gymnasiarchæ scholæ Ham-
burgensis, amico suo

S. D.

Vt in omni officio animaduerti singularè tuam
esse diligentiam, doctissime & humanissime Theo-
phile: ita video te in leuibus questionibus exquisi-
tam habere diligentiam, quæ profectò à me inter
præcipuas uirtutes ponitur, etsi ego quidem in hoc
occupationum & negotiorum mari multa facio in
πικροταξίῳ πορὸν ἡδὲ ἀμειδίῳ πορὸν. Quòd uerò de
uersiculis in postrema pagella Locorum commu-
nium adscriptis, authorem indicari cupis: scito eos
esse in Sophoclis Antigone, nimirù editionis Hage-
nauensis. Nam Aldinam editionem, & alteram Ita-
licam, non inspexi. Est autem Creontis oratio ad fi-
lium, concionantis de non soluenda maiestate im-
perij, de reuerètia præstanda magistratibus, de cõ-
seruatione legum & tranquillitatis:

*σώζει τὰ πόλιν ἀσέβητον ἢ πειθεστικόν,
ἵστας ἀμειδίῳ ἐγὶ τοῖς ἕσπετοισιν.*

Seruat multas personas obediètia, ideo defendè
da est honestis ciuibus. Hos enim sepe uocat Sopho-
cles *ἕσπετοι*: quasi dicat, eos qui rectè guber-
nantur, debere fortiter tueri presentem statum di-
scipline, harmoniam imperij, legum autoritatem.
Quia dissoluta obediètia, sequatur interitus ciui-
tatum,

ratum. Estq; ἀμωρία, ut recte dicit, ab ἀμύω, sōp-
 ma Attici gerūdij, si sic appellare licet: ut λεντέος.
 Sed Attici solent uariare per genera, ut λεντέος
 ἢ λόντες, λεντέα ἢ δουρυγία. Nec tu ignoras, has
 uoces à tertia persona präteriti passiu fieri: λέ-
 ληται λεντέος, ἀμωται ἀμωτέος. Et uarie u-
 surpatur uerbum ἀμύω, sed tamen significatio-
 nes sunt uicinae: defendo, ulciscor, propugno. Me-
 ministi enim usitatissimum uersiculum,
 εἰς οἰωνὸς ἀπίστος ἀμύωσθαι πρὸς πλάτωνα.

Est alius locus ex Platone, de quo saepe sum in-
 terrogatus. Itaq; iam in recedēdo uerti plurib. uer-
 bis: ὁ δὲ πάλαι μὲν αὐτοῖς βεβαίως. Loquitur e-
 nim de heroicis uiris, ut de Scipione, Augusto, The-
 mistocle, Alexandro, qui magna felicitate in maxi-
 mis rebus gerendis liberantur periculis, & habent
 miros successus. Hanc prosperitatem uocat βεβαίω-
 ρην. Fiunt enim facile dimicationes duce fortuna-
 to, & exercitiibus cum habent duces fortunatos. Et
 hi Respublicas in tranquillū solent restituere, qua-
 lem uides Augustam fuisse. Et talis est Cesar Caro-
 lus quintus. Quanta enim felicitate, quantas res cō-
 fecit, quanta pericula superauit? Talibus uiris cum
 procedunt consilia, dicit eos & sua & populorum
 βεβαίως imperare. Cetera in eo loco puto esse per-
 spicua. Sed quid tu iudicas de eo libello? nam tuum
 iudicium profecto facio plurimi. Saluta meis uer-
 bis

bis Matthæum, quem & uerè & ualde amo. Bene
& feliciter uale. 28 Martij, 1536.

Egredia doctrina & pietate prædico D.
Martino Bucero, doceti Euangelium in
Ecclesia urbis Argentinæ, suo ami-
co præcipuo.

S. D. Post nostrum reditum ex conuentu, con-
ualuit iterum Lutherus, satis feliciter. Ego in no-
uum periculum incidi. Est apud nos quidam homo
durus, *νὸν ἀμύροσ*, cui nomen est Cordato. Is me
crudeliter insectatur, eo quòd dixi, Bona opera ne-
cessaria esse ad salutem. Excitat miras tragedias.
Semel homini respondi, satis facete. Si perget fure-
re, uidero ubi me abdā, ne mihi perpetuò cum ta-
libus *σycophantis* litigandum sit. Satis est discordia-
rum & scandalorum. Utinam nos sanare, nō exul-
cerare mala publica studeremus. Quis autem sane
mētis negare potest hanc propositionem: Nouitas
spiritualis est necessaria ad uitam æternam? Hoc di-
co, cum dico nouam obedientiam necessariam esse
ad uitam æternam. Sed omitto disputationem. Tuas
litteras auide expecto, de omnibus rebus uestris, de
Gallico bello, & *πρότι τῆς εὐχολῆς*. Hunc tabella-
rium tibi commendo: est enim homo probus, & li-
terarum ac doctrine Christiane admodum studio-
sus. amplius biennio nobiscum fuit. Ideo mores eius
nobis

Ep. ff. off. Sac. V. 475
cf. Str. apud Mel. 145.

nobis sunt satis noti, & probati. Proficiscitur ad uos, querens in Gallica uicinia aliquam conditumculam: aut sicubi in uicinia uestra aliquid negotij in officinis typographicis, aut in schola aliqua inuenire posset. Nomen est ei Ioanni Albergio Gallo, Notus est Sturmio. Quæso te, non de his homini exuli Saluta amicos. Bene uale: die diui

Georgij, Lipsiæ. 1537.

LECTORI S.

Initio tertij libri Epistolarum D. Philippi, Testimonia eruditionis ac morum, studiosis atq; eruditibus hominibus siue ab ipso D. Philippo siue alijs data, ponere libuit: quorum tamen aliqua secundo libro etiam inserta alicubi reperies. Postea aliorum doctorum uirorum Epistolæ aliquot subiungentur.

C LIBER